I. ÜNİTE: TARİH VE ZAMAN

İnsanlığın Hafızası Tarih Bilimi

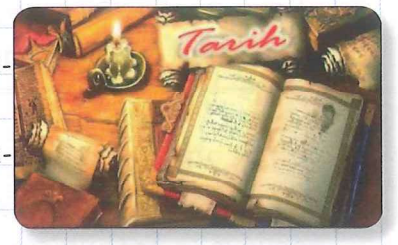

- Tarih, insanların başından geçen olayları ve edindiği tecrübeleri nesillerden nesillere aktarmasıyla meydana gelmiştir.
- Geçmiş, bugün ve gelecek arasındaki en güvenilir köprü tarihtir. Tarih insanlığın ortak hafızasıdır.

Tarihin Tanımı

İnsan topluluklarının geçmişteki faaliyetlerini ve birbiriyle olan ilişkilerini;

- Yer ve zaman belirterek,
- Neden-sonuç ilişkisi içerisinde,
- Belgelere dayalı olarak,
- Objektif (tarafsız-nesnel) bir şekilde inceleyen sosyal bir bilimdir.

Tarih Bilimi İle İlgili Görüşler

Herodot (MÖ 484-425)

Tarih, insanların ve insan topluluklarının başlarından geçenleri kaydetme yolu ile edinilen bilgidir.

Ahmet Cevdet Paşa (1822-1895)

Tarih, bir olayın sadece filan tarihte olduğunu bilmek değil geçmişte meydana gelen olayları değerlendirmek ve bu olaylardan ders almaktır.

İbn-i Haldun (1334-1406)

Tarih, gerçeği araştırmak ve olayların sebeplerini ortaya koymaktır. Olayların ilkeleri incedir, nitelik ve sebepleri hakkında bilgi derindir.

Edward Halett Carr (1892-1982)

Tarih, tarihçi ile olaylar arasında devamlı bir etkileşim ve geçmişle günümüz arasında bitmeyen bir diyalogdur.

Leopold Van Ranke (1795-1886)

Tarih, hakikatte meydana gelmiş olaylarla ilgilidir. Gerçeğin ne olduğu belgelerde saklıdır ve gerçek ancak belgelerin eleştirisi ile ortaya çıkar.

Halil İnalcık (1916-2016)

Gerçek tarih için kaynaklara gitmek, kaynakları iyi tenkit edip değerlendirmek gerekir.

Destek Noktası

- Tarihin babası olarak bilinen Herodot, "Tarafsız Tarih Yazıcılığı" yapmıştır.
- Ranke "Bilimsel Tarih Yazıcılığı'nın" öncülüğünü yapmıştır.
- Halil İnalcık, "Tarihçilerin Kutbu" olarak adlandırılmıştır.

Tarihin Konusu

- Zaman içerisinde yeryüzündeki insan faaliyetleri, değişimleri ve insan eylemleri sonucunda ortaya çıkan eserlerdir.
- İnsan faaliyetleri, olaylar ve olgular şeklinde ortaya çıkmıştır.

Olay (Vaka)

- Tarihte insanlığı etkileyen siyasi, sosyal, ekonomik, dinî ve kültürel konularda kısa sürede meydana gelen gelişmelerdir.
- Başlangıçları ve bitişleri bellidir.
- Kendine özgü özellikleri vardır.
- Somut bilgi içerir, biriciktir ve tekrarı olmaz.

Örnekler

- 751 Talas Savaşı
- 1071 Malazgirt Savaşı
- 1789 Fransız İhtilali
- 1914-1918 I. Dünya Savaşı

Olgu (Vakıa)

- Tarihte insanları etkileyen olayların ortaya çıkardığı sonuçlara göre uzun sürede meydana gelen gelişmelerdir.
- Geneldir, süreklilik gösterir ve soyuttur.
- Başlangıç ve bitiş zamanı kesin olarak belli değildir. Süreç odaklıdır.

Örnekler

- Türkler arasında İslamiyet'in yayılması
- Anadolu'nun Türkleşmesi
- Milliyetçilik akımının yayılması
- Komünizm ideolojisinin yayılması

Ağrı Dağı

Dağın oluşumu insanları etkilemediği için tarihin konusu değildir.

Destek Noktası

Doğa olaylarının oluşumu tarihin konusu değildir.

1999 Gölcük Depremi

Gölcük depreminde insanlar etkilendiği için tarihin konusudur.

Destek Noktası

Tarihin konusu insandır. Meydana gelen doğa olaylarından insan etkilenmezse tarihin konusu olmaz.

Tarih Biliminin Yöntemi

- Her bilimin kendine özgü bir yöntemi vardır. Fen Bilimlerinin yöntemi deney ve gözlemdir.
- Sosyal bir bilim olan Tarih ise bilimsel bilgiyi ortaya çıkarmak için yöntem olarak kaynakları (belgeleri) kullanır.

Destek Noktası

Tarihte yaşanan olayların tekrarı olmadığı için deney ve gözlem yöntemi kullanılamaz.

Tarih Biliminde Kullanılan Kaynaklar

- Tarihî bilgiye ulaşmamızı sağlayan malzemelere kaynak denir.

Kaynaklar

Ana (Birinci El) Kaynaklar

* Olayların yaşandığı döneme ait kaynaklardır.
* Olaylara şahit olanlar ve olayların kahramanları tarafından yazılmışlardır.
* Örneğin Lidyalılara ait metal paralar, Mustafa Kemal Atatürk'ün NUTUK adlı eseri.

İkinci El Kaynaklar

* Olayların yaşandığı döneme yakın ya da ana kaynaklardan faydalanılarak yazılan kaynaklardır.
* Örneğin Turgut Özakman'ın "Şu Çılgın Türkler" adlı eseri, ENS Tarih Destek Defterim.

Notlarım

Kaynakların Sınıflandırılması

Sözlü	Yazılı	Sesli ve Görüntülü	Gerçek Eşya ve Nesneler (Yazısız)
✓ Efsaneler	✓ Tabletler	✓ Resimler	✓ Arkeolojik buluntular
✓ Destanlar	✓ Kitabeler	✓ Fotoğraflar	✓ Tarihî eşyalar
✓ Mitler	✓ Antlaşmalar	✓ Videolar	✓ Heykeller
✓ Menkıbeler	✓ Paralar	✓ Filmler	✓ Silahlar
	✓ Fermanlar	✓ Haritalar	
	✓ Anallar	✓ Ses kayıtları	
	✓ Gazeteler		
	✓ Dergiler		

Tarihin Sınıflandırılması

Tarih bilimi olayları zamana, mekâna ve konuya göre sınıflandırır.

Zaman	Mekân	Konu
Kronoloji	Coğrafya	İnsan faaliyetleri
✓ 17. yüzyıl	✓ Orta Asya Tarihi	✓ Türk Tarihi
✓ Yakın Çağ	✓ Avrupa Tarihi	✓ Osmanlı Tarihi
✓ Yavuz Devri	✓ Ankara Tarihi	✓ Siyasi Tarih
✓ 1453 yılı		✓ Kültür Tarihi
✓ Fetret Devri		✓ Dinler Tarihi

Örnekler

- 18. yüzyılda (Zaman) Bolu ilinde (Mekân) hanlar (Konu)
- Osmanlı Siyasi Tarihi (Konu)
- Afrika (Mekân) Tarihi

Destek Noktası

Tarihin araştırılmasını, incelenmesini ve öğretimini kolaylaştırmak için;

✓ Sınıflandırma yapılır.
✓ Yardımcı bilim dallarından yararlanılır.
✓ Dönemlendirme yapılır.

DESTEK SORUSU 1

Tarih çok geniş alana sahiptir. Bundan dolayı diğer bilim dallarının yardımına ihtiyaç duyar. Bu bilim dallarından birisi de yazısız ve yazılı belgelerin bulunmasını sağlayan arkeolojidir.

Aşağıdakilerden hangisinin yazılı bir arkeolojik belge olduğu söylenebilir?

A) Seramik kaplar B) Ok C) Yay

D) Metal paralar E) Ucu sivriltilmiş mızrak

Tarihe Yardımcı Bilim Dalları

➢ Tarih, çok geniş bir inceleme alanına sahip olmasından dolayı diğer bilim dallarının yardımına ihtiyaç duymuştur.

Bilim Dalı	Açıklaması
Arkeoloji	Kazı bilimidir. Su ve toprak altındaki maddi kalıntıları ortaya çıkarır.
Kronoloji	Zaman ve takvim bilimidir. Olaylar arasında neden- sonuç ilişkisi kurulur. Tarihî olaylar arasında bağlantı kurmamızı sağlar.
Coğrafya	Yeryüzü ve iklim bilimidir. İnsan ve mekânın karşılıklı etkileşimini inceler.
Antropoloji	Irk bilimidir. İnsan ırklarının kökenlerini ve özelliklerini inceler.
Nümizmatik	Eski madenî paraları inceleyen bilimdir. Meskûkât olarak da bilinir. Paralar; ✓ Hükümdarların saltanat süresinin ve devletlerin ekonomik güçlerinin göstergesidir. Kullanılan figürlerle sanat biçimlerini belirtir. ✓ Tarihî Çağları (yazı sonrası dönemi) aydınlatır.
Paleografya	Eski yazı bilimidir. Yazı ve alfabeleri inceler.
Epigrafya	Kitabe-yazıt bilimidir. Tarihî yapılar, anıtlar ve mezar taşları üzerindeki yazıları inceler.
Etnografya	Kültür bilimidir. Toplumların yaşayışlarını, hayat tarzlarını, gelenek ve göreneklerini inceler.
Heraldik	Arma bilimidir. Devletlerin özellikleri hakkında bilgi verir.
Sicilografi	Mühür bilimidir.
Kimya	Karbon 14 denen bir metotla fosillerin ve tarihî kalıntıların yaşları öğrenilir.

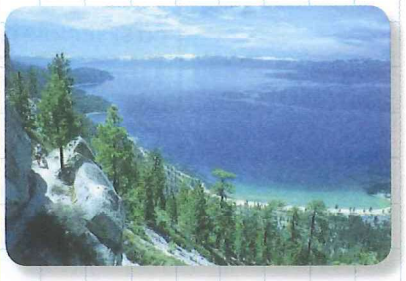

Kök Türk Alfabesi (Orhun)

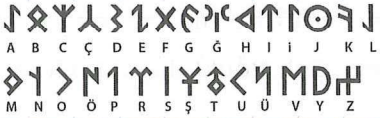

Osmanlı Arması

Filoloji	Dil bilimidir. Dillerin tarihini ve gelişimini inceler.
Onomastik	Yer adları bilimidir. Toponnomi olarak da bilinir.
Diplomasi	Antlaşma ve vesika bilimidir. Uluslararası ilişkileri inceler.
Şecere	Soy bilimidir.
Antroponomi	Kişi adları bilimidir.

Hukuk, Edebiyat, Sanat Tarihi, Ekoloji, Psikoloji ve Felsefe Tarih bilimine yardımcı diğer bilim dallarıdır.

صاي: ٤٢٣

بازار ١٨ نمره ١٩٣٦

رسمي جريده

آيده شرائطي

تأسيس تاريخي : ٧ تشرين اول ١٣٣٦

تاسي ١٠٠ پاره‌دور

سنه : ٤ — تورکيه جمهوريتك رسمي جريده‌سيدر — جلد : ٦

قانونلر

تورکيه ـ انگلتره وعراق حکومتلري پنجره آنقره‌ده ٥ حزيران ١٩٢٦ تاريخنده منعقد عهدود ومناسبات حسنهٔ همجواري معاهده‌سنك تصديقي هقنده قانوندر

قانون نمره : ٩١١

برنجي ماده ـ تورکيه‌يله انگلتره وعراق حکومتلري آراسنده آنقره‌ده ٥ حزيران ١٩٢٦ تاريخنده امضا اولونان حدود ومناسبات همجواري معاهده‌سي پيوك ملت مجلسنجه قبول وتصديق اولونمشدر .

ايكنجي ماده ـ اشبو معاهده‌نك اجراسي احكامك اجرا وتكفيري ايچون مأموردر .

٧ حزيران ١٩٢٦

تورکيه ، انگلتره وعراق حکومتلري پنجره آنقره‌ده ٥ حزيران ١٩٢٦ تاريخنده منعقد حدود ومناسبات حسنهٔ همجواري معاهده‌نامه‌سي

بر طرفدن

تورکيه رئيس جمهوري حضرتلري ،

ودیگر طرفدن

حضرتلري پوپولر بريتانيا وايرلاندا قرالي حضرتلري ، ماورای بحار بريتانيا امپراطوري قرالي و هندستان امپراطوري حضرتلري :

حضرتلري بريتانيا قرالي حضرتلرينك تورکيه جمهوريتي

١١٤ نجي اجتماع عائد ضبط جريده‌سي مربوطدر .

1926 Ankara Antlaşması

Destek Noktası

Arkeoloji, Etnografya, Antropoloji, Coğrafya bilim dalları Tarih Öncesi Dönemleri aydınlatmada etkilidir.

Tarih Öğrenmenin Faydaları

- Atalarımızı tanımak ve geçmişimiz hakkında bilgi sahibi olmak.
- Geçmişteki hatalarımızdan ders çıkarmak.
- Geleceğimize yön vermek.
- Vatan ve millet sevgisine sahip olmak.
- Millî ve manevi değerlerimizi geliştirmek.
- Çok yönlü düşünebilmek, empati kurmak, sorgulama ve eleştiri yapmak.

Destek Noktası

Geçmişlerini bilmeyen milletler geleceklerine yön veremezler.

Tarih Bilimiyle Uğraşanların Dikkat Etmesi Gereken Hususlar

- Tarihî olayın yaşandığı dönemin koşulları dikkate alınmalıdır.
  - Objektiflik için önemlidir.
- Olayın üzerinden belli bir süre geçmelidir.
- Olayın yaşandığı mekânda araştırma yapılmalıdır.
- Tarihte kesin doğrular ve kanunlar konulamaz. Çünkü tarihî bilgi bulunan yeni belge ve bulgularla değişebilir.
- Objektifliğe (tarafsızlık- nesnellik) dikkat edilmelidir.
- Tarihte deney ve gözlem yöntemi kullanılamaz.

Tarihî Araştırmalarda Kullanılan Yöntemler	
Tarama (Kaynak Arama)	Araştırılan konu ile ilgili tüm kaynaklar bulunur.
Tasnif (Sınıflandırma)	Kaynaklar zamana, mekâna ve konuya göre sınıflandırılır.
Tahlil (Analiz-Çözümleme)	Kaynakların orijinal olup olmadığı incelenir.
Tenkit (Eleştiri)	Kaynaklar ciddi bir eleştiri süzgecinden geçirilir.
Terkip (Sentez)	Çalışmaların birleştirilip, bir araya getirilerek sonuca gidilmesidir.

Tarih Yazıcılığının Geçirdiği Aşamalar	
Hikâyeci (Rivayetçi) Tarih Yazıcılığı	✓ Olaylar mit, masal ve efsanelere dayalı olarak aktarılır. ✓ Anlatımda yer ve zamana yer verilirken, neden ve sonuç ilişkisine dikkat edilmez. ✓ Temsilcisi Heredot'tur.
Pragmatik (Öğretici) Tarih Yazıcılığı	✓ Millî ve manevi değerleri ön plana çıkarmak için yazılmıştır. ✓ Zaferler ve kahramanlıklar aktarılır. ✓ Objektifliğe aykırıdır. ✓ Temsilcisi Thukydides' tir.
Kronik Tarih Yazıcılığı	✓ Olaylar oluş sırasına göre verilir. ✓ Hitit krallarının yazdığı Anal denen yıllıklar en iyi örnekleridir.
Bilimsel Tarih Yazıcılığı	✓ 19. yüzyılda ortaya çıkan tarih yazıcılığıdır. ✓ Neden-nasılcı anlayışlı tarih yazıcılığı ile tarihin bilimsel yönü ortaya konur. ✓ Belgelere dayanılarak, objektif bir biçimde tarihi ele alır. ✓ Temsilcisi Leopold Van Ranke'dir.
Şehnamecilik	✓ Tarihte ön plana çıkan önemli karakterlerin kahramanlıklarının anlatıldığı, Osmanlı Devleti'ndeki ilk tarih yazıcılığıdır.
Vakanüvislik	✓ Osmanlı Devleti'ndeki resmî tarih yazıcılığıdır. ✓ Olay yeri yazarlarıdır. ✓ İlk Osmanlı vakanüvisti Mustafa Naima Efendi'dir.

Zaman ve Takvim

- İnsanlar, hayatlarını planlamak ve ihtiyaçlarını karşılamak için zamanı çizelgelere ayırmıştır. Bu durum takvimlerin oluşmasını sağlamıştır.
- Güneş yılı esaslı ve Ay yılı esaslı olarak takvimler hazırlanmıştır.

Güneş yılı	Ay yılı
✓ Güneşin hareketleri gözlenerek hazırlanmıştır.	✓ Ayın hareketleri gözlenerek hazırlanmıştır.
✓ Bir yıl 365 gündür.	✓ Bir yıl 354 gündür.
✓ İlk kez Mısırlılar kullanmıştır.	✓ İlk kez Sümerler kullanmıştır.

- Takvimin kullanılması Astronomi bilimi ile uğraşıldığının göstergesidir.
- Takvimlerin başlangıçları toplumdan topluma değişebilir.
- Takvimlere farklı medeniyetlerin katkı yapması takvimin insanlığın ortak medeniyet ürünü olmasını sağlamıştır.

Destek Noktası

Müslümanlar Hicret yılını, Hristiyanlar Hz. İsa'nın doğum yılını, Yunanlılar Olimpiyatların başlangıcını, Türkler Nevruz Bayramını takvimlerine başlangıç olarak kabul etmişlerdir.

Türklerin Kullandığı Takvimler

- Türkler değişime ve etkileşime açık bir toplum olduğu için tarihte birçok takvim kullanmıştır. Bunlar;

12 Hayvanlı Türk Takvimi

- ✓ Türklerin kullandığı ilk takvimdir. Güneş yılı esaslıdır.
- ✓ Yıllar hayvan adları ile gösterilmiş ve 12 yılda bir devretmiş, başa dönülmüştür.
- ✓ Aylar I, II, III. ay olarak ifade edilmiştir.
- ✓ Türklerden başka Çin, Tibet ve Moğollar da bu takvmi kullanmışlardır. Bu durum Türklerle etkileşime girildiğinin göstergesidir.

12 Hayvanlı Türk Takvimi

Destek Noktası

Türklerin, 12 Hayvanlı Türk takvimini kullanması hayvancılıkla ve Astronomi bilimi ile ilgilendiklerinin göstergesidir.

Hicri (Kamerî) Takvim

- ✓ Türklerin İslamiyet'i kabulü ile birlikte Araplardan etkilenerek kullandıkları takvimdir.
- ✓ Ay yılı esaslıdır.
- ✓ 638 yılında Hz. Ömer Dönemi'nde hazırlanmıştır.
- ✓ Başlangıç yılı 622 Hicret Olayı'dır.
- ✓ 1 Ocak 1926'ya kadar kullanılmıştır.
- ✓ Günümüzde dinî gün, ay ve bayramların belirlenmesinde kullanılır.

Hicri Takvim		
Muharrem	Safer	R.evvel
R.ahir	C.evvel	C.ahir
Recep	Şaban	Ramazan
Şevval	Zilkade	Zilhicce

Celali Takvim

- ✓ Selçuklu Sultanı Celalettin Melikşah zamanında Ömer Hayyam tarafından hazırlanmıştır. Güneş yılı esaslıdır.
- ✓ Başlangıç yılı 1079'dur. Başlangıç ayı mart ayıdır. (Nevruz Bayramı)
- ✓ Mali sistemi, iyileştirmek ve düzenini geliştirmek için oluşturulmuştur.
- ✓ Selçuklulardan başka bu takvimi Babür Devleti de kullanmıştır.

Rumi Takvim

- ✓ Osmanlı Devleti'nde 1678 yılında mali işlerin düzenlenmesi amacıyla hazırlanmış. 1839 yılında devletin tüm resmî işlerinde kullanılmıştır.
- ✓ Güneş yılı esaslıdır. Ülkemizde Mali takvim olarak da bilinir.
- ✓ Mart ayı, mali yılbaşı olarak kabul edilmiştir.
- ✓ Miladi takvim ile arasında 584 yıl fark vardır.

Miladi Takvim

- ✓ Günümüzde dünyada en yaygın kullanılan takvimdir. Güneş yılı esaslıdır. 1 yıl 365 gün 6 saattir.
- ✓ 1 Ocak 1926'dan itibaren Türkiye tarafından kullanılmaya başlanmıştır.
- ✓ Başlangıç yılı Hz. İsa'nın doğum yılı "0" (Milat) dır.
- ✓ Kökeni Mısırlılara aittir. İyon, Yunan medeniyetleri geliştirmiş. Roma İmparatorluğu son şeklini vermiştir.
- ✓ Miladi takvime, Roma İmparatoru Jül Sezar ve Papa XIII. Gregoryus katkı yaptığı için Jülyen ve Gregoryen takvimi de denir.

Miladi Takvim		
Ocak	Şubat	Mart
Nisan	Mayıs	Haziran
Temmuz	Ağustos	Eylül
Ekim	Kasım	Aralık

Tarihin Dönemlendirilmesi: Milat, Çağ, Yüzyıl

- Tarihin çok geniş bir alana sahip olması nedeniyle Tarihçiler binlerce yıllık geçmişin araştırılmasını ve öğrenilmesini kolaylaştırmak amacıyla Tarihi dönemlendirmiş, çağlara ve yüzyıllara ayırmışlardır.
- Tarihi, çağlara ayırma fikrini ilk benimseyenler Hristiyan Teologlar olmuştur. Bunlardan birisi olan Aerelius Agustinus dinî olarak tarihi 6 çağa ayırmıştır.
- Avrupalı tarihçi Thamson da Üç Çağ Sistemi ayrımını yapmıştır.
- Tarihin dönemlendirilmesiyle ilgili çalışmalara Müslüman tarihçiler de katılmıştır. Süleyman Hüsnü Paşa, İslam ve Türk tarihini merkeze alarak bir çağ ayrımı yapmıştır.

Milat Kavramı

- Hz. İsa'nın doğum yılına Milat (0) denir. Aşağıdaki tabloda milat ile ilgili tarihlerin özellikleri verilmiştir.

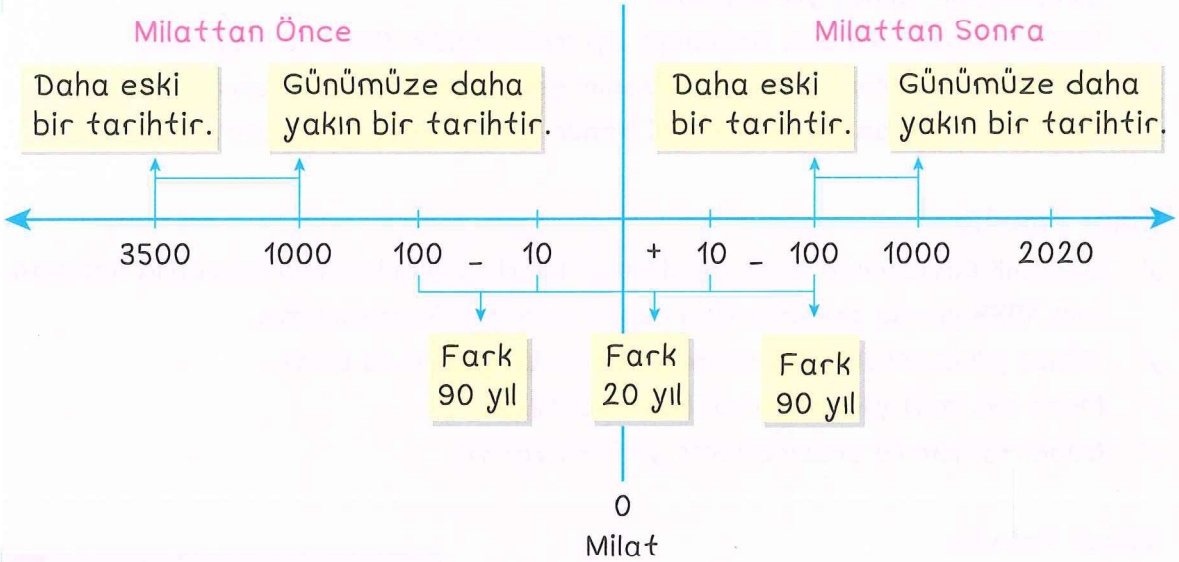

Destek Noktası

Gün, ay ve yılın birlikte verildiği tarihler, en net tarihlerdir. 29 Ekim 1923 tarihi 1453 tarihine göre daha nettir.

Yüzyıl Hesaplamaları

- Verilen tarih bir veya iki basamaklı sayı ise daima I. yüzyıldır.

Örnekler

MÖ 16	MS 99	MÖ 7	MS 10
I.yy	I.yy	I.yy	I.yy

➢ Verilen tarih üç veya daha fazla basamaklı bir sayı ise yüzler basamağına bir eklenir.

Örnekler

MÖ 716	MS 918	MÖ 8000	MS 1999
+ 1	+ 1	+ 1	+ 1
8.yy	10.yy	81.yy	20.yy

Yarım, Çeyrek Hesaplamaları

➢ Verilen tarihin bir ve ikinci basamaklarına bakılarak yarım ve çeyrek tarihleri bulunur.

➢ Yarım ve çeyrek tarih ile ilgili bilgiler aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Milattan Önce (MÖ)			
99 - 0 1. yüzyıl			
99 - 50 1. Yüzyılın ilk yarısı		49 - 0 1. Yüzyılın ikinci yarısı	
99-75 1. çeyrek	74-50 2. çeyrek	49-25 3. çeyrek	24-0 4. çeyrek

Milattan Sonra (MS)			
0 - 99 1. yüzyıl			
0 - 49 1. Yüzyılın ilk yarısı		50 - 99 1. Yüzyılın ikinci yarısı	
0-24 1. çeyrek	25-49 2. çeyrek	50-74 3. çeyrek	75-99 4. çeyrek

↑
0 (MİLAT)

Örnekler

MÖ 759 → 8.yy, I.Yarı, II. Çeyrek

MS 1453 → 15.yy, II. Yarı, III. Çeyrek

DESTEK SORUSU 2

Milattan önceki tarihlerin sayısal değeri büyüdükçe günümüzden daha uzak bir tarihi ifade eder. Milattan sonraki tarihlerde ise sayısal değeri küçüldükçe günümüze daha uzak bir tarihi ifade eder.

Aşağıdaki verilmiş tarihlerden hangisi günümüze daha yakın bir tarihi ifade eder?

A) MÖ 3500 B) 375 C) 1000 D) MÖ 10 E) 100

II. ÜNİTE: İNSANLIĞIN İLK DÖNEMLERİ

Yazının İcadından Önce İnsan

Tarihçiler, geçmişi yazının icadını esas alarak iki ana bölüme ayırmışlardır. Yazının icadından önceki dönemlere Tarih Öncesi Çağlar, sonrasındaki dönemlere Tarihî Çağlar adını vermişlerdir.

Aşağıdaki tabloda Tarihî Dönemler ve özellikleri verilmiştir.

Tarihî Dönemler

- **Tarih Öncesi Dönemler**
  - Taş
    - Eski Taş
    - Orta Taş
    - Yeni Taş
  - Maden
    - Bakır
    - Tunç
    - Demir

Ayrım: Kullanılan araç ve gereçler

- Sırasıyla taş, toprak ve maden dönemleri yaşanmıştır.
- Etkileşim ile bazı toplumlar dönem atlamışlardır.
- Bazı toplumlar aynı zamanda farklı dönemleri yaşamışlardır.
- Tarih Öncesi Dönemleri sırasıyla yaşayan toplumlar özgün ve etkileşimin çok az olduğu medeniyetlerdir.
- Tarih Öncesi Dönemlerde yazılı belgeler yoktur.

- **Tarihî Çağlar**
  - İlk Çağ(MÖ 3200-MS 375)
  - Orta çağ (375-1453)
  - Yeni Çağ (1453-1789)
  - Yakın Çağ (1789-?)

Ayrım: Evrensel olaylar

- Çağların başlangıçları ve bitişleri insanlığı derinden etkileyen olaylardır.
- Tarihî Çağlar arasında siyasi, sosyal, ekonomik ve kültürel farklılıklar vardır.
- Etkileşim ve iletişim arttıkça Tarihî Çağların süreleri günümüze yaklaştıkça kısalır.
- Tarihî Çağlarda yazı bulunduğu için bilgiler daha kesin ve nettir.
- Tarihî Çağların başlangıç ve bitişleri toplumdan topluma değişebilir.

DESTEK SORUSU 3

Bir ören yerinde yapılan kazıda en alttan üst katmana doğru taş baltalar, seramik kaplar ve demirden yapılmış silahlar bulunmuştur.

Bu ören yerinde sence ne oldu?.....

Tarih Öncesi Dönemler (Prehistorik Dönem)

Taş Devirleri

Eski Taş (Paleolitik- Kaba Taş) Dönemi

- İnsanlığın en uzun ve karanlık geçen dönemidir.
- İklim soğuk ve insan hayatında belirleyicidir.
- İnsanlar mağaralarda ve ağaç kovuklarında yaşamlarını sürdürmüş, mağara duvarlarına resimler çizmişlerdir.
- İnsanlar, avcılık ve toplayıcıkla geçimlerini sağlamış, küçük gruplar halinde göçebe yaşamışlardır.

Klan Şeklinde Yaşam

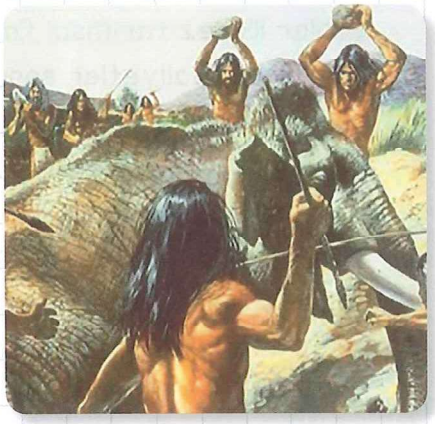

Avcı ve Toplayıcı İnsanlar

- Bu dönemde insanların alet yapma becerisi çok gelişmemiştir.
- Fransa - Lascauks, İspanya- Altamira Mağaraları dünyadaki ilk yerleşim merkezleridir.
- İstanbul- Yarımburgaz, Antalya- Beldibi, Belbaşı ve Karain Mağaraları Türkiye'deki ilk yerleşim merkezleridir.

Destek Noktası

Mağara resimleri insanların ilk sanatsal faaliyetleridir.

Destek Noktası

Avcılığı erkekler, toplayıcılığı kadınlar yapmıştır. Bu durum da cinsiyete dayalı iş bölümünü ortaya çıkarmıştır.

Orta Taş (Mezolitik- Yontma Taş) Dönemi

- Eski Taş Devri yaşam koşulları ve yaşam şekli devam etmiştir.
- İklim sıcaklığı artmış ve insanlar mağaralardan çıkmaya başlamışlardır.
- Ateş denetim altına alınmıştır. Ateş sayesinde insanlar aydınlanmış, ısınmış, yiyecekleri pişirmiş ve korunmuşlardır.
- İnsanlar Mikrolitten (Çakmaktaşı) ve Obsidyenden kullanışlı araç-gereçler, ucu sivriltilmiş mızraklar ve taş baltalar yapmışlardır.

Taş Araçlar

- Bu döneme ait yerleşim yerlerine ilk defa Güney Tacikistan-Kuldara Bölgesi'nde rastlanmıştır.
- Antalya-Beldibi, Ankara-Macunçay, Göller Yöresi- Baradiz ve Samsun-Tekkeköy bu döneme ait Türkiye'deki yerleşim merkezleridir.

Yeni Taş (Neolitik- Cilalı Taş) Dönemi

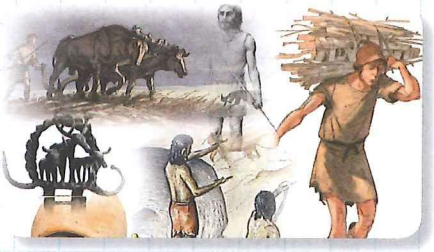
Cilalı Taş Yaşamı

- Yabani tahılların yetiştirilmeye başlanması ile insanlar ilk kez tarımsal faaliyetlere başlamıştır.
- Tarımsal faaliyetler sonucu insanlar yerleşik hayata geçmiştir.
- Barınmak için ev kültürünü yaygınlaştıran insanlar ilk köyleri kurmuştur.
- İnsanlar hayvanları (koyun, keçi, inek vb.) evcilleştirmiş. Bitki liflerinden elbise yapmışlardır.
- İnsanlar ihtiyaç fazlası üretim elde etmiş. Bu gelişme takas usulü ticareti başlatmıştır.
- Tarımsal faaliyetlerin başlaması insan emeğine ihtiyacı ortaya çıkarmış. Bu durum köleciliği başlatmış, kölecilik de sınıf farklılıklarının oluşmasına sebep olmuştur.
- Dolmen ve Menhir denen anıt mezarlar yapılmıştır.
- Bu dönemde Batı Anadolu'da avluların geniş olduğu Megaron tipi evler yapılmıştır.

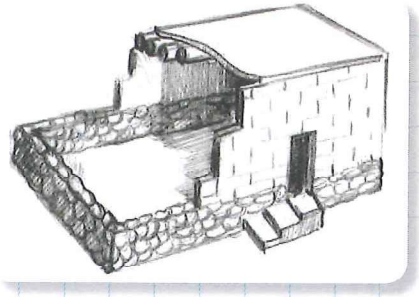
Megaron Tipi Ev

Destek Noktası

Megaron tipi ev Anadolu'da özel mülkiyetin olduğunun kanıtıdır.

Destek Noktası

Tohumluk, su kanalları, saban ve oraklar bir yerde kesin olarak tarım yapıldığının göstergesidir.

- Toprağın çamur haline getirilip pişirilmesi yöntemi ile insanlar çanak-çömlek yapımına başlamıştır.
- Diyarbakır- Çayönü, Konya -Çatalhöyük, Şanlıurfa- Göbeklitepe, Gaziantep- Sakçagözü bu döneme ait Türkiye'deki yerleşim merkezleridir.

DESTEK SORUSU 4

Dünyadaki ilk yerleşim yeriyim. ....., ...

Türkiye'deki ilk yerleşim yeriyim. .....

Maden Devirleri

➢ Doğada ilk olarak Altın ve Gümüş madenleri bulunmuştur. Bu madenler doğada az bulunduğu için ziynet eşyası olarak kullanılmıştır. Araç ve gereç yapımında ilk olarak Bakır madeni kullanıldığı için ilk Maden Dönemi, Bakır Dönemi'dir.

Bakır Dönemi

✓ Bakır ve taş araç-gereçler birlikte kullanıldığı için bu döneme Kalkolitik Dönem de denir.

✓ Köy hayatından şehir hayatına geçiş sağlanmıştır.

✓ Çorum- Alacahöyük, Denizli- Beycesultan, Çanakkale- Truva, Samsun- İkiztepe bu döneme ait Türkiye'deki yerleşim merkezleridir.

Bakır Araç- Gereçler

Tunç (Bronz) Devri

✓ Tunç, Bakır ve Kalay madenlerinin karışımı ile elde edilen bir madendir.

✓ Daha dayanıklı olan Tunç madeninden araç ve gereçler yapılmıştır.

✓ İlk siyasi örgütlenmeler olan şehir devletleri kurulmuştur.

✓ Kayseri- Kültepe, Ankara- Ahlatlıbel bu döneme ait Türkiye'deki yerleşim merkezleridir.

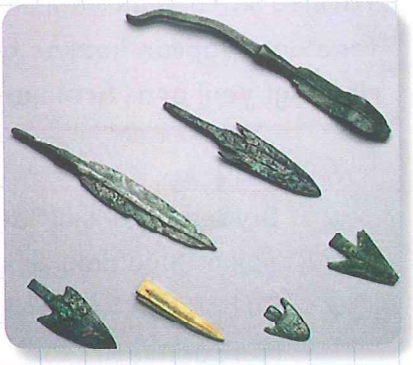

Tunç Araç-Gereçler

Demir Devri

✓ Demir çok dayanaklı bir maden olduğu için tarımda, günlük hayatta ve silah yapımında kullanılmıştır.

✓ Bu dönemde şehir devletlerinin yerini büyük devletler ve imparatorluklar almıştır. Ticaret gelişmiştir.

✓ Devrin sonunda yazının bulunmasıyla Tarihî Devirlere geçilmiştir.

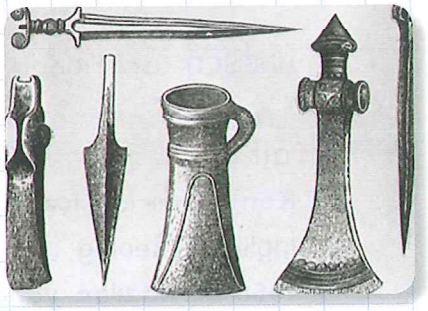

Demir Araç-Gereçler

✓ Burdur- Hacılar, Yozgat- Alişar ve Çorum -Alacahöyük bu döneme ait Türkiye'deki yerleşim merkezleridir.

İlk Yerleşmeler

➢ Anadolu'da, Neolitik dönemde; Göbeklitepe, Çayönü ve Çatalhöyük önemli yerleşim yerleridir.

Göbeklitepe

Göbeklitepe

- ✓ Şanlıurfa il sınırları içerisindedir. Alman arkeolog Prof. Dr. Klaus Schmitd danışmanlığında kazılar yapılmaktadır.
- ✓ 2018 yılında UNESCO tarafından Dünya Kültür Mirası listesine alınmıştır.
- ✓ Kazılarda günümüzden 12 bin yıl öncesine ait tapınaklara rastlanmıştır.
- ✓ İnanç sistemlerinin Neolitik dönemde var olduğu, tartışmalara açılmış.
- ✓ Avcı ve toplayıcı toplumlarda inanç sistemlerinin var olduğa ortaya çıkmıştır.

Destek Noktası

Tarihte İlk tapınak yapısının Malta'da MÖ 3600 yılına ait olduğu biliniyordu. Göbeklitepe'deki yapılan kazılar bu bilgiyi değiştirmiştir. Bu durum bize gösteriyor ki tarihî bilgi yeni araştırmalar yapıldıkça değişebilir.

Çayönü

Çayönü

- ✓ Diyarbakır il sınırları içerisindedir.
- ✓ Yakın Doğu'daki ilk köy yerleşkesidir.
- ✓ Bu bölgede yapılan kazılarda deniz kabuklarına rastlanmıştır.

Etkileşime girildiğinin kanıtıdır.

- ✓ UNESCO tarafından Dünya Kültür Mirası listesine alınmıştır.

Çatalhöyük

Çatalhöyük

- ✓ Konya sınırları içerisindedir.
- ✓ İngiliz arkeolog James Mellart tarafından 1958'de kazılar yapılmıştır. Yapılan kazılarda idari yapılara, tapınaklara ve pazar yerlerine rastlanmıştır.
- ✓ UNESCO tarafından Dünya Kültür Mirası listesine alınmıştır.
- ✓ Dünyadaki ilk kent (şehir) yerleşkesidir.

Tarih Öncesi Sözlü Kültür

- Tarih Öncesi Dönemlerde insanlar, toplumsal hafızalarını gelecek kuşaklara aktararak sözlü kültürü oluşturmuştur.
- Efsaneler, mitler ve destanlar sözlü kültürün başlıca örnekleridir.
- Sözlü kültür örnekleri, toplumlar arasında benzerlik gösterebilir. Örneğin dişi kurt figürü Türk destanlarında ve Roma medeniyetinde vardır.

Yazının İcadı ve Önemi

- Sümerler, Ziggurat denen tapınaklara gelen ürünleri kaydetmek için Sembol yazısını MÖ 3200'lerde icat etmiştir. (Piktograf - Çivi yazısı)
- Sümer Çivi yazısını Babil, Asur ve Hitit gibi medeniyetler geliştirmiştir.
- Eski Mısır medeniyeti ise bir çeşit resim yazısı olan Hiyeroglif yazıyı bulmuştur.
- Hiyeroglif (Resim) yazısı Fenike alfabesine ve Latin alfabesine esin kaynağı olmuştur.
- Tapınak hesaplarının tutulmasında kullanılan yazı zamanla yönetim işlerinden ticarete, vergilerin toplanmasından eğitime ve edebiyata kadar hayatın pek çok alanında kullanılmıştır.
- Yazının kullanılması, bilgilerin muhafazası ve taşınmasının yanı sıra duygu ve düşüncelerin kalıcı hale getirilerek uygarlıkların vazgeçilmez araçlarından biri olmuştur.

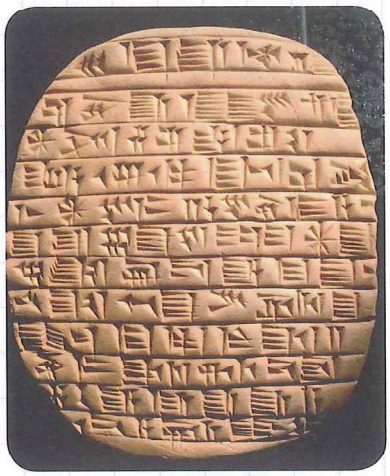

Çivi Yazısı

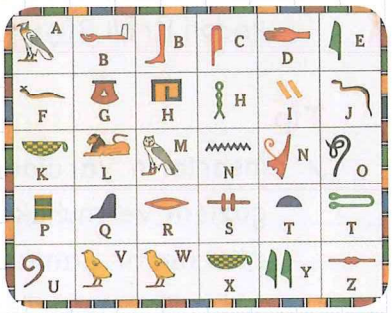

Hiyeroglif Yazı

Yazı Yazmak İçin Kullanılan Gereçler

Sümerler

Kil Tablet

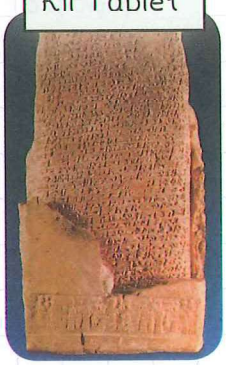

Mısırlılar

Papirüs Kâğıdı

Bergamalılar

Parşömen Kâğıdı

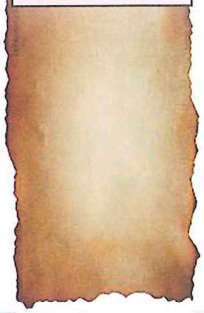

Çinliler

Kâğıt

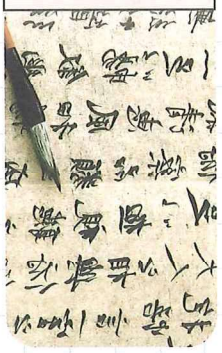

Kadim Dünyada Bilimler

- Erken İlk Çağ'da bilimsel faaliyetlere, insan ihtiyaçları yön verirken, İlk Çağ'ın sonlarında ise gözlem ve tecrübe yön vermiştir.
- Astronomi, Coğrafya ve Tıp kadim dünya bilimlerinin başlıcalarıdır.

Astronomi

- ✓ İlk medeniyetlerde yön bulma ve zamanı ölçme ihtiyaçları Astronomi biliminin ortaya çıkmasında etkili olmuştur.
- ✓ Sümer, Babil, Mısır ve Yunan medeniyetleri Astronomi alanında çalışmalar yapmışlardır.

Coğrafya

- ✓ İnsanların çeşitli nedenlerle yer değiştirmeleri sırasında gideceği yolu bulabilme ve bulunduğu mekânı tanıma amacı Coğrafya ilminin ortaya çıkması ve gelişmesinde etkili olmuştur.
- ✓ Yunan, Roma medeniyetleri ve Makedon Kralı Büyük İskender Coğrafya alanında çalışmalar yapmıştır.

Destek Noktası

Erastosthenes "Yeryüzünün Tasviri" anlamına gelen "Geograpy" adlı eserinde Coğrafya terimini ilk kez kullanmış ve Coğrafya biliminin kurucusu olmuştur.

Tıp

- ✓ İnsanların yaralanmaları ve hastalanmaları, insanları tedavi etmek üzere gözlem ve muhakeme yeteneğine sahip becerikli ve cesur kişileri ön plana çıkarmıştır. Şaman, hekim ve büyücü gibi kimseler tıbbın ilk temsilcileri olmuşlardır.
- ✓ Mezopotamya, Anadolu, Yunan ve özellikle Mısır medeniyetlerinde tıp alanında çalışmalar yapılmıştır.
- ✓ Yunan medeniyeti sınırları içinde doğan Hipokrat yaptığı çalışmalarla tıbbın öncüsü olmuştur.

Hipokrat

Notlarım

ANADOLU:
ÇAYÖNÜ
ÇATALHÖYÜK
GÖBEKLTEPE

ILK ÇAIN TÜCCAR MEDENYETLER
1- Asurlular
2-Fenikeliler
3-Lidyallar
4-Sodlar

İlk Çağ Medeniyetleri

- ✓ İlk Çağ'da insanlar beslenebilecekleri, barınabilecekleri sulak arazilere, verimli topraklara ve göç yolları üzerine yerleşmişlerdir.
- ✓ İlk Çağ'da İbraniler hariç diğer medeniyetler çok tanrılı dinlere inanmışlardır.
- ✓ Kölelik yaygın bir şekilde çoğu medeniyette vardır.
- ✓ Genel olarak şehir devleti şeklinde yönetilmişlerdir.

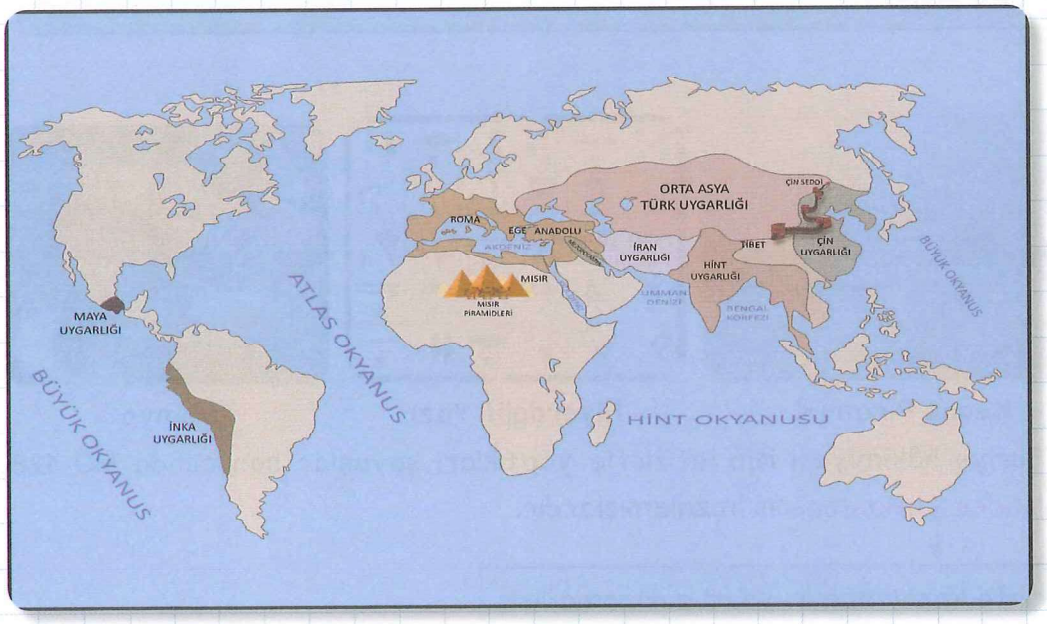

İlk Çağ Medeniyet Havzaları

Mısır Medeniyeti

✓ Afrika'nın kuzeydoğusunda yer alan Nil Nehri tarafından sulanan, etrafı doğal koruyucularla çevrili özgün bir medeniyettir.

Dağ, deniz ve çöllerle bir yerin çevrili olmasıdır.

Yalnız kendine özgü bir niteliğin olmasıdır.

- ✓ Tarih Öncesi Devirleri sırasıyla yaşamıştır.
- ✓ Nil Nehri'nin akış yönüne göre, Aşağı Mısır- Yukarı Mısır olarak ikiye ayrılmıştır.
- ✓ Mısırlılar Nom adı verilen şehir devletleri şeklinde yönetilmişlerdir.
- ✓ Ülkedeki inanç sistemi Firavunluk idaresini ortaya çıkarmıştır.
- ✓ Firavunlar kendilerini Tanrı'nın oğlu olarak kabul ettirip ülkede koyu bir mutlakiyet kurmuşlardır. Zamanla Firavunlar İlah-Kral olarak görülmüşlerdir.

Teokratik, dine dayalı bir yönetim anlayışıdır.

- ✓ Tarımsal faaliyetleri kontrol altına almak için Güneş yılı esaslı takvimi hazırlamışlardır.
- ✓ Vergilerle toplanan ürünleri kayıt altına almak için Hiyeroglif yazıyı, bozulan araziyi düzeltmek için Geometriyi, ölünün vücut bütünlüğünü korumak için Tıp ve Eczacılığı, Krallarına mezar yapmak için Piramit mimarisini geliştirmişlerdir.
- ✓ Piramit yapımını kolaylaştırmak için Pi sayısını bulmuşlardır.

Piramit mimarisi ve Mumyalama sanatı Mısırlılarda Ahiret İnancı olduğunun göstergesidir.

Keops Piramidi

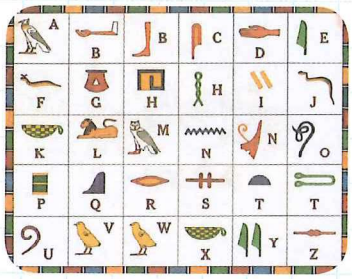

Hiyeroglif Yazı

Mumya

- ✓ Suriye hâkimiyeti için Hititlerle yaptıkları savaşlar sonucunda MÖ 1280'de Kadeş Antlaşması'nı imzalamışlardır.

Tarihte imzalanan ilk yazılı antlaşmadır.

Çin Medeniyeti

- ✓ Çin uygarlığının oluşmasında Türk, Moğol, Tunguz ve Tibetlilerin etkisi vardır.
- ✓ Hanedanlıklar şeklinde yönetilmişlerdir.
- ✓ İpekçilik (dokuma) ve porselen yapımında ileri gitmişlerdir.
- ✓ Kağıt, matbaa, barut, pusula ve mürekkebi ilk defa kullanarak dünya medeniyetine katkı sağlamışlardır.
- ✓ Kendilerine özgü yazı sitilleri ve mimari anlayışları vardır.
- ✓ Brahmanizm, Budizm, Konfüçyanizm, Taoizm, Maniheizm gibi dinlere inanmışlardır.
- ✓ Türklerle etkileşime girmişler. Türklerin yerleşik hayata geçmelerinde etkili olmuşlar. Türklerden askerî yönden etkilenmişlerdir.

Çin Seddi

Destek Noktası

Çin medeniyeti, alternatif tıbbın öncüsü olmuş. Akapunktur ve masajı uygulamıştır.

- ✓ Çinli tüccarlar, İpek Yolu aracılığıyla Çin'den Roma'ya kadar olan bölgede ticari faaliyetlerde bulunmuşlardır.
- ✓ İpek Yolu hakimiyeti için Türklerle mücadele etmişlerdir.
- ✓ Türk akınlarını önlemek için Çin Seddi'ni yapmışlardır.

Hint Medeniyeti

- ✓ Asya'nın güneydoğusunda yer alan verimli, zengin kaynaklara sahip, korunaksız bir coğrafyadır. Bundan dolayı tarihte birçok kez istila edilmiştir. Ariler de Hindistan'ı istila etmişlerdir.
- ✓ Ariler, egemenlik güçlerini korumak ve asimile olmamak için Hindistan'ı "Racalık" adı verilen küçük prenslikler tarafından yönetmiş ve Hindistan'da Kast Sistemi'ni kurmuşlardır. Kast Sistemi;

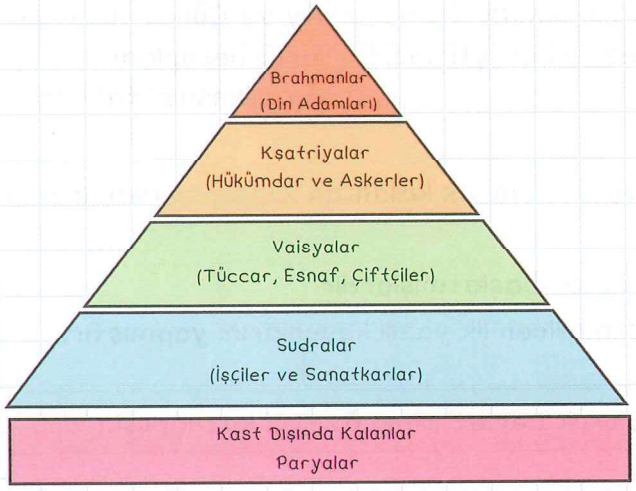

- ➢ Babadan oğula geçen meslek anlayışı hâkimdir.
- ➢ Sınıflar arası; birbirleri ile ilgilenme, geçiş ve evlilik yasaktır.
- ➢ Kast Sistemi, Hindistan'da halkın bir araya gelmesini ve millet olmasını engellemiştir.
- ➢ Gazneliler bu sisteme büyük zarar vermiştir.

- ✓ Din olarak Hindistan'da; Veda, Brahmanizm, Hinduizm, Budizm, Hristiyanlık ve Müslümanlık yaygındır. Ganj Irmağı kutsal kabul edilmiştir.

Hintliler; rakam sistemini, resim ve heykel sanatını geliştirmiş, müzikte en eski notalama yöntemini bulmuş, şiire önem vermişlerdir. Mahabharata ve Ramayana başlıca destanlarıdır.

Mezopotamya Medeniyetleri

- ✓ Anadolu'nun güney doğusunda yer alır.
- ✓ Fırat-Dicle nehirlerinin akış yönüne göre, Yukarı-Aşağı Mezopotamya olarak ikiye ayrılmıştır.
- ✓ Sümer, Akad, Babil, Elam, Asur Mezopotamya'da kurulan medeniyetlerdir.

Sümerler

- ✓ Asya kökenli bir kavim olan Sümerler Mezopotamya'ya yerleşmişlerdir.
- ✓ Mezopotamya medeniyetinin temellerini atmışlardır.
- ✓ Site adı verilen şehir devletleri şeklinde yönetilmişlerdir.

Ur	Urug	Lagaş	Kiş	Eridu

- ✓ Ensi veya Patesi denen Rahip- Krallar tarafından yönetilmişlerdir.
- ✓ Sümer ülkesinin tamamına hâkim olan krallara Lugal Kalma unvanı verilmiştir.
- ✓ Matematik, Geometri ve Astronomi alanlarında ileri gitmişlerdir.

Matematik	Geometri	Astronomi
✓ Çarpma ve bölme işlemlerini kolaylaştıran cetveller. ✓ Sayılar ve 4 işlem.	✓ Daireyi 360 dereceye bölme. ✓ Alan ve hacim ölçme yöntemleri geliştirme.	✓ Bir yılı 30 günden oluşan 12 aya bölme. ✓ Ay ve Güneş tutulmalarını hesaplama. ✓ Ay yılı esaslı takvim

- ✓ Gözlem evi, soğuk hava deposu ve okul olarak kullanılan Ziggurat denen tapınaklar yapmışlardır.
- ✓ Çivi yazısını icat etmiş. Tarihî Çağları başlatmışlardır.
- ✓ Lagaş Sitesi kralı, Urgakina tarihin bilinen ilk yazılı kanunlarını yapmıştır.

Hukuk Devleti olma özelliği kazanmışlardır.

- ✓ Yaratılış, Gılgamış ve Tufan destanları Sümerlere aittir.

Akadlar

- ✓ Sami kökenlidirler.
- ✓ Tarihte bilinen ilk imparatorluğu ve düzenli orduyu kurmuşlardır.
- ✓ Kral Sargon Dönemi'nde başkentleri Agede şehri olmuştur.
- ✓ Sümerler tarafından yıkılmışlardır.

Babiller

- ✓ MÖ 3000'in sonuna doğru Arabistan'dan Mezopotamya'ya göç eden Amurlular'ın devamı olarak hüküm sürmüşlerdir.
- ✓ En ünlü kralları Hammurabi'dir. Kral Hammurabi gücünü ordusundan aldığına inanmış ve ilk merkezî krallığı kurmuştur.
- ✓ Tıp, Astronomi ve Matematik bilimlerinde ileri gitmişlerdir.

Babil Kulesi

- ✓ Hukuk alanında 282 maddeden oluşan Hammurabi Kanunları'nı meydana getirmişlerdir.
- ✓ En önemli eserleri Babil'in Asma Bahçeleri ve Babil Kulesi'dir.

Elamlılar

- ✓ Başkentleri Sus şehridir. Çivi yazısını kullanmışlardır.
- ✓ Sümerler tarafından yıkılmışlardır.

Asurlular

- ✓ Başkentleri Ninova şehridir.
- ✓ Kara ticaretinde gelişmiş, ilk kara koloniciliğini başlatmışlardır.
- ✓ Anadolu'da Kayseri- Kültepe'de Karum denen ticaret merkezleri ve pazar yerleri kurmuşlardır. Ticari kayıtlar tutmuşlardır.
- ✓ Ninova'da tarihte bilinen ilk kütüphaneyi kurarak, arşivcilik faaliyetlerini başlatmışlardır. Sümer çivi yazısını kullanmışlardır.
- ✓ Mezopotamya'da en son kurulan medeniyettir.

Asurlulara ait pazar yeri

Destek Noktası

Asurlular, yaptıkları ticari faaliyetlerle Anadolu'ya yazıyı getirmiş. Anadolu medeniyetleri Tunç Dönemi'nde Tarihî Çağlara geçmiştir.

Doğu Akdeniz Medeniyetleri

Fenikeliler

- ✓ Bu günkü Lübnan topraklarında kurulmuşlardır.
- ✓ Deniz aşırı ülkelerde ticaret kolonileri kurarak tarihte kolonicilik faaliyetlerini başlatmışlardır.
- ✓ Ticari faaliyetler neticesinde Akdeniz çevresinde yaşayan toplulukları kaynaştırmışlar.
- ✓ Doğu medeniyetini Batıya taşımışlar.
- ✓ En önemli kolonileri Tunus'taki Kartaca'dır.
- ✓ Bu günkü alfabe sisteminin temellerini atmışlardır.

↓

Fenike Alfabesi

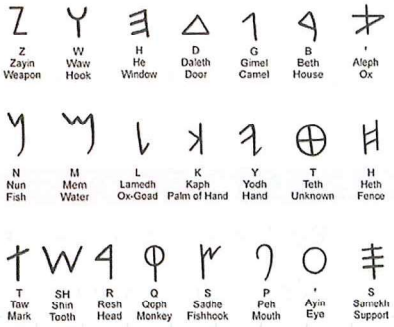

Fenike Alfabesi

- ✓ Gemicilik, cam eşya işlemeciliğinde gelişmişlerdir.

İbraniler

- ✓ MÖ 2000 yılında bugünkü Filistin topraklarına yerleşmişlerdir.
- ✓ Semavi bir din olan Yahudiliğe inanarak tarihte ilk kez tek tanrılı dine inanan topluluk olmuşlardır.
- ✓ Hz. Musa peygamberleri olduğu için İbranilere Musevi de denmiştir.
- ✓ Yahudi ırkını üstün tutup dinlerini ulusallaştırmışlardır.
- ✓ Tarihte birçok kez sürgün edilmiş ve soykırıma uğramışlardır.

Destek Noktası

Sürgünler sonucu dağınık bir halde yaşayan Yahudiler, dinlerini ulusallaştırdıkları için asimile olmamışlardır.

Yahudiler; Babil ve Roma medeniyetleri tarafından sürgün edilmişlerdir.

İran Medeniyeti

➢ Medler ve Persler tarafından kurulmuşlardır.

Persler;

- ✓ Mecusi (ateşe tapan) bir toplumdurlar. Ateşgede denen tapınaklar yapmışlardır.
- ✓ Anadolu ve Mezopotamya'ya hâkim olmuşlar, Anadolu'da kültürel olarak etkisiz kalmışlardır.
- ✓ Ülkelerini Satraplık denen eyaletlere bölerek, merkezden atadıkları valilerle yönetmişlerdir.
- ✓ İlk düzenli posta teşkilatını ve Şahgözü denen müfettişlik teşkilatını kurmuşlardır.

Ateşgede Tapınağı

Merkezî otoriteye önem verdiklerinin göstergesidir.

- ✓ Kral Yolu'nu ticarette etkin bir şekilde kullanmışlardır.
- ✓ Makedon Kralı Büyük İskender tarafından yıkılmışlardır.

DESTEK SORUSU 5

Bunları kim yaptı karşılarına yazar mısın?

Güneş Yılı Takvimi .....

Fenike Alfabesi.....

Çivi Yazısı.....

Hiyeroglif Yazı.....

Ege Yunan Medeniyetleri

- Coğrafi konumları nedeniyle çevresindeki medeniyetlerle etkileşime girmişlerdir.
- Ege'de Girit, Miken ve Yunan medeniyetleri kurulmuştur.

Girit Medeniyeti

- ✓ Denizcilikle uğraşan kolonici bir medeniyettir.
- ✓ Kendilerine özgü mimari anlayışları vardır.

Girit Nizamı

Knossos Sarayı

- ✓ En önemli eserleri Knossos Sarayı'dır.

Miken Medeniyeti

- ✓ Truvalılarla yaptıkları savaşlar, Homeros'un İlyada Destanı'na konu olmuştur.
- ✓ En önemli eserleri Miken Şatosu ve Kuyu Mezarlarıdır.

Mikenlilerin ölülerini eşyaları ile birlikte gömmeleri, ahiret inancına sahip olduklarının göstergesidir.

Yunan Medeniyeti

- ✓ Yunan medeniyetinin temellerini Dorlar atmıştır.
- ✓ İlk olarak Polis adı verilen şehir devletleri şeklinde yönetilmişlerdir.

Atina, Sparta, Korint, Tebai

- ✓ Asillerden seçtikleri Atina Meclisi ile Aristokratik Cumhuriyeti kurmuşlardır.

Demokrasinin ilk örneğidir.

- ✓ Akdeniz ve Karadeniz'de kalıcı egemenliği sağlamak için yurt edinme amaçlı koloniler kurmuşlardır.
- ✓ Toplum içerisindeki sınıf çatışmalarını önlemek için Arhon denen liderler (Drakon, Solon, Klistenes) kanunlar yapmışlardır.

Drakon	Solon	Klistenes
✓ Soylu ve asillerin haklarını savunan kanunlar yapmıştır.	✓ Halkı gelirine göre ayıran kanunlar yapmıştır.	✓ Halkın eşitliğine dayanan kanunlar yapmıştır.

- ✓ Ülke zor durumda kaldığı zamanlarda Tiran adı verilen diktatörler yönetime getirilmiştir.

- ✓ Tanrılarını insan şeklinde tasavvur etmişlerdir.
- ✓ Tanrıları için 4 yılda bir yaptıkları, Olimpiyat adı verilen yarışmalar düzenlemişlerdir.

Yunan halkının bir araya gelmesini, toplum ve millet olmasını sağlamıştır.

- ✓ Mısır takvimini ve Fenike alfabesini geliştirmişlerdir.
- ✓ Bilim, sanat, mimari ve tiyatroda ileri gitmişlerdir.
- ✓ Sokrat, Thukydides, Aristo ve Herodot Yunan medeniyetinde yetişen önemli bilim adamlarıdır.
- ✓ Truvalılarla savaşmışlardır.

Truva Atı

Anadolu Medeniyetleri

- ➢ Anadolu'nun tarihî geçmişi, Eski Taş Dönemi'ne kadar dayanmaktadır.
- ➢ Anadolu'ya "Medeniyetlerin Beşiği" denmiştir.

Birçok medeniyete ev sahipliği yapmış olmasından dolayı denmiştir.

Anadolu Medeniyetleri

- ➢ Anadolu'da kurulan ilk medeniyet Hattilerdir. Çorum- Alacahöyük'te Hattilere ait eserlere rastlanmıştır. Bu eserler; Güneş kursları, altın ve boğa heykelleridir.
- ➢ Hattilerden sonra Anadolu'da; Hitit, İyon, Lidya, Frig ve Urartu medeniyetleri kurulmuştur.

Hititler

- ✓ Anadolu'da kurulan ilk medeniyettir. Hatti medeniyetinin kültürel mirası üzerine, Kızılırmak yayında kurulmuşlardır.
- ✓ Başkentleri Çorum yakınlarındaki Hattuşaş şehridir.
- ✓ İlk olarak feodal beylikler halinde yönetilmişlerdir.

Destek Noktası

Feodal beyliklerin yönetime hâkim olması, siyasi birliğin olmadığının ve merkezî otoritenin kurulmasının zor olduğunun göstergesidir.

- ✓ Krallar feodal beyliklere son verip, ülkeyi merkezden atadıkları valilerle yönetmişlerdir.
- ✓ Rahip Krallar tarafından yönetilmişlerdir.
- ✓ Hitit yönetiminde Kral (Tabarna, Labarna), Pankuş Meclisi ve Kraliçe (Tavananna) söz sahibidir.

Tabarna	Pankuş Meclisi	Tavananna
✓ Baş rahip, baş komutan, baş yargıç unvanlarına sahiptirler.	✓ Soylulardan oluşur. ✓ Zaman zaman kralların yetkilerini kısıtlamıştır. ✓ Hititler, ilk Meşruti Krallığı kurmuşlardır.	✓ Yönetimde geniş yetkileri vardır. ✓ Elçileri kabul eder, kral olmadığı zaman ülkeyi yönetir ve anlaşmalarda mührü vardır.

- ✓ Temel geçim kaynakları; tarım, ticaret ve hayvancılıktır.
- ✓ Sümer Çivi yazısını ve Hiyeroglif (resim) yazısını kullanmışlardır.
- ✓ Tarihte ilk Medeni Hukuk'u hazırlamışlardır.
- ✓ Krallar, tanrılarına hesap vermek korkusuyla Anal denen yıllıklar yazmışlardır.
- ✓ Hitit kanunları insancıldır. Fidye usulüdür.

Objektif tarih yazıcılığının ilk örnekleridir.

- ✓ Çevre medeniyetlerin tanrılarını da kutsal kabul etmişlerdir.
- ✓ Hitit ülkesine "Bin Tanrı İli" de denmiştir.
- ✓ En önemli eserleri Yazılıkaya ve İvriz kabartmalarıdır.

Destek Noktası

Hitit ülkesine Bin Tanrı ili denmesi, dinsel hoşgörü olduğunun göstergesidir.

- ✓ Mısırlılarla tarihin ilk yazılı antlaşması olan Kadeş Antlaşması'nı (MÖ 1280) imzalamışlardır.

Frigler

- ✓ Sakarya ve Kızılırmak nehirleri arasında kalan bölgeye yerleşmişlerdir.
- ✓ Başkentleri Eskişehir- Gordion şehridir.
- ✓ Temel geçim kaynaklar tarım ve hayvancılıktır.
- ✓ Tarım ve hayvancılığı korumak için çok sert yasalar uygulamışlardır. Örneğin saban kıran, öküze zarar veren kişilere ölüm cezası verilmiştir.
- ✓ Doğurganlığı simgeleyen Bereket Tanrıçası Kibele'ye inanmışlardır.

Kibele Heykeli

- ✓ Tapates adı verilen kilimlerle ve çivi kullanmadan yaptıkları mobilyalarla tanınmışlardır.
- ✓ Fibula denen çengelli iğneleri ve Megaron tipi evleri yapmışlardır.
- ✓ Fabl adıyla bilinen hayvan hikâyelerini, dünya edebiyatına kazandırmışlardır.
- ✓ Kaya oyarak yaptıkları kaya mezarları ve tapınakları ile meşhurdurlar.
- ✓ Tümülüs denen mezarlara, ölülerini eşyaları ile birlikte gömmüşlerdir.
- ✓ En önemli kralları, Kral Midas'tır.
- ✓ En önemli eserleri Kral Midas'ın mezarıdır.

Kral Midas

Fibula

Tapates

Lidyalılar

- ✓ Gediz ve Küçük Menderes ırmakları arasındaki bölgeye yerleşmişlerdir.
- ✓ Başkentleri Sardes şehridir.
- ✓ Kara ticaretinde gelişmişlerdir. Sardes'ten başlayan ve Ninova'ya kadar devam eden Kral Yolu'nu etkin bir şekilde kullanmışlardır.
- ✓ Ticarette takas usulüne son verip Elektron denen parayı icat etmişlerdir.
- ✓ Bankacılık Sistemini ilk kez kurmuşlardır.
- ✓ Ordularının ücretli askerlerden oluşması çabuk yıkılmalarında etkili olmuştur.
- ✓ Persler tarafından yıkılmışlardır.

Elektron

İyonlar

- ✓ Ege kıyılarında Milet, Foça, Efes ve İzmir dolaylarında kurulmuşlardır.
- ✓ Polis adı verilen şehir devletleri şeklinde yönetilmişlerdir.
- ✓ Tarihte ilk kez Tiranlık idaresini benimsemişlerdir.
- ✓ Akdeniz ve Karadeniz'de koloniler kurmuşlardır.
- ✓ Ticareti geliştirmek için ilk kez gümrük indirimi yapmışlardır.
- ✓ Özgür düşünceye önem vermişlerdir.

✓ Bilim, sanat, mimarı ve edebiyat alanlarında gelişmişlerdir.

Bilim	Edebiyat	Mimari
Hipokrat; Tıp Tales; Astronomi Aneksimenes; Felsefe Diyojen; Felsefe Pisagor; Matematik	Homeros'un İlyada ve Odessa Destanı	Artemis Tapınağı (İyon Nizamı)

✓ Yunan tanrılarını kutsal kabul etmiş. Fenike alfabesini geliştirmişlerdir.

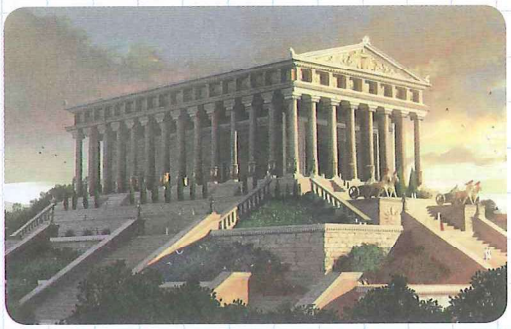

Artemis Tapınağı

Destek Noktası

İyonlar, yaptıkları bilimsel çalışmalarla İlk Çağ'ın Rönesansı'nı yaşatmışlardır.

Urartular

✓ Doğu Anadolu çevresinde kurulmuşlardır.
✓ Başkentleri Tuşpa (Van) şehridir.
✓ Devletin simgesi savaş tanrısı Haldi'dir.
✓ Temel geçim kaynakları hayvancılık, madencilik ve tarımdır.
✓ Tarımı geliştirmek için Şamran denilen su kanalları yapmış, dağların etrafına göletler inşa etmişlerdir.
✓ Kaya mimarisi ve taş oymacılığı gelişmiştir.
✓ Oda şeklinde mezarlar yapmışlardır.

Haldi

Destek Noktası

Oda şeklinde mezarlar, Urartularda Ahiret inancının olduğunun göstergesidir.

DESTEK SORUSU 6

Ben hangi medeniyete aitim karşıma yazar mısın?

Pankuş Meclisi ..... Polis .....

Bereket Tanrıçası ..... Haldi .....

Kral Yolu .....

İnsan Ve Çevre

- Buzul çağının yaşandığı dönemlerde avcılık ve toplayıcılık temel geçim kaynağıdır. Avcılığın yorucu, toplayıcılığın zor olması nedeniyle insanlar buzulların erimesiyle birlikte besin üretimi amacıyla yerleşik hayata geçmeye başlamışlardır.
- Verimli topraklarıyla ve yeryüzü şekilleriyle, dünyada yerleşik hayata geçişin yaşandığı ilk yerler; Bereketli Hilal denen topraklardır.
- Bereketli Hilal; Anadolu'nun güneydoğusu ve Mezopotamya'da yer alan topraklardır.
- İnsanoğlu çevresel, siyasi, ekonomik, sosyal ve dinî gerekçelerle sık sık yer değiştirmiştir.

Bereketli Hilal

Türkler	Yunanlılar	Museviler-İlk Hristiyanlar
Çevresel- Ekonomik	Nüfus Baskısı	Dinî Faktörler
Sebeplerle göç etmişlerdir.		

- Babiller ve Romalılar Musevilerin göç hareketlerini, Museviler ve Romalılar da ilk Hristiyanların yer değiştirmelerini hızlandırmıştır.
- İlk Hristiyanların bazıları Anadolu'da ilk olarak Antakya'ya ve Kapadokya bölgesine yerleşmişlerdir.

İlk Çağ'da Göçler

Ege Göçleri (Deniz Kavimleri Hareketi)

- Mora Yarımadası ve Ege adalarından başlayan Anadolu ve Mısır'a kadar devam eden göç hareketidir.
- Ege göçleri, Doğu Avrupa'da yaşayan milletlerin kıtlık, nüfus artışı ve siyasi mücadeleler nedeniyle geçim imkânlarını kaybetmesi üzerine başlamıştır.
- Ege göçleri ile İliryalılar İtalya'ya, Dorlar Yunanistan'a göç etmiş. Bu dönemde Avrupa'da, Balkanlar üzerinden gelen Traklar da Marmara Denizi'nin kuzeyine göç etmiştir. Ege göçleri sonucunda;
  - ✓ Hitit İmparatorluğu yıkılmıştır.
  - ✓ Mısır'da Firavun yönetimi bu göç hareketiyle mücadele etmiş ve etkilenmemiştir.
  - ✓ Akalar İzmir'de İyon Devleti'ni, Frigler de İç Anadolu'da Frig Devleti'ni kurmuşlardır.

İlk Çağ'ın Tüccar Toplumları

➢ İlk Çağ'da karada; Lidyalılar, Asurlular ve Soğdlar, denizlerde ise Fenikeliler, Yunanlılar ve İyonlar ticaret yapmışlardır.

Kara Ticareti		
Lidyalılar	Asurlular	Soğdlar
Kral Yolu	Kral Yolu: Doğu-Batı Ticareti	İpek Yolu

Deniz Ticareti		
Fenikeliler	Yunanlılar	İyonlar
Uluslararası ticareti geliştirmişlerdir.		

Devletler Doğuyor

Devletlerin Ortaya Çıkışı ve Devlet Türleri (Kabileden Devlete)

➢ Kabile; aynı atadan gelen ve birbirine kan bağı ile bağlı olan büyük insan topluluklarına denir. Kabileden devlete geçişte çeşitli siyasi organizasyonlar kurulmuştur. Bunlar aşağıda tablolarla verilmiştir.

Kabile Federasyonu		→	Şehir Devletleri		
Anadolu	Mezopotomya		Sümer	Mısır	İyon-Dor-Yunan
Urartu Hitit Frigya Lidya	Sümer Akad Babil		Site	Nom	Polis

↓

Merkezî Devletler				
Hitit	Babil	Mısır	Pers	İskender İmparatorluğu

Destek Noktası

Kabile federasyonu ve şehir devletleri yönetim biçimlerinde, siyasi birlik yoktur, merkezî otorite kurulması zordur.

DESTEK SORUSU 7

İlk Çağ'da Yunanlılar ve Asurlular kolonicilik faaliyetleri yapmış ancak Yunanlıların Asurlulara göre kolonicilikte daha başarılı olduğu ve kolonilerinde daha uzun süre hâkimiyet kurduğu görülmüştür.

Bu durumun oluşmasında aşağıdakilerden hangisinin etkisinden söz edilebilir?

A) Asurluların kara koloniciliği yapmaları.
B) Yunanlıların kolonileri kendi vatanları gibi görmeleri.
C) Yunanistan'da şehir devletlerinin bulunması.
D) Yunanlıların deniz koloniciliği yapmaları.
E) Asurlularda baskıcı bir yönetimin egemen olması.

Siyasi Gücün Meşruiyet Kaynağı

- Meşruiyet; geçerli olma anlamındadır. Devletler için meşruiyet ise yönetilen halkın yöneticileri kabul etmesi anlamındadır.
- İlk Çağ medeniyetlerine krallar güçlerini genellikle ilahi temellere dayandırmışlardır. Gücün meşruiyet kaynakları ve etkili olduğu yönetim biçimleri aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Teokrasi	Dine dayalı yönetim anlayışı.	Asur, Hitit, Sümer, Mısır
Aristokrasi	Soyluların yönetime hâkim olması.	Girit
Monarşi	Soy kavramının gücün meşruiyet kavramı olması, tek kişi egemenliği.	Sümer Asur
Kuşatıcı Olmayan İmparatorluklar	Sömürgeci anlayışla kurulan ve yönetimi altındaki halkı asimile eden yönetim anlayışı.	Yeni Asur Yeni Babil Roma İmparatorluğu
Kuşatıcı İmparatorluklar	Hâkimiyet kurduğu topraklarda yönetimi altındaki uluslara hoş görülü davranan ve ulusların etnik yapısını koruyan yönetim anlayışı.	Hitit
Oligarşi	Belli bir zümrenin yönetime hâkim olması.	Yunan

- Dünya hâkimiyeti fikriyle hareket eden iki büyük imparatorluk kurulmuştur. Bunlar; İskender İmparatorluğu ve Roma İmparatorluğu'dur.

İskender İmparatorluğu

- ✓ Makedon Kralı II. Filip tarafından kurulmuştur.
- ✓ II. Filip ölünce, yerine oğlu Büyük İskender kral olmuştur.
- ✓ Büyük İskender Asya seferine çıkmış, Makedonya'dan Hindistan'a kadar olan topraklarda hâkimiyet kurmuştur. Bu topraklardaki toplumları kaynaştırarak Doğu-Batı sentezi olan Hellenizm Medeniyeti'ni kurmuştur.
- ✓ Büyük İskender ölünce imparatorluk dağılmıştır. Anadolu'ya Selevkoslar hâkim olmuştur.
- ✓ Anadolu'da Selevkosların Bergama Krallığı Dönemi'nde;
  - Asklepion denen sağlık merkezi kurulmuş.
  - 200 bin ciltlik kütüphane kurulmuş.
  - Parşömen kâğıdı bulunmuştur.

DESTEK SORUSU 8

Hâkimiyetim altındaki milletlere hoşgörülü davranırım, onların ibadetlerini serbestçe yapmalarına ve milli benliklerini korumalarına çalışırım.

Ben nasıl bir imparatorluğum?.....

Roma İmparatorluğu

- ✓ Akdeniz coğrafyasında ilk kez siyasi bir bütünlük sağlayarak imparatorluk haline gelmişlerdir.
- ✓ Siyasi tarihi üç bölüme ayrılır. Bunlar;

Krallık	Cumhuriyet	İmparatorluk
Kuruluş Dönemi	Yükseliş Dönemi	Dağılma Dönemi

- ✓ Kolonicilik faaliyetleri ile imparatorluk haline gelmişlerdir.
- ✓ Mısır takvimini ve Fenike alfabesini geliştirmişlerdir.

Miladi Takvim | Latin Alfabesi

- ✓ Patricilerin (yönetici sınıf) uygulamalarına karşı çıkan pleplerin (yönetilen sınıf) ayaklanmalarına son vermek için 12 Levha Kanunları'nı hazırlamışlardır.

Destek Noktası

12 Levha Kanunları, bu günkü Avrupa Hukuku'nun temelidir.

- ✓ Hristiyanlık, ilk kez Roma İmparatorluğu'nda ortaya çıkmış, Milano Fermanı'yla (313) serbest bırakılmış ve 381'de Roma İmparatorluğu'nun resmî dini olmuştur.
- ✓ Kavimler Göçü (375) ile Roma İmparatorluğu Doğu Roma- Batı Roma olarak ikiye ayrılmıştır.
- ✓ Batı Roma 476'da yıkılmıştır.

Destek Noktası

Batı Roma İmparatorluğu Anadolu'da birçok eser bırakmıştır. Bunlardan bazıları;

- ✱ Antalya-Aspendos Tiyatrosu
- ✱ İstanbul-Bozdoğan Kemeri
- ✱ Ankara-Augustus Tapınağı

Siyasi Gücün Maddi Kaynakları

- ✓ İlk Çağ devletleri, meşruiyet elde edebilmek için ilahi güçlerin yanında maddi kaynaklara da ihtiyaç duymuşlardır.
- ✓ Maddi kaynaklar; coğrafya, geçim tarzları, ekonomik güç ve ordu olarak ayırabiliriz.
- ✓ İlk Çağ'da;
  - ➢ Sınıfsal yapı hâkim olmuştur.
  - ➢ Temel geçim kaynakları; tarım, ticaret, hayvancılık ve madenciliktir.
  - ➢ Kara ve deniz ticaret kolonileri coğrafi şartlara göre kurulmuştur.
  - ➢ Ticaret havzaları; Kral Yolu ile Akdeniz'dir.
- ✓ İlk Çağ medeniyetleri güçlü ordular kurmuşlardır. En gelişmiş ordu Lejyonerler (Paralı askerler), ordugâhlar ve donanması ile Roma İmparatorluğu olmuştur.

İlk Çağ'da Hukuk

- Hukuk; toplum hayatını düzenleyen ve bir devlet otoritesi tarafından hayata geçirilen kurallar bütünüdür.
- Hukuk kurallarını yazıya geçiren ilk kez Sümerler olmuştur.

  → Urgakina Kanunları

- Sümerler, Hititler ve Türklerin yasaları genellikle Fidye Usulü olan insancıl yasalardır.

  → İşlenen suçun maddi olarak cezasının ödenmesi

- Babil yasaları "Kısas Usulü" olan sert yasalardır.

  → Hammurabi Kanunları

  → İşlenen suçun, cezasının aynısının verilmesi
  Örneğin, kol kıranın kolunun kırılması.

- İbrani yasaları Yahudiliğe ve kutsal kitapları Tevrat'a dayanmaktadır.

  → On Emir

DESTEK SORUSU 9

İlk Çağ'da bazı uygarlıklarda yazılı hukuk kuralları hazırlanmıştır. Özellikle kanunlarında kısas usulünü kullanan uygarlıklar vardır.

Aşağıdaki uygarlıklardan hangisi kanunlarında kısas usulünü kullanmıştır?

A) Roma B) Hitit C) Lidya D) Yunan E) Babil

Notlarım

Orta Çağ'da Önemli Siyasi Yapılar

Avrupa

- 375 yılında meydana gelen Kavimler Göçü sonucunda Roma İmparatorluğu 395 yılında Doğu-Batı olarak ikiye ayrılmıştır.
- Batı Roma İmparatorluğu'nun 476'da yıkılması sonucu Avrupa'da oluşan siyasi boşluğu Frank, Vizigot, Ostrogot, Sakson gibi Germen krallıkları doldurmuştur. Bu durum Avrupa'da büyük bir kargaşaya yol açmıştır.
- Orta Çağ Avrupası'nda siyasi yapıyı şekillendiren ve bu döneme damgasını vuran sistem "feodalizm" olmuştur.

Doğu Roma (Bizans)

- 395 yılında kurulmuştur. Başkenti İstanbul'dur.
- Balkan ülkelerinin yanı sıra Anadolu, Suriye, Filistin, ve Mısır sınırları içindedir.
- Hristiyanlığın Ortodoks mezhebini benimsemişlerdir.
- Otokratik (Baskıcı rejim) bir yönetim anlayışı oluşturmuşlardır.
- 1453'te Fatih Sultan Mehmet'in İstanbul'u fethetmesi sonucu yıkılmışlardır.

Destek Noktası

Doğu Roma'ya ait Anadolu'da birçok eser bulunur. Bu eserlerin en önemlileri; Ayasofya Kilisesi, Yerebatan Sarnıcı, Aya İrini Kilisesi, Çemberlitaş Sütunu'dur.

Sasani Devleti

- Perslerin mirası üzerine kurulmuş, İran ve Irak topraklarında hüküm sürmüşlerdir.
- Devletin başında Şehinşah (Krallar kralı) denen kral bulunmuştur.
- İpek Yolu hâkimiyeti için yaptıkları mücadeleler, İstanbul kuşatmasındaki başarısızlıkları ve Hz. Ömer Dönemi'nde İran ve Irak'ın fethedilmesi sonucu yıkılmışlardır.

Moğol İmparatorluğu

- Kurucusu Timuçin'dir. Timuçin, Kurultay'da Cengiz unvanını alarak Moğolları bir bayrak altına toplamaya başlamıştır.
- Cengiz Han'ın ölümünden sonra Moğol topraklarında; Çağatay, Kubilay, İlhanlı ve Altınorda devletleri kurulmuştur.

Cengiz Han

Orta Asya

- Orta Çağ'da; Büyük Hun, Çin, Akhun (Eftalitler), Avarlar (Juan Juanlar) ve Kök Türk Hakanlığı VI. yüzyılın ikinci yarısına kadar Orta Asya'da varlığını devam ettiren Türk devletleridir.

Siyasi Yapıların Meşruiyet Kaynağı

- Orta Çağ'da Asya ve Avrupa devletleri, meşruiyetlerinin kaynağını dine dayandırmışlardır.
- Avrupa'da, halkın seçtiği Germen krallıklarda meşruiyetin kaynağı olan halkın yerini zamanla Kilise almıştır.
- Frank ve Alman imparatorları meşruiyetin kaynağını Kilise'ye dayandırmışlardır.
- Doğu Roma İmparatorları meşruiyetlerini dinden almışlardır. İmparatorluklarının, yeryüzendeki Tanrının krallığının bir görünümü olduğuna inanmışlardır.
- Sasanilerde kral, Zerdüştlük dininin simgesi olan kutsal ateşin koruyucusu kabul edilmiştir.
- Moğollarda Cengiz Han kendisi ve soyuna kutsallık kazandırmak için büyük Şaman aracılığı ile hükümdarlık yetkisinin Gök Tanrı tarafından verildiğini açıklamıştır.
- Orta Çağ İslam dünyasında da kaynağını dinden alan meşruiyet anlayışı hâkimdir. Devlet liderleri Halife unvanını kullanmışlardır.

Destek Noktası

Orta Çağ Avrupası'nda Katolik Kilisesi, elinde bulundurduğu yetkilerle gücün meşruiyet kaynağı olmuştur. Katolik Kilisesi'nin yetkileri;

Aforoz: Kişiyi dinden çıkarma.

Enterdi: Toplumu dinden çıkarma.

Endüljans: Cennetten toprak satma.

Skolastik Düşünce: Doğuştan doğru kabul edilen bilgilerdir. Kilise Orta Çağ'a damgasını vuran Skolastik Düşünce ile yetkilerini muhafaza etmiştir.

Günah çıkarma

Siyasi Yapıların Maddi Kaynakları

Coğrafi Yapı, Hayat ve Geçim Kaynakları

- ✓ Orta Çağ Avrupası'nın güçlü devletlerinden olan Karolenj İmparatorluğu geniş tarım topraklarında üretim yapmıştır.
- ✓ Venedikliler deniz ticaretine yönelmişlerdir.
- ✓ İngiltere'de koyun yetiştiriciliği, Almanya ve Rusya'da buğday yetiştiriciliği, Fransa'da bağcılık ve kumaş endüstrisi önemli gelir kaynağı olmuştur.

Soy Dayanışması

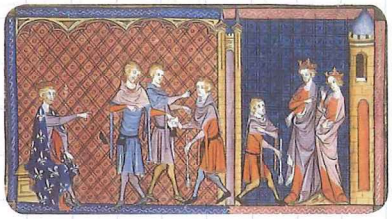

- ✓ Orta Çağ Avrupası'nda krallar kendi soyunu üstün tutmuşlardır.
- ✓ İslam dünyasında Emeviler ve Fatimiler meşruiyetlerini soya dayandırmışlardır.
- ✓ Soy birliği Sasanilerde yalnız hükümdarlık için değil Eyalet yöneticiliğinde de belirleyici bir unsur olmuştur.

Silahlı Güç

- ✓ Orta Çağ'da devletler silahlı güce dayanarak kurulmuşlardır.
- ✓ Moğollar, orduda Türkleri örnek almış ve Orta Çağ'ın en korkutucu askerî güçlerinden birisi olmuşlardır.
- ✓ İskandinavya'da yaşayan Vikinglerin en güçlü silahları manevra yeteneğine sahip gemilerdir.
- ✓ Bizans ordusu yaya ve süvarilerden oluşmuştur. Süvariler imparatorun toprak verdiği kişilerce yetiştirilmiştir. Yayalar ise ücretli birliklerdir. En etkili silahları suda bile yanabilen Grejuva (Rum) ateşidir.
- ✓ Sasanilerde ordu, süvari ve piyadelerden oluşmaktadır. Orduları, Türk ve Moğollarda olduğu gibi Onluk Sisteme göre düzenlenmiştir.

DESTEK SORUSU 10

- Ordusu yaya ve süvarilerden oluşmaktadır.
- Yayalar ücretli birliklerden oluşmuştur.
- En etkili silahları suda bile yanabilen Grejuva ateşidir.

Özellikleri verilen ordu aşağıdaki devletlerden kime aittir?

A) Bizans B) Batı Roma C) Hitit D) Urartu E) Moğol

Güç Paylaşımı ve Yönetim Organizasyonları

- Orta Çağ Avrupası'nda Germen Kavimler tarafından kurulan krallıkları bir çatı altına toplamak isteyen, Kutsal Roma Germen İmparatorluğu çevrelerindeki krallara toprak vermeye başlamış. Böylece kont, lord, dük ve baron unvanlı soylulardan oluşan bir sınıf doğmuştur. Bu sınıflar IX. yüzyılda feodalitenin temellerini atmıştır.

Feodal Sistem;

- ✓ Merkezî iktidarın yok olduğu, karışıklıkların ve güvensizliklerin yerleştiği, ticari hayatın durma noktasına geldiği, kent yaşamının önemini yitirdiği bir ortamda ortaya çıkmıştır.
- ✓ Köylüler, karın tokluğuna toprak sahibi soylulara sığınmışlardır.
- ✓ Feodalitede koruma altına girene Vassal, koruyan feodal beye ise Senyör (Soylu, Süzeren) denmiştir.
- ✓ Senyörler Kilise'ye toprak bağışı yaparak halk ile manevi bir bağ kurmaya önem vermişlerdir.
- ✓ Toprak sahipleri aynı zamanda siyasi gücün de sahibi olmuşlardır.
- ✓ Siyasi yönetim organizasyonun başında mutlak egemenliği olmayan Kral bulunur. Kral'ın altında Senyör adıyla Kontlar, Kontların altında daha az toprağa sahip Dükler vardır. Köylüler feodal sistemin en alt tabakasını oluşturmuştur.
- ✓ Krallar yetkilerini derebeylerle paylaşmışlardır.

- İngiltere Kralı Yurtsuz John, ülkesinde feodal beylerin isteğiyle Magna Carta'yı (1215) ilan ederek yetkilerini sınırlandırmak durumunda kalmıştır.
- Almanya'da kralları feodal beyler seçmiştir.
- İç Asya'da kurulan Kök Türkler ve Uygurlarda devletin hâkimi Kağan'dır. Boy beylerinin katıldığı Kurultay' da son söz Kağan'a ait olmuştur.
- Sasanilerde Kast Sistemi'ne benzer bir toplum yapısı vardır. Son sözü söyleme yetkisi krala ait olmuştur.

Destek Noktası

Magna Carta ile kralların yetkileri ilk kez kısıtlanmıştır. Halka da bazı haklar tanınmış ve kimsenin yargılanmadan cezalandırılamayacağı kararı alınmıştır.

DESTEK SORUSU 11

Moğolların yaşam tarzlarında bozkır iklimi belirleyici olmuştur. Moğollar hayvancılık yapmış, iyi ata binmiş ve çadırlarda yaşamışlardır.

Verilen bilgilere göre Moğollarla ilgili aşağıdakilerden hangisine ulaşılamaz?

A) Göçebe bir yaşamları vardır.

B) Taşınabilir eserler yapmışlardır.

C) Mimari eserler bırakmamışlardır.

D) Cengiz Yasaları'na göre idare edilmişlerdir.

E) Temel geçim kaynakları hayvancılıktır.

Orta Çağ'da Ekonomi

Tarım

- ✓ Tarımla geçimlerini sağlayan toplumlarda, kuraklık ve kıtlık artı ürün üretmeyi ve depolamayı beraberinde getirmiştir.
- ✓ Artı ürünün ortaya çıkmasıyla birlikte kendiliğinden oluşan iş bölümü, toplumsal tabakalaşmanın kaynağını oluşturmuştur.
- ✓ Orta Çağ Avrupa ülkelerinde toplum; asiller, rahipler, burjuvalar ve köylüler şeklinde gruplara ayrılmıştır. Sınıflar ve özellikleri aşağıdaki tabloda verilmiştir.

ASİLLER 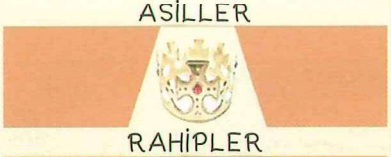	En imtiyazlı sınıf asillerdir. Krallar, Senyörler, Kontlar, Dükler, Baronlar, Vikontlar, Şövalyeler bu sınıfı oluşturur.
RAHİPLER	Din adamları asillerden sonra en imtiyazlı ikinci sınıftır. Vergiden ve askerlikten muaftırlar. Senyörler gibi yaşamışlardır.
BURJUVALAR	Burjuvalar, zanaat ve ticaretle uğraşan, şehirlerde yaşayan sınıftır. Senyörlere belli bir para ödeyip onların himayesinde yaşamışlardır.
KÖYLÜLER	Köylüler ikiye ayrılmıştır: Serfler; hiçbir hakları yoktur. Serbest Köylüler; topraktan kazandıklarının bir kısmını Senyöre vergi olarak vermişlerdir.

- ✓ Orta Çağ'da Hindistan'da Kast Sistemi vardır. Bu sistemde;

En ayrıcalıklı sınıf din adamı ve bilginlerden oluşan Brahmanlardır.
İkinci dereceden alt sınıf; Asker ve Soylulardan oluşan Kşatriyalardır. Bunlar, Sivil ve askerî yöneticiler ile üst düzey memur görevlerini yerine getirirler.
Vaisyalar ise iş adamı, tüccar, toprak sahibi çiftçi ve zanaatkârlardır.
Südralar da yaşamları boyunca üst sınıfa hizmet eden işçilerdir.
Paryalar ise Kast dışı olan sınıftır.

Destek Noktası

Kast Sisteminde Brahmanlar, Kşatriyalar ve Vaisyaların toprak mülkiyeti hakkı vardır.

Orta Çağ'da Veba Salgını

- ✱ 1347 yılında Sicilya'da başlamıştır. Venedik ve Cenova gibi limanlarla Avrupa'ya yayılmıştır.
- ✱ Veba salgınıyla Avrupa nüfusunun neredeyse yarısı ölmüştür. Bu salgının birçok alanda olumsuz etkisi olmuştur.

Ticaret Yolları

- Orta Çağ'da insanların tuz, baharat gibi ürünleri kaynağından almak istemeleri, ticaret yollarını ortaya çıkarmıştır.
- Bu yolların en önemlileri Kral Yolu, İpek Yolu, Baharat Yolu ve Kürk Yolu'dur.

Destek Noktası

Orta Çağ'da ticarette genellikle devletlerin madeni paraları kullanılmıştır. Çeşitli ülkelere ait madeni paraların değerini Sarraf denen kişiler belirlemiştir. Sarraflar Banka gibi kredi veya borç vererek ticaret hayatını canlı tutmuşlardır.

Kral Yolu

- ✓ Perslerin Sus şehrini Lidyalıların başkenti Sardes'e bağlayan ticaret yoludur.
- ✓ Bu yol üzerinde taşınan ticaret malları; tahıl, hayvan postları, çeşitli kumaşlar ve baharatlardır.

İpek Yolu

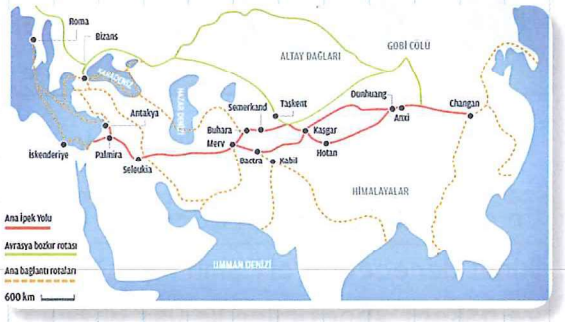

- ✓ Çin'in Şian kentinden başlayan, Doğu Türkistan, Moğolistan, Kazakistan, Türkmenistan, Hazar Denizi ve Anadolu kıyılarından geçen ticaret yoludur.
- ✓ Avrupalılar Çin'in ihraç ürünleri; ipek, değerli taşlar, porselen, cam eşya ve kağıda bu yolla ulaşmışlardır.
- ✓ XIII. Yüzyılda Avrupalı seyyah Marco Polo, İpek Yolu üzerinden Çin'e giden ilk Avrupalı olmuştur.

DESTEK SORUSU 12

Orta Çağ'da ticarette genellikle devletlerin madeni paraları kullanılmıştır. Çeşitli ülkelere ait madeni paraların değerini belirlemek için bazı kişiler ortaya çıkmıştır.

Aşağıdakilerden hangisi Orta Çağ'da madeni paraların değerinin belirleyen kişilerdir.

A) Kuyumcu B) Müneccim C) Megaron D) Sarraf E) Kamdu

Baharat Yolu

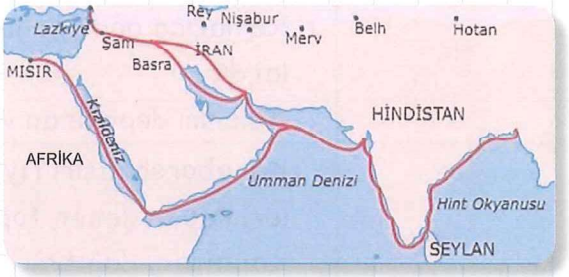

- ✓ Baharatlar ilaç yapımında, parfüm üretiminde ve kutsal yağların hazırlanmasında kullanılmıştır.
- ✓ Hindistan'dan başlayan, İran Körfezi, Irak, Yemen, Kızıldeniz, Süveyş, Akabe ve Doğu Akdeniz'den geçen ticaret yoludur.
- ✓ Bu yol üzerinden baharatların yanı sıra inci, mercan, fil dişi ve elmas Avrupa'ya getirilmiştir.
- ✓ Diğer ticaret yollarının aksine deniz, ticaret yolu olarak kullanılmıştır.

Kürk Yolu

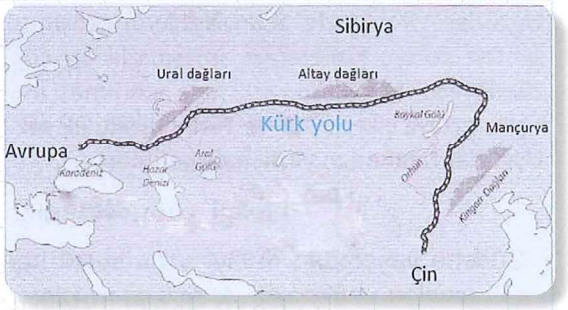

- ✓ Karadeniz'in kuzey kıyılarından başlayan ve Ural Dağları, Sibirya, Altay Dağları ve Çin'den geçen ticaret yoludur.
- ✓ Bu yolda sincap, sansar, tilki, samur, kunduz, vaşak kürkleri; bal mumu ve mantar ticareti yapılmıştır.
- ✓ İtil Bulgarları ve Hazar Türkleri bu yolda ticaret yapan başlıca topluluklardır.

Ticaret Mekânları

Kervansaray	✓ Yolcuların ve tüccarların konaklaması için ticaret yolları üzerine inşa edilen yapılardır. Bu konaklarda kalanların ihtiyaçları üç gün ücretsiz karşılanmıştır. ✓ Güvenliğinden kervansaray amiri sorumludur.
Ribat	✓ Hz. Ömer Dönemi'nde sınır güvenliği amacıyla inşa edilmiştir. ✓ Zamanla yolcuların ve tüccarların konakladıkları kervansaraylara dönüşmüşlerdir.
Liman	✓ Gemilerin uğrak noktası ve depolama merkezleridir. ✓ Mısır, Suriye, Alanya, Antalya ve Sinop Türk- İslam dünyasının işlek ticaret limanlarıdır. ✓ Venedik, Cenova ve Marsilya Avrupa'nın önemli ticaret limanlarıdır.

Han	✓ Şehirlerin merkezlerinde bulunan konaklama yerleridir. ✓ Katlarına göre konaklama yeri, dükkân ve ahır olarak kullanılmışlardır. ✓ Adlarını depolanan ve ticareti yapılan ürünlerden almışlardır.
Kapan	✓ Karaborsa, aşırı fiyat artışı ve tekelleşmenin önlenmesi için ürünleri kapan denen toptancı hallerine getirilmiştir. ✓ Kapanlar, dağıtımı yapılan malların türlerine göre un kapanı, yağ kapanı gibi isimler almışlardır.
Bedesten	✓ Değerli eşyaların satıldığı veya saklandığı yerlerdir. ✓ Taş duvarları ve kurşun kaplı çatıları ile sağlam bir kale görünümündedirler.
Arasta	✓ Aynı iş kolunda faaliyet gösteren esnaflara ait dükkânların bir sokak boyunca sıralanmasıdır.
Panayır	✓ Yılın belli dönemlerinde düzenlenen ve ticaret maksadıyla geniş alana kurulan pazarlardır. ✓ Panayırlar, ticaretin yanı sıra şölenler ve dinî bayramlara ev sahipliği yapmışlardır. ✓ Avrupa'da ilk panayır Paris'te kurulan Lendit Panayırı'dır. ✓ Asya ülkelerindeki panayırlar Baharat Yolu üzerinde Arabistan'da kurulmuştur. Buraya getirilen mallardan onda bir üzerinden öşür denen vergi alınmıştır. Panayırlar zamanla yerini haftalık pazarlara bırakmışlardır.

Orta Çağ'da Askerî Organizasyonlar

Konar Göçer Hayatta Ordu	Yerleşik Hayatta Ordu
✓ Askerlik ile sivil hayat iç içedir. Eli silah tutan herkes savaşa hazır durumda bulunur. ✓ Türklerde askerlik özel bir meslek değildir. Her Türk asker sayılır ve savaş zamanında orduya katılır. ✓ Moğollarda ordu süvarilerden oluşmaktadır. Türklerin Onluk Sistemini örnek almışlardır. Ordudaki en büyük askerî birlik 10.000 kişiden oluşan Tümen'dir. Savaş alanında yazılı ve sözlü haberleşme yapılmaz onun yerine siyah ve beyaz bayraklar kullanılmıştır.	✓ Ordular genelde ücretli birliklerden oluşmaktadır. ✓ Hazarlar, Bizans ve Abbasi ordularında ücretli askerler vardır. ✓ Feodal düzende Senyörlerin orduları Serf ve köylülerden meydana gelmiştir. Ayrıca zırhlı ve atlı Şövalyeler de ordularında görev almıştır. ✓ Orta Çağ'ın en dikkat çeken paralı askerleri İsviçre Piyadeleri'dir. ✓ Orta Çağ'ın sonlarında İngiltere ve Fransa'da millî ordular kurulmuştur.

Yüzyıl Savaşları(1337-1453)

- ✓ İngiltere'nin Fransa'yı işgal etmesiyle başlayan savaşlardır.
- ✓ Fransa'da Lorraine'li genç bir kız olan Jeanne d'Arc'ın inancı, bağımsızlık mücadelesinin simgesi olmuştur. Bu savaşın ardından;
  - ➢ Fransa'da siyasi birlik tamamen sağlanmış ve Fransa, Avrupa'nın en güçlü merkezî krallıklarından biri durumuna gelmiştir.
  - ➢ İngiltere'de Çifte Gül (İki Gül) Savaşları ismi verilen bir iç savaş çıkmıştır.
  - ➢ Osmanlıların Balkanlardaki ilerleyişi kolaylaşmıştır.
  - ➢ Osmanlılar Fetret Devri'ndeki bunalımdan daha az zararla çıkmıştır.

Orta Çağ'da Hukuk

Roma Hukuku	Justinianus Kanunları	Cengiz Yasası
Patrici ve Plepler arasında yapılan sınıf mücadelelerini sonlandırmak için 12 Levha Kanunları hazırlanmıştır.	Doğu Roma imparatoru Justinanus, Roma Hukuku'nda düzenleme yaparak Avrupa Medeni Hukuku'nun temeli olan Justinanus Kanunları'nı yapmıştır.	Cengiz Han tarafından Uygur Türklerinden yararlanılarak hazırlanan kanunlardır.
Toplumlar arası hukuk kuralları farklılık göstermektedir. Örneğin Cengiz Yasaları'nda elbiselerin çok kirlenmeden yıkanması yasak iken Justinianus Kanunları'nda böyle bir yasak yoktur.		

DESTEK SORUSU 13

Roma İmparatorluğu'nda patricilerin uygulamalarına karşı çıkan pleplerin isyanlarını önlemek için bugünkü Avrupa Hukuku'nun temeli olan 12 Levha Kanunları hazırlanmıştır.

Buna göre;

I. Sınıflar arası çatışmalar sonlandırılmak istenmiştir.

II. Plepler particilerden üstün konuma gelmiştir.

III. Patriciler yönetimdeki hâkimiyetlerini güçlendirmişlerdir.

çıkarımlarından hangilerine ulaşılabilir?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) I ve II D) I ve III E) I, II ve III

IV. ÜNİTE: İLK VE ORTA ÇAĞ'DA TÜRK DÜNYASI

Türklerin Tarih Sahnesine Çıkışları

Türk Adının Anlamı

Uygur Metinleri	Divan-ı Lügati't Türk	Çin Kaynakları
Güç, kuvvet	Olgunluk Çağı	Miğfer
Orhun Kitabeleri	**Ziya Gökalp**	**Wambery**
Millet adı	Töre sahibi	Türemek

Coğrafi Olarak Türkiye Adının Kullanılması

Bizans Kaynakları		Memlûklüler	Anadolu
VI. yy Orta Asya	IX.-X. yy Volga- Orta Avrupa	X.-XIII. yy Mısır-Suriye	XII. yüzyıldan itibaren Türkiye adı kullanılmıştır.

Destek Noktası

Yazılı kaynaklarda Türk kelimesi, ilk kez Çin kaynaklarında geçmektedir.

Destek Noktası

Yazılı kaynaklarda Türkiye kelimesi, ilk kez Bizans kaynaklarında geçmektedir.

Türklerin Genel Özellikleri

- Teşkilatçı bir yapıya sahiptirler.
  → Çok sayıda devlet kurmuşlardır.
- Bozkır kültürüne sahiptirler. Boylar halinde yaşamışlardır.
  → Savaşçı ve mücadelecidirler.
- Madencilikte ustadırlar.
  → Diğer toplumlara üstünlük kurmuşlardır.
- Atlı göçebe kültürüne sahiptirler. Sınıf ayrımı yoktur.
  → Geniş alanlara yayılmışlardır. Sınırları kesin olarak çizilemez.
- Asya ve Avrupa'da Türk izlerine rastlanmıştır.
  → Avrasya denen bölgedir.
- Temel geçim kaynakları hayvancılıktır.
  → Göçebe yaşam sürdürdüklerinin göstergesidir.

Türklerin Ana Yurdu

➢ Türklerin ilk ana yurtları Orta Asya'dır. Orta Asya'nın sınırları;

Sibirya Ovaları

Hazar Denizi ← **Orta Asya** → Kingan Dağları

Hindikuş ve Karanlık Dağları

DESTEK SORUSU 14

- Türk adını ilk kez kaynaklarımda ben kullandım.
  Ben hangi devletim? .....
- Türkiye adını ilk kez coğrafi terim olarak kaynaklarımda ben kullandım.
  Ben hangi devletim? .....

Orta Asya Kültür Merkezleri

✓ Kültür merkezleri ile ilgili bilgiler, arkeologların yaptıkları kazılar sonucu Kurgan denen mezarlardan elde edilmiştir.

Türkler, ölülerini eşyaları ile birlikte gömmüşlerdir. Bu uygulama Türklerde Ahiret inancının olduğunun göstergesidir.

Kültür Merkezi	Bulunduğu Yer	Özellikleri
Anav	Türkmenistan-Aşkabat	✓ Orta Asya'da ortaya çıkan ilk kültür merkezidir. ✓ Tarım, hayvancılık ve dokumacılık yapmışlardır.
Afanesyevo	Güney Sibirya	✓ Orta Asya'da ortaya çıkan ilk Türk kültürüdür. ✓ Avcılık ve toplayıcılıkla geçinmişlerdir. ✓ Yerleşik hayata geçtikten sonra çanak-çömlek yapımı ve kese işçiliğinde ileri gitmişlerdir.

Kelteminar	Ceyhun Nehri-Aral Gölü Deltası	✓ Avcılık ve balıkçılıkla uğraşmışlardır. Yerleşik hayat sürdürmüşlerdir.
Andronova	Hazar Denizi'nin kuzeyi-Ural Dağları	✓ En geniş alana yayılan kültürdür. ✓ Sığırı ve deveyi evcilleştirmişlerdir. ✓ Altın, bakır ve tunç madenlerinden eşyalar yapmışlardır. ✓ Türklerin ataları olarak kabul edilmişlerdir.
Karasuk	Aral Gölü, Tanrı Dağları, Yenisey Irmağı ve Altay Dağları	✓ Atlı göçebe kültüre sahiptirler. ✓ İlk kez demiri işlemişlerdir.
Tagar	Yenisey Irmağı	✓ En gelişmiş kültürdür. ✓ Maden işlemeciliğinde ileri gitmişlerdir. ✓ Sanatta Hayvan üslubunu geliştirmişlerdir.

İlk Türk Devletleri

Asya Hun Devleti (MÖ 220-MS 216)

- İç Asya'da Orhun ve Selenga nehirleri civarında merkez Ötüken'de kurulmuşlardır.
- Kurucusu Teoman'dır.

Destek Noktası

Büyük Hun Devleti olarak da bilinen Asya Hun Devleti, tarihte kurulan ilk Türk devletidir.

Teoman Dönemi

- ✓ Hunların bilinen ilk hükümdarıdır. Çin'in kuzeybatısındaki Türk boylarını bir araya toplayıp Hun Devleti'ni kurmuştur.
- ✓ Çin üzerine akınlar yapmıştır.

Mete Dönemi

- ✓ Türklerde vatan ve millet bilincini oluşturmuştur.
- ✓ Orduda ilk kez "Onluk Sistemi" kurmuş, ıslık çalan oklar yapmıştır.
- ✓ Tunguzları vergiye bağlamış, Yüeçiler üzerine sefere çıkmış, Tölesleri ve Kırgızları egemenliği altına almıştır.
- ✓ Çin üzerine akınlar yapmış, Çin'i vergiye bağlamış ve Türklerin Çin'e yerleşmesine izin vermemiştir.

Mete Han

Destek Noktası

Türkler asimile olmamak ve millî benliklerini kaybetmemek için Çin'e yerleşmemişlerdir. Çinliler, Türk akınlarını önlemek için Çin Seddini yapmıştır.

Ki-ok Dönemi

- ✓ Çin'i baskı altına alma siyasetine devam etmiştir.
- ✓ Yüeçileri yenip İpek Yolu'nun kontrolünü ele geçirmiştir.
- ✓ Çin ile ilişkileri yumuşatmak için Çinli bir prensesle evlenmiş ve Hun ülkesini Çinlilere açmıştır. Çin entrikaları sonucu Hunlar zayıflamıştır.

Hohanyeh ve Çiçi Dönemi

- ✓ Hohenyeh, Çin egemenliğine girmeyi kabul etmiş buna karşın Çiçi bağımsızlık için Çin ile mücadele etme kararı almıştır.
- ✓ Hunlar önce Güney ve Batı sonra Kuzey ve Güney olmak üzere ikiye ayrılmışlardır.
- ✓ Güney Hunları Çin hâkimiyetine girerken Kuzey Hunları ise batıya doğru göç etmiş ve Kavimler Göçü'ne sebep olmuşlarıdır.

DESTEK SORUSU 15

- İlk kez orduda Onluk Sistemi kullandım.
- Çin'i vergiye bağladığım halde Çin'e yerleşmedim.
- Tarihte kurulan ilk Türk devletiyim.

Ben hangi devletim?.....

Kavimler Göçü (375)

- ➢ Çin ve Sienpilerin baskısından kurtulmak isteyen Kuzey Hunları batıya doğru göç etmiş ve Balamir komutasında Tuna Nehri boylarına gelmişlerdir.
- ➢ Hunlar, önlerine çıkan Germen kavimlerin yer değiştirmesine sebep olmuşlardır. Tarihte bu olaya Kavimler Göçü denmiştir. Kavimler Göçü'nün gelişimi aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Roma İmp.	Ostrogotlar, Vizigotlar, Gepidler, Vandallar, Angıllar, Saksonlar, Lombardlar ve Burgundlar (Germen kavimler)	Kuzey Hunlar (Balamir komutasında)	Çin ve Sienpi Baskısı

Kavimler Göçü'nün Sonuçları

Siyasi	Dinî ve Sosyal
✓ Roma İmparatorluğu göç dalgasına dayanamayıp, Doğu- Batı olarak ikiye ayrılmıştır. ✓ Batı Roma İmparatorluğu 476'da yıkılmıştır. ✓ Avrupa'da kargaşa dönemi başlamıştır. ✓ Avrupa'ya feodalite rejimi hâkim olmuştur. ✓ Avrupa'da ilk Türk devleti kurulmuştur.	✓ Katolik Kilisesi'nin Avrupa'da etkinliği artmıştır. ✓ Germen kavimler arasında Hristiyanlık yayılmıştır. ✓ Bugünkü Avrupa milletlerinin etnik yapısı oluşmuştur. (Almanlar, Fransızlar, İspanyollar, İngilizler)
Ekonomik	**Kültürel**
✓ Avrupa'da yaşanan karmaşa büyük yıkımlara sebep olmuştur. ✓ Kilise zenginleşmiştir. ✓ Halk feodal beylere sığınmıştır.	✓ Skolastik Düşünce Avrupa'ya hâkim olmuştur. ✓ İlk Çağ sona ermiş, Orta Çağ başlamıştır. ✓ Türk kültürü Avrupa'da yayılma alanı bulmuştur.

Avrupa Hun Devleti (378-469)

➢ Tuna Nehri boylarındaki Macaristan topraklarında Balamir tarafından kurulmuştur.

Uldız Dönemi

✓ Batı Roma İmparatorluğu ile iyi geçinip bu devlete karşı, barışçıl bir politika izlemiştir. Doğu Roma İmparatorluğu'nu ise, vergiye bağlayıp sürekli baskı altında tutmuştur.

Hun dış politikasının esasları belirlenmiştir.

✓ Kafkaslar üzerinden Anadolu'ya akınlar yapmıştır.

✓ Uldız'ın ölümünden sonra devletin başına Karoton ardından ise Rua geçmiştir.

Destek Noktası

Anadolu'ya akınlar yapan ilk Türk topluluğu Avrupa Hunları'dır.

Rua Dönemi

✓ Doğu Roma İmparatorluğu'na üstünlüğünü kabul ettirip yeniden vergiye bağlamıştır.

Attila Dönemi

- Attila, ülkeyi kardeşi Bleda ile yönetmiş, Bleda'nın ölümü üzerine tek başına ülke yönetimine hâkim olmuştur.
- Avrupa Hunları'nın en parlak ve en gelişmiş dönemidir. Doğu Roma baskı altına alınmış, Doğu Roma ile Margus Antlaşması imzalanmıştır. Bu antlaşmaya göre;
  - ✓ Doğu Roma İmparatorluğu kendisine sığınan Hunları serbest bırakacak. Hunların elindeki Romalı mülteci ve esirlerin bırakılması için 8 altın fidye ödenecektir.

    → Bu madde, eşitliğe aykırı hareket edildiğinin göstergesidir.
  - ✓ Doğu Roma İmparatorluğu, Hunların düşmanları ile ittifak kurmayacak.
  - ✓ İki taraf arasında ticaret sınır kasabalarda yapılacak.

    → Bu madde sınır güvenliğine önem verildiğinin göstergesidir.
  - ✓ Doğu Roma, Avrupa Hun Devleti'ne ödediği vergiyi iki katına çıkaracaktır.
  - ✓ Doğu Roma'nın, Margus Antlaşması'nın hükümlerini yerine getirmemesi üzerine Attila, Balkan Seferlerini yapmış ve Doğu Roma İmparatorluğu ile Anatolyos Antlaşması'nı imzalamıştır. Doğu Roma'nın ödemekte olduğu vergi üç katına çıkarılmıştır.
  - ✓ Attila Batı Roma üzerine yönelmiş, Galya ve İtalya seferlerini yapmıştır. İtalya seferinde, Roma'yı kuşatmış ve Batı Roma'nın ödediği vergiyi arttıran bir antlaşma yaparak geri dönmüştür.

Attila; Papa I. Leo'nun ricası, yaklaşan Sasani tehlikesi ve bölgede yayılan veba salgını nedenleriyle Roma kuşatmasını kaldırmıştır.

Papa I. Leo

  - ✓ Attila öldükten sonra sırasıyla Hun tahtına İlek, Dengizik ve İrnek çıkmıştır. Bu dönemlerde devlet iyi yönetilmemiş ve zayıflamıştır.
- Anayurttan yapılan Türk göçlerinin kesilmesiyle devlet içerisindeki Türk nüfusunun azalması, çok uluslu yapı ve çıkan isyanlar neticesinde 469 yılında Avrupa Hun Devleti yıkılmıştır.

- ✓ Avrupalılar, Attila'ya "Tanrının Kırbacı, Tanrının Kılıcı" gibi unvanlar vermişlerdir.
- ✓ Avrupa Hunları, Almanların Nibelüngen Destanı'na konu olmuşlardır. Bu destanda Attila' ya "Etzel" denmiştir.
- ✓ Avrupa Hunları, bugünkü Macarların atalarıdırlar.

Avarlar (558-805)

- ✓ Hunlar tarih sahnesinden çekilince Asya'da hâkimiyet kurmuşlardır. Çinliler Avarlar için juan juanlar demişlerdir.
- ✓ Egemen oldukları Kök Türklerin bağımsız olması üzerine Avrupa'da devlet kurmuşlardır.
- ✓ 619 ve 626 tarihlerinde İstanbul'u iki kez kuşatmışlardır.
- ✓ Hristiyanlığı kabul edip millî benliklerini kaybetmişlerdir.
- ✓ Slavları, askerlik ve teşkilat yapılarıyla etkilemişlerdir.

Destek Noktası

İstanbul'u kuşatan ilk Türk boyu Avarlardır.

I. Kök Türk Devleti (552-630)

➢ Asya'daki Avar hâkimiyetine son veren Bumin Kağan tarafından merkez Ötüken'de kurulmuştur.

Bumin Kağan Dönemi

- ✓ Ülkeyi kardeşi İstemi Yabgu ile birlikte yönetmiştir.
- ✓ Çin'e akınlar yapmıştır.

Bumin Kağan

İkili Teşkilat (Federatif Yönetim)

- ✓ Ülkenin doğu-batı, kuzey-güney olarak ikiye ayrılıp yönetilmesidir. Doğu üstün tutulmuş, batı ise doğuya tabi olmuştur.
- ✓ İkili Teşkilatlanmada yönetim kolaylaşsa da, siyasi birliğin oluşturulması ve merkezî otoritenin kurulması zorlaşmıştır.

Destek Noktası

Kök Türkler; Türkleri bir bayrak altına toplamış ve ilk kez Türk adıyla kurulan devlet olmuşlardır.

Mukan Kağan Dönemi

- Ülkeyi amcası İstemi Yabgu ile birlikte yönetmiştir.

Mukan Kağan	İstemi Yabgu
✓ Avar Devleti'ne kesin olarak son vermiştir. ✓ Kitanları ve Kırgızları hâkimiyeti altına almıştır. ✓ Çini baskı altına almıştır.	✓ İpek yolunu denetim altına almıştır. ✓ İpek yolu mücadelesi sırasında; • Sasaniler ile ittifak kurup Akhunları yıkmıştır. • Bizans ile ittifak kurup Sasanileri yenmiştir.
Kök Türk Devleti'nin en parlak dönemidir.	

Tapo (Taşpar) Kağan Dönemi

- Budizm inancını kabul etmiş, Türk halkının da Budizm inancını kabul etmesini istemesi tepkilere yol açmıştır.
- Tapo Kağan'ın ölümü üzerine iç karışıklıklar sonucu Kök Türkler Doğu- Batı olarak ikiye ayrılmış. Doğu Kök Türkler 630 yılında yıkılmıştır. Batı Kök Türkler ise 659 yılında Çin egemenliğine girmiştir.

II. Kök Türk (Kutluk) Devleti (682-742)

- Türkler, 50 yıllık Çin esaret yıllarında millî benliklerini ve bağımsızlık duygularını kaybetmemişlerdir.
- Kök Türkler, Kürşad ve arkadaşlarının başlattığı bağımsızlık mücadelesini kaybetmelerine rağmen cesaretlenmiş ve Kutluk liderliğinde birleşerek Çin esaretinden kurtulmuşlardır.

Kürşad İsyanı

Kutluk Kağan Dönemi

- Devleti derleyen ve toparlayan anlamında İlteriş unvanını almıştır.
- Çin'e 46 sefer düzenlemiş, Kırgızları ve Türgişleri hâkimiyeti altına almıştır.
- İlk devşirme devlet adamı olan Tonyukuk vezir tayin edilmiştir.

Kapgan Kağan Dönemi

- Çin'i baskı altında tutmuş ve Çin'e seferler düzenlemiştir.
- Çin işgali altındaki Türk topraklarını yeniden ülkesine katarak Türk siyasi birliğini sağlamıştır.

Bilge Kağan Dönemi

- Kardeşi Kültigin ordu komutanı olmuş, Bilge Kağan ülkeyi yönetmiştir.
- Çin üzerine seferler düzenleyip devlet otoritesini sağlamlaştırmıştır.
- Vezir Tonyukuk, bu dönemde devlet işlerinde önemli katkılar sunmuştur.
- Kutluk Devleti'nin en parlak dönemidir.
  - ✓ Bilge Kağan, Kültigin ve Vezir Tonyukuk'un ölmesi sonucu devlet zayıflamıştır. Taht kavgaları ile iç karışıklıklar yaşayan Kutluk Devleti, Karluk, Basmil ve Uygur boylarının ortaklaşa saldırısı sonucunda 742 yılında yıkılmıştır.

Kök Türkler

- ✓ Kendilerine özgü olan Kök Türk alfabesini kullanmışlardır.
- ✓ Ergenekon ve Bozkurt Destanları Kök Türklere aittir.
- ✓ Ergenekon Destanı'nda Çin'deki esaret yılları ve bağımsızlık mücadelesi konu alınmıştır.
- ✓ Orhun Abidelerini dikmişlerdir.

Orhun Abideleri

- ✓ Bilge Kağan, Kültigin ve Vezir Tonyukuk adına dikilmişlerdir.
- ✓ Yazan Yollug Tigin'dir.
- ✓ Üç tarafı Köktürkçe, bir tarafı Çincedir.
- ✓ Okuyan kişi Danimarkalı araştırmacı Vilhelm Thomson'dur.
- ✓ Devlet yönetiminde, sosyal devlet anlayışının olduğunu gösteren cümlelere yer verilmiştir.

Uygurlar (744-840)

- Uygur, Karluk ve Basmil boylarının birleşmesiyle merkez Ötüken'de kurulmuşlardır. İlk hükümdarları Kutluk Bilge Kül Kağan'dır.

Kutluk Bilge Kül Kağan Dönemi

- ✓ Devletin merkezi Orhun Irmağı kıyısındaki Ordu Balık'a (Karabalsagun) taşınmıştır.

Moyen-Çur Dönemi

- ✓ 751 Talas Savaşı'nda yenilen Çin, Türkistan'ın doğusuna çekilince verimli bir arazi olan "Tarım Havzasını" ele geçirmiştir.
- ✓ Devletin en parlak dönemidir.

Uygurlar

- * Kendilerine özgü Uygur alfabesini kullanmışlardır.
- * Türklerde Kağıt ve Matbaayı ilk kez kullanmışlardır.
- * Göç ve Türeyiş Destanları ile Karabalsagun Yazıtları vardır.
- * Kültürel gelişmeye önem vermişlerdir.

Bögü Kağan Dönemi

- ✓ Çin'de çıkan isyanlarda Çin İmparatoruna yardım edilmiştir. Bögü Kağan, Çin'de bir süre kalmış ve Çin'e özgü bir din olan Maniheizm inancından etkilenmiştir.

Türklerin Manihezim İnancını Kabul Etmesinin Sonuçları	
✓ Et yemeyi ve savaşmayı yasaklayan bir inanç anlayışı kabul edilmiştir. ✓ Türklerde tarımsal hayat başlamıştır. ✓ Türkler ilk kez yerleşik hayata geçmiştir. ✓ Türkler savaşçılık özelliklerini kaybetmişlerdir.	✓ Mani İnancına ait terimler Türkçe kullanılmıştır. ✓ Türkler millî benliklerini korumuşlardır. ✓ Mani İnancını yaymak için, matbaada kitap basmışlardır.

✓ Bögü Kağan'ın ölümünde sonra Uygurlar iyi yönetilmemiş, yaşadıkları kıtlık ve salgın hastalıklar nedeniyle zayıflamışlardır.

✓ Kırgızların 840 yılında Uygur topraklarını işgal etmesiyle, Uygur Devleti yıkılmıştır. Uygurlar, Kansu ve Doğu Türkistan bölgelerinde tekrar kurulmuşlardır.

✓ XIII. Yüzyıldan itibaren Uygurlar Moğol hâkimiyetine girmiş, Moğol Devleti üzerinde etkili olmuşlardır.

Destek Noktası

Uygurlar; Uygurcayı Moğolların resmî dili haline getirmiş, Moğol Devleti'nde öğretmenlik, yöneticilik, danışmanlık, memurluk görevlerini üstlenmiş ve Moğolların Türkleşmesinde etkili olmuşlardır.

İlk Türk Devletlerinde Güç ve Yönetim Anlayışı

Boylardan Devlete

➢ Orta Asya'da kurulan ilk Türk devletleri boy birliği şeklinde ortaya çıkmışlardır.

➢ Bozkır kültüründe çekirdek aile yapısı yaygındır.

➢ Baba figürü Devlet Baba anlayışını ortaya çıkarmıştır.

→ Sosyal Devlet anlayışı oluşmuştur.

İlk Türklerde Toplum Yapısı	
Oguş (Aile)	Toplumun en küçük yapı birimidir. Kan bağı ile oluşur.
Urug (Aile Birliği)	Ailelerin bir araya gelmesiyle oluşur.
Ok (Boy)	Urugların bir araya gelmesiyle oluşur.
Budun (Millet)	Boyların bir araya gelmesiyle oluşur.
İl (El, Devlet)	Budunların bir Kağan etrafında bir araya gelmesiyle oluşur.

- Boylar Türk devletlerinin asli kurucu unsurları olmuşlardır. Her boyun başında lider olarak bir bey bulunmuştur.
- Boylar konfederasyonu üzerinde yükselen Türk devletleri, birlikteliği sağladıklarında güçlerinin zirvesine ulaşmışlardır.
- Asya Hun Devleti (Mete Han), I. Kök Türk Devleti (Mukan Kağan) ve II. Kök Türk Devleti'nde (Kapgan Kağan) Orta Asya'daki Türk boylarını bir bayrak altında toplamışlardır.
- İlk Türk devletlerinde boyların isyan etmesi ve Budun birlikteliğinin bozulması, Türk devletlerinin güç kaybetmesine ve yıkılmasına sebep olmuştur.

Gücün Meşruiyet Kaynağı

- İlk Türk devletlerinde gücün meşruiyet kaynağı ilahi bir güç olan Gök Tengri'ye dayandırılmıştır. Devleti yönetme yetkisinin Gök Tengri tarafından verildiğine inanılmasına Kut İnancı denmiştir.
- Kut sahibi olan hükümdar Tengri'den aldığı iktidar gücüyle ülke içindeki meşruiyetini sağlamlaştırmıştır.

Kut İnancı	
Hükümdarlık yetkisinin Tanrı tarafından verildiğine inanılması. ↓ Halkın devlete olan bağlılığı artmıştır.	Aynı kutu (kanı) taşıyanların hükümdarlık yetkisinin olması ↓ Veraset Anlayışı oluşmuş. Taht kavgaları çıkmış. Devletler çabuk yıkılmışlardır.

- Orhun Abidelerinde Türk Kağanı'nın yalnız kendi milletinin değil, tüm insanlığı yönetme yetkisinin verildiğine dair ifadeler kullanılmıştır. Asya Hun hükümdarları sonsuz genişlik ve ululuk anlamında "tanhu" veya "şanyu" unvanını kullanması bunun kanıtıdır.

Gücün Maddi Kaynakları

- Devlet, sınırları belli olan toprak parçası üzerinde kurulan ve insanların egemenlik haklarını kullandıkları siyasi teşkilattır. Devleti oluşturan temel unsurlar millet ve ülkedir.
- Türkler ülkeyi "ulus" veya "yurt" adıyla anmışlardır. Yurtlarını bağımsız yaşayacakları kutsal yerler olarak görmüşlerdir.
- Toprak, konar-göçerlik, soy dayanışması ve askerî güç gücün maddi kaynaklarıdır.

Toprak ve Konar-Göçerlik

- Kağan halkın ihtiyaçlarını karşılamak ve refahını arttırmakla görevlidir. Bu konudaki en büyük dayanağı, sahip olduğu topraklarıdır.
- Türkler hayvan sürülerini beslemek amacıyla göçebe bir yaşam sürmüşlerdir. Coğrafi konumları itibariyle İpek Yolu'nu ticarette etkin bir şekilde kullanmışlardır.

Soy Dayanışması

- Türklerde devlet kurmak isteyenler, Gök Tengri'nin kut verdiğine inanılan bir aileye mensup olmuşlardır. Hunlar Tu-ku, Kök Türkler ve Hazarlar Aşina ve Uygurlarda Yağlakar aileleri bu özelliklere sahiptirler.

Askerî Güç

- Türklerde askerlik "Ordu-Millet" anlayışı olarak tarihe geçmiştir. Askerlik her Türkün vazifesi olarak kabul edilmiştir.
- Kağanlar, başkomutan olarak ordunun başında sefere çıkmıştır. Hanedan üyeleri ve boy beyleri savaşa katılmış, sınırların genişletilmesi için önemli görevler almışlardır.

Güç Paylaşımı ve Yönetim Organizasyonu

Kağan

- Ülke yönetiminde en etkili kişidir. Kağan'ın bir takım görevleri vardır. Bunlar;
  - ✓ İç ve dış siyaseti yürütmek.
  - ✓ Savaş ve barışa karar vermek.
  - ✓ Orduyu komuta etmek.
  - ✓ Halkın ihtiyaçlarını karşılamak ve refahını sağlamak.

Destek Noktası

Türk Kağanları yönetim gücünü; Kurultay, Hatun ve hükümetin başkanı Aygucı ile paylaşmıştır.

- Kağan'ın hükümdarlık sembolleri vardır. Bunlar;

Otağ	Örgin	Kotuz	Tuğ	Davul	Yay
Hükümdar Çadırı	Taht	Sorguç	Sancak		

- Devlet yönetiminde son söz Kağan'a ait olmuştur.

Kurultay (Toy, Kengeş)

- Devlet işlerinin görüşüldüğü en yüksek kuruluştur. Üyelerine Toygun adı verilmiştir.
- Kağan, Hatun, Hanedan üyeleri, Aygucı ve Boy Beyleri Kurultay'ın üyeleridir.
- Kurultay'a boy beylerinin katılması, sınırlı da olsa demokrasinin varlığının göstergesidir.

Kurultay'ın Görevleri

- ✓ Törelerde değişiklik yapılması hususunda konuşulurdu.
- ✓ Sosyal, ekonomik ve siyasal alandaki sorunlar tartışılıp karar alınırdı.
- ✓ Hakan, Kağan (Han) seçilirdi.
- ✓ Başka ülkelerden gelen temsilcilerle görüşülürdü.

Hatun (Katun)

- Kağan'ın eşidir ve Kağanı temsil etme yetkisine sahiptir.
- Gerektiği zaman devlet başkanlığı yapar, elçi kabul eder ve Kurultay'a katılabilirdi.

Ayuki

- İlk Türk devletlerindeki hükümettir. Başkanı Aygucı'dır.

→ Üge

Ülüş

- Gök Tengri'nin, Kağan'a verdiği iktisadi güçtür.
- Kağanlar ülüşlerini Toy düzenleyerek halkla paylaşmışlardır.

Türklerde Töre

- Devlet ve toplumun hayatını düzenleyen belirleyici güç, sözlü hukuk kurallarından oluşan töredir.
- Töre nesilden nesile aktarılır. "İl gider, töre kalır" sözü bu durumun en güzel ifadesidir.
- Türk devlet hükümdarları başta olmak üzere devlet idare etme görev ve sorumluluğunu üzerinde taşıyan herkes, töreye uymak ve yasaları uygulamakla görevlidirler.
- Türk töresinde hırsızlık yapmak, adam öldürmek, barış zamanında kılıç çekmek, hayvan kaçırmak vb. suçlar ölümle cezalandırılmıştır. Hafif suçlara ise kısa süreli hapis veya bedel ödeme cezaları verilmiştir.

Türklerde hapis cezalarının kısa süreli olması göçebe bir hayat sürdürdüklerinin göstergesidir.

İç Asya'da Hayat

- Bozkır iklimi Türklerin; savaşçı, teşkilatçı ve konar-göçer bir yaşam tarzına sahip olmalarını sağlamıştır.
- Yaşam koşulları, Türkleri hayvancılığa yönlendirmiştir.
- Yılı; kışlak, yazlak, yaylak ve güzlek adlarıyla dört mevsime ayırmış ve mevsimine göre belli yerler arasında hareket etmişlerdir.
- Uygurlarla birlikte konar-göçer yaşam tarzı yerini; tarımın yapıldığı, evlerin, caddelerin ve tapınakların inşa edildiği yerleşik yaşam tarzına bırakmıştır.

Türk Göçleri

- Türkler Orta Asya'dan çeşitli nedenlerden dolayı Asya, Avrupa ve Afrika kıtalarına göç etmişlerdir.

Göçlerin Nedenleri

Siyasi	Ekonomik- Sosyal
✓ Dış baskılar. (Çin, Moğol)	✓ Orta Asya'da iklim şartlarının bozulması.
✓ Bağımsızlık düşüncesi.	✓ Kuraklık ve kıtlıkların yaşanması.
✓ Boylar arası mücadeleler.	✓ Otlakların daralması.
✓ Yeni yurtlar fethetme ve devlet kurma isteği.	✓ Salgın hayvan hastalıkları.
	✓ Nüfus artışı.

Göçlerin Sonuçları

Siyasi- Askerî	Ekonomik- Sosyal
✓ Geniş alanlara yayılmışlardır. Sınırları kesin olarak çizilemez.	✓ Hayvancılığı ve madenciliği yaymışlar.
✓ Suni göçlere sebep olmuşlar. (Kavimler Göçü)	✓ Türkler arasında farklılıklar oluşmuş.
✓ Teşkilatlanma ve ordu düzeninde diğer toplumlara örnek olmuşlardır.	
Kültürel	
Türk kültürü ve bozkır sanatı yayılmış.	

Türklerde Askerî Kültür: Ordu-Millet

- Konar- göçer bir hayat tarzı olan Türkler savaşçı ve mücadeleci bir millettir.
- Türklerde ilk askerî teşkilat, Asya Hun hükümdarı Mete Han zamanında kurulan "Onluk Sistem"dir.

- Türkler, demiri işleyerek dayanıklı ve gelişmiş silahlar üretmiş ve diğer toplumlara üstünlük kurmuşlardır.
- Türkler; düzenledikleri eğlenceler, av partileri ve spor müsabakalarıyla (cirit, güreş) daima savaşa hazır olmuşlardır.
- Her Türkün asker kabul edildiği "Ordu- Millet" anlayışı benimsenmiştir.
- Süvarilik için zorunlu olan pantolon, deri kemer ve potini Türkler icat etmiştir.
- Savaşlarda kılıç, gürz, mızrak, ok, yay vb. silahlar kullanılmıştır. Oklarının ucunda kemikten ya da demirden yapılmış "temren" denen sivri kısım bulunur.

Destek Noktası

Türkiye Cumhuriyeti'nde, Türk Kara Kuvvetleri'nin kuruluş tarihi olarak Mete Han'ın tahta geçtiği M.Ö. 209 tarihi kabul edilir.

- Savaş taktiği olarak geri çekilme (sahte ricat) ve pusudan oluşan Turan (Hilal) Taktiği uygulanmıştır.
- Türk ordusu Çin, Moğol, Rus ve Bizans ordularına örnek olmuştur.

Diğer Türk Toplulukları

İskitler (Sakalar)

- ✓ Tarihte bilinen ilk Türk boyudur. Sınırları Tuna Nehri'nden Orta Asya'ya kadar uzanır.
- ✓ Avrupa'ya göç eden ilk Türk topluluğudur.
- ✓ Atı ilk kez evcilleştirmişlerdir.
- ✓ İlk kadın hükümdarları Kraliçe Tomris'tir.
- ✓ En ünlü hükümdarları Alp Er Tunga'dır.
- ✓ İran- İskit savaşlarının anlatıldığı Alp Er Tunga Destanı ve Şu Destanı, İskitlere aittir.

Kraliçe Tomris

Türgişler

- ✓ Hükümdarları Baga Tarkan kendi adına para bastırtan ilk Türk hükümdarıdır.
- ✓ Yerleşik hayata geçen ikinci Türk boyudurlar.
- ✓ Emevilerle savaşmış, Orta Asya'da Arap hâkimiyetinin kurulmasını engellemişlerdir.

Bulgarlar

İtil (Volga) Bulgarları	Tuna Bulgarları
✓ İslamiyet'i kabul ederek Doğu Avrupa'da Türk- İslam kültürünün temsilcisi olmuşlardır.	✓ Hristiyanlığı kabul edip asimile olmuşlardır. ✓ İstanbul'u kuşatmışlardır.

Kırgızlar

- ✓ Moğollara bağlanan ilk Türk boyudur.
- ✓ Dünyanın en uzun destanı olan "Manas Destanı" ,Yenisey ve Uşi Yazıtları da Kırgızlara aittir.

Karluklar

- ✓ İslamiyet'i kabul eden ilk Türk topluluğudur.
- ✓ 751 Talas Savaşı'nda Abbasilere yardım etmişlerdir.
- ✓ Moğol hâkimiyetine giren ilk Müslüman-Türk topluluğudur.

Hazarlar

- ✓ Museviliği benimseyen ilk ve tek Türk topluluğudur.
- ✓ Dinsel hoşgörüye önem vermişler. Yahudi, Hristiyan ve İslamiyet'e ait ibadethaneler yan yana yapılmıştır.
- ✓ Yaşadıkları döneme "Pax Hazaria" yani Hazar Barış Çağı (VIII.-IX. yy) denmiş.
- ✓ Bugünkü Hazar Denizi'ne adını vermişlerdir.

Oğuzlar (Uzlar)

- ✓ En kalabalık Türk boyudur. Türk devlet geleneğini sürdürmüşlerdir.
- ✓ Bu günkü Gagavuzların atalarıdırlar.

→ Selçuklu ve Osmanlı Devletleri

- ✓ Dede Korkut Hikâyeleri Oğuzlara aittir.

Macarlar

- ✓ Ataları Hunlardır. Hristiyanlığı kabul edip, millî benlikleri kaybetmişlerdir.
- ✓ Balkanları Germenleşmekten korumuş ve Slavların birlik oluşturmasına engel olmuşlardır.

Peçenekler

- ✓ Devlet kuramamışlardır. Bizans ordularında ücretli askerlik yapmışlardır.
- ✓ Malazgirt Savaşı'nda taraf değiştirip Selçuklu ordusuna katılmışlardır.

Kıpçaklar (Kumanlar)

- ✓ En güzel görünüşlü Türk boyudur.
- ✓ Bozkırın efendisi olarak adlandırılmışlardır.
- ✓ Eyyubi ve Memlûk ordularında görev almışlardır.
- ✓ En son Avrupa'ya göç eden Türk topluluğu olmuşlardır.
- ✓ Dede Korkut Hikâyelerine konu olmuşlar. Türkçe, Farsça ve Latince bir sözlük olan Codex Cumanicus'u yazmışlardır.

Sibirler (Sabarlar)

- ✓ Sibirya'ya adlarını vermişlerdir.

Başkırtlar

- ✓ Kıpçak Türklerinden gelmektedirler. Ural Dağlarının kuzey ve doğusunda yaşamışlardır.
- ✓ XIII. yüzyılda Moğol hâkimiyetine girmişlerdir.
- ✓ Günümüzde Rusya Federasyonu içindeki Başkortostan Özerk Cumhuriyeti'nde yaşamaktadırlar.

Türkler ve Komşuları

Türk-Çin İlişkileri	Türk-Sasani, Türk-Bizans İlişkileri
✓ İpek Yolu hâkimiyeti için Çin ile mücadele edilmiştir. ✓ Ticari ilişkiler sınır boylarında kurulan serbest ticaret pazarlarında yapılmıştır. ✓ Mete Han Çinliler ile ilk ticaret ilişkilerini başlatmıştır. ✓ Türkler asimile olmamak ve millî benliklerini kaybetmemek için Çin'i vergiye bağladıkları halde Çin'e yerleşmemişlerdir.	✓ İpek Yolu hâkimiyeti için Türk, Sasani ve Bizans devletleri birbirleri ile ittifak kurup mücadele etmişlerdir. ✓ I. Göktürk Devleti'nde İstemi Yabgu Doğu - Batı ticaretini canlı tutmak ve İpek yoluna hâkim olmak için ilk kez Soğdlu bir tüccarı Türk heyetinin başında Bizans'a elçi olarak (İstanbul) göndermiştir.

- ➢ Türkler Avrasya bölgesinde İpek, Baharat ve Kürk yollarında ticaret yapmışlardır.
- ➢ Ticaret alanında en çok gelişen devletlerden birisi de Hazarlardır.
- ➢ Türkler uluslararası ticareti geliştirmek için;
  - ✓ Bankacılık Sistemini kurmuş. → Uygurlar
  - ✓ Serbest pazar bölgeleri kurmuş. → Asya Hunları ve Kök Türkler
  - ✓ Yurt dışı kolonileri oluşturmuşlardır. → Uygurlar
- ➢ Türkler ticari yaşamda Böz, Kuanpoyu, Kamdu, Satir ve Çav denilen paraları kullanmışlardır.

Böz, Kuanpoyu, Kamdu → Bez paralar → Uygurlar kullanmıştır.

Satir → Gümüş para

Çav → Kağıt para → Uygurlar Çin'den alıp kullanmıştır.

V. ÜNİTE: İSLAM MEDENİYETİNİN DOĞUŞU

İslamiyet'in Doğuşu Sırasında Dünya'nın Genel Durumu

Asya	Avrupa
✓ Orta Asya'da Kök Türk Devleti egemenliği vardır. ✓ Çin'de Budizm inancı yaygındır. ✓ Çin kültürünün etkisinde kalan Japonya'da ise Şintoizm inancı yaygındır. ✓ Hindistan'da çeşitli ırk ve dinlerden insanlar vardır. Halk, Kast Sistemi gereği sınıflara ayrılmıştır.	✓ Hristiyanlık dini yaygındır. Orta, Kuzey ve Batı Avrupa'da Katolik mezhebi; Rusya ve Doğu Avrupa'da ise Ortodoks mezhebi yayılmıştır. ✓ Feodal sistem yönetimde hâkimdir. ✓ Kilise elindeki Aforoz, Enterdi ve Endüljans vb. yetkilerle yönetim ve toplum üzerinde etkili olmuştur. ✓ Skolastik düşünce yaygındır.

Afrika
✓ Kuzey Afrika toprakları Bizans'ın hâkimiyeti altındadır. ✓ Doğu Afrika'da Habeşistan Krallığı bulunmaktadır. Hristiyanlığı kabul etmişlerdir.

Arap Yarımadası
✓ Arabistan, Asya kıtasının güneybatı kısmında yer alan bir yarımadadır. ✓ Necid, Yemen ve Hicaz olmak üzere üç bölgeye ayrılmıştır. ✓ Siyasi birlik yoktur. Mekke, Main, Seba, Himyeri, Tedmür ve Gassani gibi şehir devletleri vardır. En önemli şehirleri Mekke, Medine ve Taif'tir. ✓ Mekke'nin yönetimi V. yüzyıldan beri Kureyş kabilesinin elindedir. Kureyş'in ileri gelenleri Dar'un Nedve'de toplanmış ve Mekke ile ilgili karar almışlardır. ✓ Kabileler genelde göçebe yaşam sürmüşlerdir. Bedevi denen göçebeler hayvancılıkla uğraşmış. Medeni veya Hadari olarak adlandırılan yerleşik Araplar geçimlerini tarım ve ticaretle sağlamışlardır. ✓ Kabileler halinde yaşarlar ve aralarında kan davaları vardır. ✓ Halk Şeyh denen kişiler tarafından yönetilmiştir. ✓ Kervan ticareti, şiir ve hitabet sanatı gelişmiştir. ✓ Halk arasında hâkim inanç Putperestlik'tir. İnanç merkezleri Mekke'de bulunan Kâbe' dir. Kâbe'de her kavmin ayrı bir putu vardır. ✓ Yahudilik, Hristiyanlık ve Hanif İnancı (Hz. İbrahim'in dini) gibi tek tanrılı dinlere inananlar da vardır.

- ✓ Haram aylarda savaş yapmaktan kaçınmışlar. Ukaz denen panayırlarda ticaret yapar, şiir vb. yarışmalar düzenler ve Kâbe'yi ziyaret ederlerdi.
- ✓ "Haram Aylar"da yapılan savaşlara "Ficar Olayları" denmiştir.
- ✓ Ataerkil bir toplum yapısı hâkimdir. Kadına değer verilmez ve kız çocukları diri diri gömülürdü. Kölecilik yaygındır. Sınıf ayrımcılığı vardır.

Destek Noktası

Ukaz Panayırları, Arap Yarımadası'nda toplumu bir araya getirmiş ve kültürel birlikteliğin oluşmasını sağlamıştır.

Destek Noktası

Şehir devletleri, kabilecilik, kan davaları ve her kabilenin ayrı bir putunun olması Arap Yarımadası'nda siyasi birliğin kurulmasını zorlaştırmıştır.

Hz. Muhammed ve İslamiyet

Hz. Muhammed'in Peygamberliği

Hz. Muhammed;

- ✓ 20 Nisan 571 tarihinde Mekke'de doğmuştur. Babasının adı Abdullah, annesinin adı Amine'dir. Babası daha o doğmadan vefat etmiştir.
- ✓ Annesi Amine'yi 6 yaşında, dedesi Abdülmuttalib'i 8 yaşında kaybetmiş, gençlik yılları amcası Ebu Talip ile beraber ticaret yaparak geçmiş ve 25 yaşında Hz. Hatice ile evlenmiştir.
- ✓ Mekkeli müşrikler kendisine elinden ve dilinden emin olunan kişi manasında "El- Emin" demişlerdir.
- ✓ 610 yılında, 40 yaşında, vahiy meleği Cebrail (as) tarafından kendisine Nur Dağı, Hira Mağarası'nda oku emrinin verilmesi ile peygamberlik vazifesine başlamıştır.

Hz. Muhammed'in Doğduğu Ev

- ➢ Hz. Muhammed'e ilk inananlar eşi Hz. Hatice, amcasının oğlu Hz. Ali, azat ettiği kölesi Hz. Zeyd bin Harise ve yakın arkadaşı Hz. Ebu Bekir'dir.
- ➢ İslamiyet açıktan yayılmaya başlayınca, Mekkeli putperestler İslamiyet'in yayılmasını engellemek için Müslümanlara baskı uygulayıp eziyet ve işkenceler yapmışlardır.
- ➢ Baskılara ve işkencelere dayanamayan Müslümanlar, Hz. Muhammed'in izniyle 615-616 yıllarında Habeşistan'a hicret etmişlerdir.

İlk hicret edilen yerdir.

Destek Noktası

Hz. Muhammed, Arapların haksızlığa uğrayanları korumak için kurdukları "Hilfu'l Fudul" birliğine üye olmuştur.

- Medine halkının bir kısmı I. ve II. Akabe Biatları ile Hz. Muhammed'e tabi olup Müslüman olmuş, onu ve Mekkeli Müslümanları Medine'ye davet etmişlerdir. 622 yılında Hicret emrinin verilmesi ile Mekkeli Müslümanlar Medine'ye hicret etmişlerdir.
- Hz. Muhammed, Hz. Ebu Bekir ile birlikte hicret etmiştir.

Destek Noktası

620 yılında Ebu Talip ve Hz. Hatice vefat ettiği için bu yıla "Hüzün Yılı" denmiştir.

Hicret'in Sonuçları

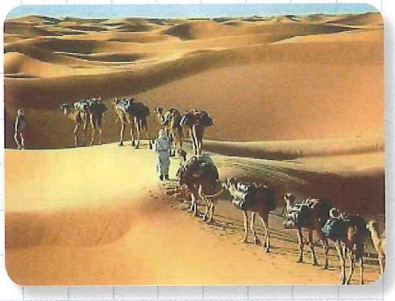

- Müslümanlar baskı ve şiddetten kurtulmuş, İslamiyet yayılma alanı bulmuştur.
- Hz. Muhammed toplumsal barışı tesis etmek için Mekkeli Müslümanlar (Muhacir) ile Medineli Müslümanları (Ensar) kardeş ilan etmiştir.
- Medine'deki Yahudiler ile İslam dünyasının ilk toplumsal sözleşmesi olan "Medine Sözleşmesi" yapılmıştır.
- Hz. Muhammed Medine Sözleşmesi'yle kabileleri kendi başkanlığında birleştirmiş. Ayrıca şehrin Yesrib olan adını Medine olarak değiştirmiş ve sınırları belli olan Medine Site İslam Devleti'ni kurmuştur.

Müslümanların Kendilerini Koruma ve İslam'ı Yayma Mücadelesi

- Mekkeli müşriklerle yapılan savaşların temel nedenleri vardır. Bunlar;
  - ✓ Kureyşli müşriklerin, Müslümanları yalnızlaştırma politikalarına ve uyguladıkları ambargolara son vermek.
  - ✓ Hz. Muhammed'in, Müslüman toplumu ve İslamiyet'i korumak istemesi.

Bedir Savaşı (624)

Sebep:

- Müslümanların, Mekke'deki mallarının yağmalanmasına karşılık Şam'a gelen müşrik kervanını ele geçirmek istemesi.

Sonuç:

- Müslümanların kazandığı ilk zaferdir.
- Ganimetlerin beşte dördü savaşa katılanlara, beşte biri fakirlere dağıtılmak üzere hazineye alınmış. Böylece İslam savaş hukuku oluşmuştur.

Bedir Savaşı

- Esirlerin, 10 Müslüman'a okuma-yazma öğretmek şartıyla serbest bırakılması kararı alınmıştır.

Hz. Muhammed'in eğitime önem verdiğinin göstergesidir.

- Medine Sözleşmesi'ne uymayan Beni Nadir Yahudileri Medine dışına çıkarılmıştır.

Uhud Savaşı (625)

Sebep:

- Mekkeli müşriklerin Bedir Savaşı'nın intikamını almak istemeleri.

Hz. Muhammed, Uhud Savaşı için Medine'nin ileri gelenleri ile istişare etmiş ve çoğunluğun isteği ile meydan savaşı yapma kararı almıştır.

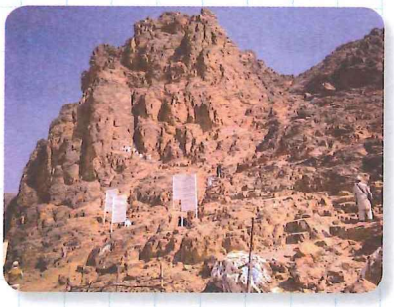

Uhud Savaşı'nın Yapıldığı Yer

Sonuç:

- Ayneyn Tepesi'ndeki Müslüman okçuların yerlerini terk etmesi sonucu İslam ordusu bozguna uğramıştır.
- Hz. Muhammed yaralanmış ve Hz. Hamza dâhil 72 şehit verilmiştir.
- Müşrikler zafer elde edemeden geri çekilmiştir.
- Hz. Muhammed'in emirlerine uymanın önemi anlaşılmıştır.
- Medine Sözleşmesi'ne uymayan Beni Kaynuka Yahudileri Medine dışına çıkarılmıştır.

Hendek Savaşı (627)

Sebep

- Müslümanların Şam ticaret yolunu kontrol etmesi.
- Mekkeli müşriklerin Müslümanlara darbe vurmak istemesi.

Hendek Savaşı

Sonuç

- İranlı bir sahabe olan Selman-ı Farisi'nin fikriyle, Medine'nin etrafına hendek kazan Müslümanlar savaşı kazanmıştır.
- Mekkeli müşrikler savunmaya, Medineli Müslümanlar taarruza geçmiştir.
- Medine Sözleşmesi'ne uymayan Beni Kureyza Yahudileri Medine dışına çıkarılmıştır.

Hudeybiye Barışı (628)

- Hendek Savaşı'ndan bir yıl sonra Haram aylarda Müslümanlar Hac vazifelerini yapmak için Mekke'ye gelmiş, müşrikler düşmanca tavır sergilemiş ancak savaşı göze alamadıkları için Müslümanlarla barış yapmışlardır.

Hudeybiye Barışı'na göre;

- ✓ Müslümanlar gelecek yıl, üç gün süreyle Kâbe'yi tavaf edebilecekler.
- ✓ Mekke'den Medine'ye sığınanlar velisinin izniyle geri verilecek ancak Medine'den Mekke'ye sığınanlar geri verilmeyecek.

  → Eşitsizliğin göstergesi bir maddedir.

- ✓ Barış 10 yıl sürecek.

- Sonuç olarak Mekkeli müşrikler Müslümanları resmen tanımıştır.
- Başta Müslümanlar için olumsuz olan maddeler sonraki zamanlarda Müslümanların lehine sonuçlanmıştır.

Hayber'in Fethi (629)

- Medine'den sürülen Yahudi kabileleri Hayber kalesine yerleşmiş ve Şam ticaret yolunun güvenliğini tehdit etmeye başlamışlar. Bunun üzerine Müslümanlar Hayber Kalesi'ni fethetmiş. Böylece Şam ticaret yolunun güvenliği sağlanmıştır.

Destek Noktası

Hayber'in fethiyle, ilk kez Müslüman olmayan bir toplumdan Haraç vergisi alınmıştır.

Mute Savaşı (629)

- Suriye'de Hristiyan olan Gassanilerin Müslüman elçileri öldürmesi üzerine Müslümanlar sefere çıkmış.
- İslam ordusu ile Bizans ordusu Mute'de karşılaşmış. Halid bin Velid, islam ordusunun komutasını almış ve Müslümanların bozguna uğramasını engellemiştir.

Destek Noktası

Mute Savaşı, Bizans ile Müslümanlar arsında yapılan ilk savaştır.

Mekke'nin Fethi (630)

- Mekkeli müşriklerin Hudeybiye Barışı'nı ihlal etmesi üzerine, Hz. Muhammed 10 bin kişilik bir ordu hazırlamış ve kan dökmeden Mekke'yi fethetmiştir.
- Sonuç olarak Müslümanlar terk etmek zorunda kaldıkları Mekke'ye muzaffer bir ordu olarak geri dönmüş ve Arabistan'ın siyasi birliği için önemli bir adım atmıştır.

Destek Noktası

Hz. Muhammed'in katıldığı savaşlara Gazve, komutan tayin ettiği savaşlara Seriyye adı verilmiştir.

Huneyn ve Taif Seferleri (630)

- Taifli müşrikler Mekke'yi geri almak için hareket geçmiş. Bunun üzerine Müslümanlar sefere çıkmış ve Huneyn denilen yerde müşrikleri bozguna uğratmıştır.
- Huneyn'de yenilen müşrikler Taif'e sığınmış. Müslümanlar Taif'i kuşatmış ancak alamamıştır. Taifliler bir yıl sonra İslamiyet'i kabul etmiştir.

Tebük Seferi (631)

- Bizans'ın, İslam Devleti üzerine sefere çıktığı haberinin alınması üzerine Müslümanlar sefere çıkmış, Tebük'e geldiklerinde haberin asılsız olduğu ortaya çıkmıştır.
- Tebük Seferi sonucunda Arap bir kabile olan Gassaniler İslamiyet'i kabul etmiştir.

Destek Noktası

Tebük Seferi, Arabistan dışına yapılan ilk sefer ve Hz. Muhammed'in yaptığı son seferdir.

Veda Hutbesi ve Hz. Muhammed'in Vefatı

- Hz. Muhammed, son haccını yerine getirmiş, Veda Hutbesi'ni okumuş ve 632 yılında Medine'de vefat etmiştir. Cenazesi Mescid-i Nebevi'nin içerisindeki Ravza-i Mutahhara denen yere defnedilmiştir. Veda Hutbesi insanlığın ilk Halk Bildirgesi'dir.

Ravza-i Mutahhara

Dört Halife Devri (Hulefa-i Raşidin)

- Halife: Hz. Muhammed'in vefatından sonra onun vekili olan din ve devlet başkınına denir. Halifeler devleti İslam kurallarına göre yönetir.

Destek Noktası

Halifeler bir tür seçimle iş başına geldikleri için Dört Halife Dönemi'ne Cumhuriyet Devri de denir.

Hz. Ebu Bekir Devri (632-634)

- Hz. Muhammed'den sonra İslam'ın ileri gelenleri tarafından devlet başkanı olarak seçilen ilk halifedir.
- Zekât vermek istemeyenler itaat altına alınmış ve ridde denilen dinden dönme olayları bastırılmıştır.
- Hz. Muhammed'in vefatından sonra Yemen'de ortaya çıkan yalancı peygamberler sorunu Yemame Savaşı'nın kazanılmasıyla çözülmüştür.
- 634 yılında Bizans ile yapılan Ecnadeyn Savaşı'nın kazanılmasıyla Suriye'nin kapıları Müslümanlara açılmıştır.

Destek Noktası

Hire'nin fethiyle Müslümanlar ilk kez Cizye vergisi almıştır.

- Sasaniler'in elindeki Hire alınmıştır.
- Arabistan'da ilk kez siyasi birlik sağlanmıştır.
- Aslının korunması için Kur'an-ı Kerim kitap haline getirilmiş ve Halifelere hazineden maaş bağlanmıştır.

Hz. Ömer Devri (634-644)

Kudüs

- Hz. Ebu Bekir'in vefatından sonra, İslam'ın ileri gelenleri Hz. Ömer'i halife seçmiştir.
- İslam Devleti'nin kurumsallaşma dönemidir.
- Bizans ile yapılan Yermük Savaşı'nın (636) kazanılmasıyla Suriye ve Filistin'in büyük bir bölümü fethedilmiştir.
- Kudüs'ün alınmasıyla (638) Filistin'in fethi tamamlanmıştır. Kudüs'teki Hristiyanlara ve Yahudilere vergi ödemeleri karşılığında din ve ibadet özgürlüğü tanınmıştır.
- Sasanilerle yapılan Köprü (634), Kadisiye (636), Celula (637) ve Nihavent (642) savaşlarını Müslümanlar kazanmış. Hemedan, İsfahan, Kazvin ve Rey gibi İran şehirlerinin fethedilmesi ile Sasani Devleti yıkılmıştır.
- İslam orduları, Horosan'a kadar olan bölgeyi fethetmiş ve Araplar bu dönemde Türklere komşu olmuştur.
- 644 yılında Azerbaycan'ın fethi tamamlanmış.
- Hz. Ömer Dönemi'nde Mısır'ın fethedilmesiyle İslamiyet Kuzey Afrika'da yayılma alanı bulmuştur.

Bu Dönemde Devlet Teşkilatlanmasında;

- ✓ Ülke vilayetlere ayrılmış, buralara merkezden valiler ve kadılar atanmıştır.
- ✓ İl kez Divan Teşkilatı kurulmuştur. Devlet memurlarına maaş bağlanmıştır.
- ✓ İlk kez Cünd denen ordugâh şehirleri kurulmuştur.
- ✓ İlk kez adli teşkilat kurulmuştur.
- ✓ İlk kez Beytü'l Mal denen devlet hazinesi kurulmuştur.
- ✓ İlk kez Hicri Takvim hazırlanmıştır.
- ✓ Ülke genelinde nüfus sayımı ve kadastro işlemi yapılmıştır.
- ✓ Sulama kanalları açılarak tarımsal üretim arttırılmıştır.
- ✓ Eğitim hizmetleri ve kimsesiz çocukların korunması gibi işler düzenli hale getirilmiştir.

Hz. Osman Devri (İslam Dünyasında Ayrılıklar Başlıyor)

- Bizans'ın Mısır'a saldırıp İskenderiye'yi geri alması ve Suriye'ye doğru ilerlemesini Şam valisi Muaviye durdurmuş, Malatya ve Kayseri'ye kadar akınlar yapmıştır.

Destek Noktası

Bu dönemde Kur'an-ı Kerim; yanlış anlaşılmasını ve yorumlanmasını önlemek için çoğaltılarak vilayetlere dağıtılmıştır.

- Muaviye ilk İslam donanmasını kurmuş ve 649 yılında Kıbrıs'ı fethetmiştir.
- İran ve Azerbaycan'daki ayaklanmalar bastırılmış. İslam orduları Horasan ve Harezm bölgelerini fethetmiş, Kafkaslarda ilerleyen İslam ordusunu Hazarlar (Belencer Savaşı) durdurmuştur.
- Taberistan'ın alınması ile İran'ın fethi tamamlanmıştır.
- Kuzey Afrika'da Libya ve Tunus fethedilmiş. 655 yılında yapılan ilk deniz savaşı olan "Zatü's Savari Savaşı"nda Bizans donanması yenilgiye uğratılmıştır.
- Hz. Osman yakınlarının etkisiyle önemli görevlere kendi soyundan (Ümeyye) olanları getirmesi hoşnutsuzluklara yol açmış ve bunun üzerine yöneticilerin yanlış uygulamaları da eklenince çıkan isyanlar sonucunda Hz. Osman şehit edilmiştir.

Hz. Osman Dönemi'nde, Müslümanlar arasında ilk iç karışıklıklar başlamıştır.

Hz. Ali Devri

Cemel Vakası

- Hz. Ali devri iç karışıklıklarla geçmiş ve fetihler durmuştur.
- Hz. Osman'ın katillerinin bulunamaması üzerine Hz. Aişe'nin içinde olduğu bir grup Hz. Ali'ye karşı mücadele etmeye başlamış. 656 yılında yaşanan Cemel (Deve) Olayı'nda Hz. Ali galip gelmiş. Bu olaydan sonra Hz. Ali başkenti Küfe'ye taşımıştır.
- Şam Valisi Muaviye, Hz. Osman'ın kanını bahane ederek Hilafet mücadelesine başlamış. 657 yılında yaşanan Sıffın Savaşı'nı kaybedecekken hileye başvuran Muaviye askerlerinin mızraklarına Kur'an sayfalarını taktırmış ve Müslümanlar arasında savaş durmuştur.

Hz. Ali (temsili)

- Müslümanlar yaşanan sorunu çözmek için "Hakem Heyeti" oluşturmuştur. Hakemlerin görüşmeleri sonrasına Amr İbnü'l As alınan karara uymayarak Muaviye'yi halife tayin etmiş ve halifelik sorunu daha karmaşık bir hal almıştır. Tarihte yaşanan bu olaya "Hakem Olayı" denmiştir.
- Hakem Olayı sonrasında Müslümanlar arasında ilk ayrılıklar başlamış.

Destek Noktası

Hz. Ali Dönemi'nde, Müslümanlar arasında ilk ayrılıklar başlamıştır.

- Emeviler, Şiiler ve Hariciler olarak Müslümanlar üçe ayrılmıştır.

Emeviler	Şiiler	Hariciler
Muaviye taraftarları	Hz. Ali tarftarları	İki tarafa da mensup olmayanlar

- Hariciler iç karışıklıklardan sorumlu tuttukları Hz. Ali, Muaviye ve Amr İbnü'l As'a aynı gün suikast düzenlemiş fakat sadece Hz. Ali'yi şehit edebilmişlerdir.
- Hz. Ali'nin şehit edilmesi ile Dört Halife Devri sona ermiştir.

Dört Halife Dönemi'nde tüm Müslümanların, kardeşliği esasına dayanan ve eşit haklara sahip "Ümmetçilik Politikası" takip edilmiştir.

Halifeliğin Saltanata Dönüşmesi

Emeviler

- 661 yılında Hz. Ali'nin vefat etmesi üzerine Muaviye, Şam'da halifeliğini ilan etmiş; bunun üzerine Irak halkı da Hz. Hasan'ı halife seçmiştir.
- Hz. Hasan, Muaviye'nin kendisi üzerine sefere çıkacağını duyunca Muaviye ile anlaşmış ve onun halifeliğini kabul etmiştir. Böylece Halifelik Emevilere geçmiştir.

Muaviye Dönemi

- ✓ Müslümanlar arasında iç karışıklar sona ermiş ve fetihler başlamıştır.
- ✓ Doğu Roma, Kafkaslar ve Anadolu üzerine seferler yapılmış. İstanbul iki kez kuşatılmıştır.
- ✓ Kuzey Afrika kıyılarında Cezayir'e kadar ulaşılmış. Bizans'ın Kuzey Afrika egemenliğine son verilmiştir.
- ✓ Devletin merkezi Şam'a taşınmış. Hz. Hasan'ın vefatı ile Muaviye, oğlu Yezit'i veliaht tayin etmiş ve Hilafeti saltanata dönüştürmüştür.

Destek Noktası

Emeviler;

- ✓ Ülkelerini eyaletlere bölerek yönetmişlerdir.
- ✓ Muhafız Teşkilatı'nı ve ilk İslam Posta Teşkilatı'nı kurmuşlardır.
- ✓ Arap şövenizmi (mevali) politikasını uygulamışlardır.

Yezit Dönemi

- ✓ Yezit'in halifeliğini ilan etmesi üzerine ona muhalif olanlar Hz. Hüseyin'i Küfe'de halife olarak tanıdıklarını bildirerek onu Küfe'ye davet etmişlerdir.
- ✓ Hz. Hüseyin Küfe'ye doğru yola çıkmış, Kerbela denen yerde yanındakilerle birlikte şehit edilmiştir. Tarihteki bu kanlı olaya "Kerbela Olayı" denmiştir. Bu olaydan sonra fetihler yeniden başlamıştır.

Destek Noktası

Kerbela Olayı (680) ile İslam dünyasında ayrılıklar kesinleşmiştir.

- ✓ Afrikiyye Valisi Ukbe bin Nafi, Cezayir ve Fas'ı alarak Atlas Okyanusu'na ulaşmış ve Kuzey Afrika'nın fethini tamamlanmıştır.

Abdülmelik Dönemi

- ✓ Arapça resmî dil ilan edilmiş. →
- ✓ İlk İslam Arap parası bastırılmış. →
- ✓ Mevali siyaseti başlamıştır. →

Arap milliyetçiliği yapıldığının göstergesidir.

Velid Dönemi

- ✓ Horosan Valisi Kuteybe bin Müslim; Beykent, Buhara ve Semerkant gibi Türk şehirlerini fethetmiştir.
- ✓ Emevilerin doğuya doğru ilerleyişi Türgiş Hakanı Sulu Kağan tarafından durdurulmuştur.
- ✓ Berberiler İslamiyet'i kabul etmiştir.
- ✓ Tarık bin Ziyad komutasında İslam orduları İspanya'nın fethine başlamıştır. (711) Burada bulunan Vizgot Krallığı, Kadiks Savaşı ile yenilgiye uğratılmış ve İspanya fethedilmiştir.
- ✓ İslam ordularının ilerleyişi 732 Puvatya Savaşı'na kadar sürmüştür. Puvatya Savaşı'nı Franklara kaybeden İslam orduları geri dönmüştür.

Destek Noktası

Abdülmelik ve Velid dönmeleri Emevilerin en parlak dönemidir

Ömer bin Abdülaziz Dönemi

- ✓ İlk dört halifenin yönetimine benzer bir idare sergilemesinden dolayı beşinci halife olarak adlandırılmıştır.

Destek Noktası

Emevilerin mevali (ırkçı) politikaları, bu dönemde Türklerin İslamiyet'e girmelerini engellemiş ve Türkler ile İranlıların kendi kültürlerini korumak için Şuubiye Hareketi'ni başlatmalarında etkili olmuştur.

Emevilerin Yıkılışı

- ✓ Emevilerin baskıcı ve ayrımcı politikaları.
- ✓ Bu dönemde uygulanan ırkçı politikalarla halkın ayrıştırılması.
- ✓ Fetihlerin durması ile devlet yönetiminin bozulması.
- ✓ Türk asıllı olan Ebu Müslim isyanı sonucunda Hz. Abbas'ın soyundan gelen Ebu'l Abbas Abdullah halifeliğini ilan etmiş ve Emevi devleti yıkılmıştır.

Avrupa'da İslamiyet'i Emeviler yaymıştır.

Endülüs Emevi Devleti

- ✓ 750 yılında Emevilerin yıkılması üzerine Abdurrahman Emevi tarafından İspanya'da kurulmuştur.
- ✓ Avrupa'yı bilim ve sanat alanlarında etkilemişlerdir.
- ✓ En parlak dönemleri II. Mervan Dönemi'dir. Bu dönemde Kurtuba'da yarım milyon ciltlik bir kütüphane kurulmuştur.
- ✓ II. Mervan öldükten sonra zayıflayan devlet parçalanmış ve Hristiyan beylikler tarafından yıkılmışlardır.
- ✓ Kurtuba Medreselerini kurmuşlardır.

Beni Ahmer Devleti

- ✓ Gırnata İslam Devleti olarak da bilinirler.
- ✓ Avrupa'daki son İslam devletidir.
- ✓ 1492'de Aragon ve Kastilya krallıkları birleşip Beni Ahmer Devleti'ni yıkmışlardır.
- ✓ İspanya'daki Hristiyan katliamından, Müslümanları ve Yahudileri Osmanlı Devleti kurtarmıştır.(II. Bayezid)
- ✓ El Hamra Sarayı ve Kurtuba Camii en önemli eserleridir.

Abbasi Devleti ve Türkler

➢ Horasanlı Ebu Müslim isyanı sonucu Emevilerin yıkılması ile birlikte Hz. Muhammed'in amcası Abbas'ın soyundan gelen Ebu'l Abbas Abdullah tarafından Abbasi Devleti kurulmuştur.

Mansur Dönemi

- ✓ Bilim ve sanat merkezi Bağdat şehri kurulmuş ve başkent yapılmıştır.
- ✓ İlk kez vezirlik makamı oluşturulmuştur.

Talas Savaşı (751)

- ✓ Orta Asya hâkimiyeti için Çin ve Abbasiler arasında yaşanmıştır.
- ✓ Abbasiler, Türklerin de yardımıyla Çin'i yenmiştir.
- ✓ Orta Asya'da Çin hâkimiyeti sona ermiş.
- ✓ Türkler İslamiyet'e ısınmışlardır.
- ✓ Kâğıt ve matbaa kullanımı Çin dışına çıkmış ve İslam dünyasında yayılmıştır.
- ✓ İslam uygarlığı gelişmiştir.

Harun Reşit Dönemi

- ✓ En parlak dönemdir. Bilim, sanat, ticaret, tarım ve eğitim gelişmiştir.
- ✓ Yunan ve Helen medeniyetlerine ait tercümeler yapılmıştır.
- ✓ Sınırları korumak için Avasım hattına (Bizans sınırı; Malatya-Tarsus hattı) Türkler yerleştirilmiştir.

- ✓ Muhafız Birliği'nde Türk askerlere yer vermiştir.
- ✓ Bağdat'ta okullar, hastaneler ve rasathaneler açmış, satranç Müslümanlar arasında oynanmaya başlanmıştır.
- ✓ Türklere ait bir oyun olan Çevgan (Polo) oyunu Harun Reşit tarafından oynanmıştır.
- ✓ Bu dönem "Binbir Gece Masalları'na"konu olmuştur.

Me'mun Dönemi

- ✓ Türklere Abbasi ordularında görev verilmiştir.
- ✓ Orta Çağ'ın en zengin kütüphanesini içinde bulunduran "Beytü'l Hikme" kurulmuştur.

Mu'tasım Dönemi

- ✓ Türklerin askerlik özelliklerini muhafaza etmek için Samarra şehri kurulmuştur. 836-892 tarihleri arası döneme Samarra Devri denmiştir.
- ✓ Abbasiler, Türklerden oluşan bir orduyla Bizans'a karşı yapılan seferlerde Anadolu'da Eskişehir'e kadar gelmiştir.
- ✓ Türkler bu dönemde valilik, haciplik ve vezirlik gibi görevlere gelmiş ve İranlıların Abbasi Devleti'nde yönetimdeki üstünlüklerine son vermişlerdir.

Abbasilerin Yıkılışı

- ✓ Halife Mu'tasım'ın ölümünden sonra devlet zayıflamıştır.
- ✓ Emirü'l Ümera denen valiler bağımsızlıklarını ilan ederek Tevaif-i Mülük denen yarı bağımsız devletler kurmuşlardır.

Tevaif-i Mülük Devletleri			
Mısır	Maveraünnehir	Horasan	Tunus- Fas
Tolunoğulları İhşidler	Samanoğulları	Tahiriler	Aglebiler İdrisiler

- ✓ Abbasilerin zayıflaması ile Hilafet'in koruyuculuğu Türklere geçmiştir. Türk hükümdarları Gazneli Mahmut ve Tuğrul Bey, Abbasi Halifesi'ni Büveyhioğulları ve Fatimilere karşı korumuştur.
- ✓ 1258 yılında Moğol istilası sonucu Abbasi Devleti yıkılmış ve Halife Memlûklu Devleti'ne sığınmıştır.

DESTEK SORUSU 16

- Muhafız birliğimde Türklere yer verdim.
- Çevgan (polo) oynadım.
- Dönemim Binbir Gece Masallarına konu oldu.

Ben kimim?.....

Abbasilerde;

- ✓ Vezirlik makamı İran'dan örnek alınmıştır. Halife adına yürütme yetkisini kullanan Vezir, devleti kendisine bağlı çalışan divanlar aracılığı ile yönetmiştir. Bu divanlar;
- ✓ Divan-ı Tevki resmî yazışmalardan, Divan-ı Beytü'l Mal maliyeden, Divanü'l Ceyş askerlik işlerinden, Divanü'l Berid gizli haber alma ve posta işlerinden sorumludur. Divan-ı Mezalim ise yüksek mahkemedir. Bu mahkemede kadılar ve diğer devlet görevlileri ile ilgili şikâyetler dinlenir ve karara bağlanırdı.

Mısır'da Kurulan İlk Türk-İslam Devletleri	
Tolunoğulları (868-905)	**İhşidiler (Akşitler) (935-969)**
✓ Tolunoğlu Ahmet tarafından Mısır'da kurulan ilk Türk-İslam devletidir. ✓ Mısır'ı imar etmişlerdir. ✓ En önemli eserleri Tolunoğlu Ahmet Camii'dir. ✓ Abbasiler tarafından yıkılmışlardır. ✓ Halkının Arap, ordu ve yöneticilerinin Türk olması yıkılmalarında etkili olmuştur.	✓ Muhammed bin Toğaç tarafından kurulmuştur. ✓ Hicaz bölgesine hâkim olan ilk Türk-İslam devletidir. ✓ Fatimiler tarafından yıkılmışlardır. ✓ Halkının Arap, ordu ve yöneticilerinin Türk olması yıkılmalarında etkili olmuştur.
Eyyubiler (1174-1250)	**Memlûk Devleti (1250-1517)**
✓ Selahattin Eyyubi tarafından kurulmuştur. ✓ 1187 yılında Hittin Savaşı ile Haçlıları yenip Kudüs'ü almışlar. ✓ Suriye-Filistin'deki Haçlı hâkimiyetine son vermişler. ✓ Fatimi Devleti'ne son vermişler. ✓ Memlûklu Kölemen Aybeg tarafından yıkılmışlardır.	✓ Kölemen Aybeg tarafından kurulmuştur. ✓ Abbasi Halifesi'ni muhafaza etmişler. ✓ Ayn Calud ve Elbistan savaşlarında Moğolları yenilgiye uğratmışlar. ✓ Osmanlı Devleti tarafından 1517 Ridaniye Savaşı sonucu yıkılmışlardır. ✓ Memlûklerde her güçlü emirin (komutan) hükümdar olma hakkı vardır.

DESTEK SORUSU 17

Abbasilerde merkezî otoritenin zayıflaması ile Tevaif-i Mülük devletleri ortaya çıkmıştır.

Aşağıdakilerden hangisi Mısır'da kurulan Tevaif-i Mülük devletlerinden birisidir?

A) İhşidler B) Tahiriler C) Aglebiler D) İdrisiler E) Samanoğulları

İslam Medeniyetinde İlim ve Sanat Hayatı

İslam Medeniyetinde İlim ve Eğitim Kurumları

➢ İslam dini ilim insanlarına, eğitim ve öğretime önem veren bir dindir. Kur'an-ı Kerim'de "Yaratan Rabb'inin adıyla oku", "Hiç bilmeyenle bilen bir olur mu?" ayetlerinin yer alması bu durumun kanıtıdır.

Eğitim Kurumları		
Suffe	Küttab	Beyt'ül Hikme
Hz. Muhammed Dönemi'nde açılan okul	Dört Halife Dönemi açılan okullar	Abbasiler Dönemi'nde açılan bilim ve eğitim merkezi
Kütüphaneler	Medreseler	
Emeviler, Abbasiler ve Endülüs Emevileri dönemlerinde binlerce ciltlik kütüphaneler kurulmuştur.	İslam medeniyetinin camii dışı eğitim kurumları ve yüksek dereceli okullardır. Medreselerin masrafları vakıflar tarafından karşılanmıştır. Öğretmenlere Müderris, yardımcılarına Müzakereci ya da mu'id denir. Öğrenciler icazetname denen diploma ile mezun olurlar.Dar-ül Hadis, Dar-ül Hendese ve Darüttıp adlı ihtisas medreseleri de vardır.	

Camiler
Hz. Muhammed Dönemi'nde yapılan Mescid-i Nebevi aynı zamanda bir okul olarak kullanılmıştır. Böylece mescit ve camiler eğitim faaliyetlerinde kullanılmaya başlanmıştır.

İslam Dünyasında Bilim	
İslami Bilimler (Naklî Bilimler)	
Tefsir:	Kur'an-ı Kerim'i açıklayan ve yorumlayan bilimdir. İbn-i Mesud, Zemahşeri ve Taberi ünlü Müfessirlerdir.
Hadis:	Hz. Muhammed'in Müslümanlara yol göstermek için söylediği sözlerdir. Tirmizi, Ebu Davud, Buhari, Nesai en ünlü muhaddislerdir.
Fıkıh:	İslam hukukudur. Ebu Hanife, İmam Şafi, İmam Malik, İmam Ahmet bin Hanbel en ünlü Fakihlerdir.
Kelam:	Allah'ın sıfatlarını, birliğini, ahiret ve peygamberlik ile ilgili konuları akıl ve bilim ile çözmektir. İmam Maturidi, İmam Eş'ari, İmam Gazali en ünlü kelamcılardır.
Tasavvuf:	Allah'a kalp yolu ile yakınlaşmayı, Allahı tanımayı amaç edinen ilim dalıdır. Muhyiddin-i Arabi en ünlü mutasavvıflardan biridir.

Sosyal ve Fen Bilimleri (Akli Bilimler)	
Tarih:	Taberi, İbnü'l Esir, Mesudi ünlü tarihçilerdir.
Coğrafya:	İdrisi, Mesudi, İbn-i Fadlan ünlü coğrafyacılardır.
Astronomi:	Fezari ünlü astronomdur.
Matematik:	Harezmi (Hisabe'l Cebr) ünlü matematikçidir.
Kimya:	Cabir ünlü kimyacıdır.
Tıp ve Eczacılık:	İbn-i Sina, Avrupalılar Avicenna olarak tanımlamış. Eseri El Kanun Fi't-tıp Avrupa'da temel tıp kitabı olarak okutulmuştur.
Fizik:	İbnü'l Heysem ünlü fizikçidir.
Felsefe:	İbn-i Rüşd, Kindi, İbn-i Sina, Farabi ünlü felsefecilerdir. İbn-i Rüşd'ün eserleri; Tehafütü't Tehafüt ve El Külliyat. İbn-i Rüşd'e Avrupalılar Averroes demiştir. Farabi'nin eserleri; İhsaü'l Ulum (İlimlerin Sınıflandırılması), Medinetü'l Fazıla, Kitabu'l Musıki'l Kebir ve Kanun adlı müzik aletinin icadı. Farabi'ye "Muallim-i Sani" yani ikinci öğretmen denmiştir

İslam Medeniyetindeki Başlıca İlim Havzaları					
Endülüs	Suriye	Bağdat	Mısır	Hicaz	İran-Horasan
↓	↓	↓ Kurumlar ↓		↓	↓
Kurtuba Kütüphanesi	Şam Rasathanesi	Beytü'l Hikme ve Nizamiye Medreseleri	Darü'l Hikme	Suffe ve Medrese	İsfahan Rasathanesi
↓	↓	↓ Bilimler ↓		↓	↓
Coğrafya Botanik Felsefe Tıp Matematik	Tıp Kimya Felsefe Astronomi	Tıp Felsefe Siyaset Astronomi Müzik	Tıp Fıkıh Tarih Matematik Mantık	Hadis Fıkıh	Astronomi Kelam Tasavvuf Matematik Tıp

Notlarım

İslam Medeniyetinde Sanat

- İslam sanatı dini kurallara göre şekillenmiştir.
- İslam sanatının temel niteliği mimarisi, özgünlüğü ve motifsel zenginliğidir.
- Hat ve arabesk gibi sanat dallarını da bünyesinde barındırmıştır.

İslam Dünyasında Gelişen Sanatlar

Hat: Güzel yazı yazma sanatıdır.

Tezhip: Kitap süsleme sanatıdır.

Ebru: Kağıt süsleme sanatıdır.

Minyatür: İki boyutlu ve gölgesiz resimdir.

İslam dünyasında resim ve heykelcilik sanatları Cahiliye Dönemi inançlarını hatırlattığı için gelişmemiştir.

İslam Medeniyetinde İlmî Ekoller

- ✓ Meşaiyye Ekolü
- ✓ Maturidiyye Ekolü
- ✓ Eş'ariyye Ekolü
- ✓ Tabiiyyun Ekolü
- ✓ Mu'tezile Ekolü

İslam Âlimlerinin Avrupa'ya Etkileri

- ✓ Sıfırı ünlü İslam matematikçisi Harezmi bulmuş ve Avrupalı bilim adamları tarafından örnek alınmıştır.
- ✓ Avrupa'da tıp eğitiminde İbn-i Sina'nın kitabı El Kanun Fi't-tıp okutulmuş ve Ebu Bekir er Razi'nin tıp alanındaki çalışmaları tercüme edilmiştir.
- ✓ Avrupalılar ilk doğu akademilerini, Tuleytula'nın Hristiyan egemenliğine (1085) geçmesinden sonra kurmuştur.

DESTEK SORUSU 18

I. Hat, güzel yazı yazma sanatıdır.

II. Tezhip, kitap süsleme sanatıdır.

III. Ebru, kağıt süsleme sanatıdır.

IV. Minyatür, iki boyutlu ve gölgesiz resimdir.

V. İslam dünyasında resim ve heykelcilik sanatları gelişmiştir.

İslam dünyasında gelişen sanatlar ile ilgili verilen bilgilerden hangisi yanlıştır?

A) I B) II C) III D) IV E) V

VI. ÜNİTE: TÜRKLERİN İSLAMİYETİ KABULÜ VE İLK TÜRK İSLAM DEVLETLERİ

Türklerin İslamiyet'i Kabulü

Türk-Arap İlişkileri

Türkler;

- ✓ Hz. Ömer Dönemi'nde, Sasani Devleti'nin yıkılması ile Araplarla komşu olmuş.
- ✓ Hz. Osman Dönemi'nde, Kafkaslarda Hazarlarla ilk kez savaşılmış.
- ✓ Emeviler Dönemi'nde, ırkçı politikalardan dolayı İslamiyet'ten uzak durulmuş.
- ✓ Abbasiler Dönemi'nde, 751 yılında gerçekleşen Talas Savaşı'nda Çin'e karşı Araplarla ittifak kurulmuş, Abbasilerin ümmetçi anlayış ve hoşgörülü politikaları sonucunda Türkler boylar halinde İslamiyet'i kabul etmiştir.

Türklerin İslamiyet'i Kabul Etme Sebepleri

➢ Türklerin dini Gök Tengri İnancı ile İslam dini arasındaki benzerlikler Türklerin İslamiyet'i kabul etmesinde etkili olmuştur. Bu benzerlikler;

Türkler	Araplar
Tek Tanrı inancı	Tek Tanrı inancı
Ahiret inancı	Ahiret inancı
Cennet	Uçmağ (Cennet)
Cehennem	Tamu (Cehennem)
Ruhban sınıfı yok	Ruhban sınıfı yok
Cihan hâkimiyeti	Cihat politikası
Aileye, erdeme, temizliğe, ahlaka önem verilmesi ve kurban kesilmesi.	
Talas Savaşı'nda ortak düşman, Çin'e karşı Abbasilerle ittifak kurulması.	
Abbasilerin hoşgörülü politikaları ile ümmetçi anlayışları.	

➢ İslamiyet'i kabul eden;

- ✓ İlk Türk boyu Karluklardır.
- ✓ İlk Türk Hükümdarı, İtil Bulgar Devleti hükümdarı Almuş Han'dır.
- ✓ İlk Türk devleti Karahanlılardır.
- ✓ Oğuzlar kitleler halinde İslamiyet'i kabul eden Türk boyudur.

Türklerin İslamiyet'e Faydaları	
İslamiyet'i korumuşlardır.	İslamiyet'i yaymışlardır.
Fatimi, Büveyhi, Çin, Moğol, Haçlılara karşı İslamiyet korunmuş.	Pakistan, Hindistan, Kafkaslar, Bangladeş, Anadolu'ya İslamiyet yayılmıştır.
İslam dünyasında büyük oranda siyasi birliği sağlamışlardır.	
İslam kültür ve uygarlığını geliştirmişlerdir.(Ekberilik, Yesevilik vb. akımlar)	

İlk Müslüman Türk Devletleri

Karahanlı Devleti (840-1212)

Hakaniye Devleti

- Uygur Devleti'nin yıkılmasından sonra Karluk, Yağma, Çiğil ve Tuğsi boyları birleşerek merkez Ordubalık'ta Karahanlı Devleti'ni kurmuşlardır.
- Bilinen ilk hükümdarı Bilge Kül Kadir Han'dır.
- Satuk Buğra Han Dönemi'nde İslamiyet'i kabul etmiş.
- İlk Müslüman Türk devleti olmuşlardır.
- Gaznelilerle ittifak kurup Samanoğulları Devleti'ne son vermiş ve Maveraünnehir bölgesine hâkim olmuşlardır.

Ceyhun ve Seyhun nehirleri arasında kalan bölümdür.

Destek Noktası

Satuk Buğra Han Abdulkerim ismini almıştır. Bu durum Satuk Buğra Han'ın Arap kültüründen etkilendiğinin göstergesidir.

- Yusuf Kadir Han'ın ölümünde sonra Gaznelilerle girdikleri mücadeleler sonucunda zayıflamış ve iç karışıklıklar sonucunda 1042 yılında Doğu-Batı olarak ikiye ayrılmışlardır.

Doğu Karahanlılar
Önce Büyük Selçuklu hâkimiyetine girip Karahitaylılar tarafından yıkılmışlardır.
Batı Karahanlılar
Karahitaylılar ve Harzemşahlar egemenliğine girip 1212 yılında yıkılmışlardır.

Karahanlılar;

- ✓ İslamlaşma Araplaşma şeklinde olmamış. Türkler millî benliklerini korumuşlardır.
- ✓ Resmî dilleri Türkçe'dir. İkili Teşkilat ile yönetilmişlerdir. Uygur alfabesini kullanmışlardır. Hükümdarları Han, Hakan, Kara, İlig vb. unvanlar kullanmıştır. Türkçe'nin Arapça'ya üstünlüğünü savunan eserler yazmışlardır. (Bu özellikler Karahanlılarda ulusçuluk anlayışının olduğunun göstergesidir)
- ✓ İlk Türk- İslam eserlerini yapmışlar.
- ✓ İlk kez bursluluk sistemini başlatmışlar.
- ✓ Türk devlet geleneğini sürdürmüşler.
- ✓ Türk-İslam devletlerinde Berid denen posta örgütünü kurmuşlar.
- ✓ Ribat denen kervansarayları yapmışlar.
- ✓ Bimarhane (hastane) kurmuşlar.
- ✓ Semerkant'ta ilk medreseyi kurmuşlardır.

Gazneli Devleti (963-1187)

- ➢ Samanoğlu Devleti'nde vali olarak görev alan Türk asıllı Alp Tegin tarafından merkez Gazne şehrinde kurulmuştur.
- ➢ En parlak dönemleri Gazneli Mahmut zamanında yaşanmıştır.

Gazneli Mahmut ;

- ✓ Karahanlılarla birleşip Samanoğulları Devleti'ni yıkmıştır.
- ✓ Hindistan'a 17 sefer düzenlemiştir. Hindistan'da İslamiyet'i yaymıştır.
- ✓ Abbasi Halifesi'ni Şii- Büveyhi tehlike sinden kurtarmış. Halife, Gazneli Mahmut'a sultan unvanını vermiştir.

Destek Noktası

Türklerde sultan unvanını ilk kez Gazneli Mahmut kullanmıştır.

Sultan Mesut;

- ✓ Selçuklularla yaptığı Nesa, Serahs ve Dandanakan savaşlarını kaybetmiştir.
- ✓ Gazneliler dağılma dönemine girmiştir.

➢ Gazneliler, Afganistan'ın yerlileri Gurlular tarafından yıkılmıştır.

Gazneliler;

- ✓ Kuruldukları bölgenin adını almışlardır.
- ✓ İmparatorluk (çok uluslu) karakteri taşıyan ilk Türk İslam devletidir.
- ✓ Resmî dilleri Arapça'dır. Bu durum Türkçe'nin gelişmesini engellemiştir.
- ✓ Firdevsi, eseri Şehname'yi Gazneli Mahmut'a sunmuştur.

İslamiyet Sonrası Dönemde Türk Devlet Yapısı

- İlk Türk İslam devletleri, yönetimde Abbasiler ve Samanoğullarından etkilenmişlerdir.
- İlk Türk devletlerinde, devleti ifade eden "il", Türk-İslam devletlerinde "devlet" ve "mülkü" ifade eder hale gelmiştir.
- Veraset Sistemi devam etmiştir.
- Cihan hâkimiyeti düşüncesi, Cihat fikri ile birleşmiş ve fetihler İslamiyet'i yaymak için yapılmıştır.
- Kut İnancı, İslami dönemde Allah'ın ve nasibi olarak kabul edilmiştir.
- Karahanlı hükümdarları Türkçe unvanlar kullanırken, diğer Türk İslam devletleri Sultan ve Emir gibi İslami unvanlar kullanmaya başlamıştır.
- Türk hükümdarları İslamiyet'in kabulü ile birlikte Abbasi halifelerinden menşur adı verilen bir onay belgesi almaya başlamışlardır.
- Tıraz (Elbise),Tevki (Tuğra), Nevbet (Davul), Çetr (Şemsiye), Hutbe ve Sikke gibi yeni hükümdarlık alametleri kullanılmaya başlanmıştır.
- İslami dönemde Vezirlik makamı kurulmuştur.

Vezirlik Makamı	
Gazneliler	Karahanlılar
Hace	Yuğruş

- Devlet yönetiminde Kurultay'ın yerini devlet işlerinin görüşüldüğü Divanlar almıştır.

Divanlar		
Karahanlılar	Gazneliler	Büyük Selçuklu Devleti
Meclis-i Ali	Divan- Vezaret	Divan-ı Saltanat

İlk Türk İslam Devletlerinde Hukuk Yapısı

- Türk İslam devletlerinde hukuk sisteminin iki sacayağı vardır.

Hukuk	
Örfi Hukuk	Şer'i Hukuk
✓ Gelenekler ve hükümdar kararlarından oluşur. ✓ Daha çok yönetimle ilgilidir. ✓ Temsilcisi Emir-i Dad'dır. ✓ Büyük davalara, Divan-ı Mezalim'de hükümdarın başkanlık yaptığı mahkemelerde karar verilmiştir.	✓ İslam dini kurallarından oluşur. ✓ Daha çok toplumsal ve ekonomik yaşamla ilgilidir. ✓ Temsilcisi Kadı'ul Kudat'tır.

- ✓ Örfi ve Şer'i davalara Kadılar bakmıştır. Hükümdar Kadıların kararlarına karışmamıştır.
- ✓ Örfi Hukuk Şer'i Hukuka tabi tutulmuştur.

İlk Türk İslam Devletlerinde Ordu

- Ordu Türk-İslam devletlerinin temelini oluşturmuştur.
- İslami dönemde Onluk Sistem, Ordu-Millet Anlayışı ve Turan Taktiği devam ettirilmiştir.
- Türk ordusuna; Hassa Birlikleri, Gulamlar ve İkta Askerleri gibi askerî birlikler katılmıştır.

Hassa Birlikleri	Gulamlar	İkta Askerleri
Seçkin birlikler	Köle asıllı ücretli birlikler	Toprak düzeninden gelen askerler

- Gulamlar ilk kez Karahanlılar Dönemi'nde orduya dâhil edilmiştir.

Karahanlı Ordusu	Gazneli Ordusu
Saray Muhafızları	Gulam Askerleri
Sarayı ve hükümdarı korumuşlardır.	Sarayı ve Sultanı korumuşlardır.
Hassa Ordusu	Eyalet Askerleri
Hükümdara bağlı ücretli askerler	İkta Sistemi'nden gelen askerlerdir.
Eyalet Askerleri	Ücretli Birlikler ve Gönüllüler
İkta Sisteminden gelen askerlerdir.	

Türk İslam Devletlerinde İlk Edebî Eserler

Kutadgu Bilig (Mutluluk veren bilgi)	✓ Yazarı Yusuf Has Hacip'tir. ✓ İslami dönem ilk Türkçe eseri ve ilk Siyasetname olarak kabul edilir. ✓ Mesnevi türünde yazılmış ilk Türkçe eserdir.
Divan-ı Lügati't Türk	✓ Yazarı Kaşgarlı Mahmut'tur ✓ İlk Türkçe ansiklopedik sözlüktür.
Divan-ı Hikmet	✓ Yazarı "Pir-i Türkistan" denilen Hoca Ahmet Yesevi'dir. ✓ Türk tasavvuf tarihinin ilk edebî eseridir.
Atebetü'l Hakayık	✓ Yazarı Edip Ahmet Yükneki'dir. ✓ Kutadgu Bilig'in devamı olarak kabul edilir. ✓ Ahlak kitabıdır. Nasihatnamedir.

Türk ve İslam Tarihinde Oğuz Türkleri

Oğuzların İslamiyet'i Kabulü

- Oğuz adı ok (boy) ve çoğul eki olan uz'un birleşmesi sonucu oluşan okuz (boylar) kelimesinden gelmektedir.
- Oğuz Kağan'a soyları dayanmaktadır. Üç-oklar ve Boz-oklar olmak üzere iki ana kola ayrılmışlardır. Bu kolları Oğuz Kağan'ın altı oğlundan türeyen dörder boy temsil etmiştir.

Oğuzlar					
Bozoklar			Üçoklar		
Gün Han	Ay Han	Yıldız Han	Gök Han	Dağ Han	Deniz Han
Kayı	Yazır	Avşar	Bayındır	Salur	İğdir
Bayat	Döğer	Kızık	Peçenek	Eymür	Büğdüz
Alka Evli	Dodurga	Beğdili	Çavuldur	Alayuntlu	Yıva
Kara Evli	Yaparlı	Karkın	Çepni	Yüreğir	Kınık

- Oğuz adı Yenisey ve Orhun Abidelerinde yazılmıştır.
- En kalabalık Türk boyudur. Kök Türk ve Uygur hâkimiyetinde yaşamışlardır.
- Hazar Denizi'nin doğusunda Oğuz Bozkır'ı adı verilen topraklarda kendi adları ile (Oğuz Yabgu Devleti) bir devlet kurmuşlardır.
- X. yüzyılın ikinci yarısında Samanoğullarından ve Müslüman tüccarlardan etkilenip geniş kitleler halinde İslamiyet'i kabul etmeye başlamışlardır.
- XI. yüzyıldan itibaren Oğuzlarda hâkim din İslamiyet olmuş ve Müslüman Oğuzlara Türkmen denmiştir.
- Büyük Selçuklu Devleti, Türkiye Selçuklu Devleti ve Osmanlı Devleti'nin kurucu unsuru olmuşlardır.

Büyük Selçuklu Devleti (1040-1157)

- Selçuklular, Oğuzların Üç-ok kolunun Kınık boyuna mensupturlar.
- Devlete adını veren Selçuk Bey, Oğuz Yabgu Devleti'nde Subaşı'dır. Oğuz Yabgusu ile anlaşamayan Selçuk Bey boyu ile beraber Cend şehrine gelmiş ve burada bulunan Samanoğulları Devleti'nden etkilenip boyu ile beraber İslamiyet'i kabul etmiştir.
- Selçuk Bey'den sonra boyun başına Arslan Yabgu geçmiştir. O da Karahanlı- Gazneli devletlerinin kurduğu ittifak sonucu Gazne zindanlarına atılmıştır.
- Arslan Yabgu'dan sonra Selçukluların başına devletin asıl kurucuları olan Tuğrul Bey (Yönetimden sorumlu) ve Çağrı Bey (Ordudan sorumlu) geçmiştir.

Tuğrul ve Çağrı Beyler Dönemi

- ✓ 1018 yılında Çağrı Bey Anadolu'ya keşif amaçlı akınlar yapmıştır.
- ✓ Nesa (1035) , Serahs (1038) ve Dandanakan (1040) savaşlarında Gazneli Devleti'ni yenilgiye uğratmışlardır.
- ✓ Dandanakan Savaşı'ndan sonra Selçuklu Devleti kuruluşunu tamamlamıştır.
- ✓ Tuğrul Bey devleti teşkilatlandırmak için vezirlik makamını kurmuş ve bağımsızlığın sembolü olarak kendi adına para bastırtmıştır.
- ✓ 1043 yılında Rey şehri başkent yapılmıştır.
- ✓ 1048 yılında Pasinler Savaşı'yla Bizans- Gürcü kuvvetleri yenilgiye uğratılmış ve Doğu Anadolu'da Selçuklu Devleti'nin denetimi sağlanmıştır.
- ✓ 1055 yılında Bağdat Seferi'yle Abbasi Halifesi, Şii Büveyhioğullarının baskısından kurtarılmış. Abbasi Halifesi Tuğrul Bey'e "Doğunun ve Batının Sultanı" unvanını vermiştir.

Destek Noktası

Tuğrul Bey, Serahs zaferinden sonra Nişabur'da kendi adına hutbe okutmuştur.

Türklerin İslam dünyasında saygınlığı artmıştır.	İslamiyet'in koruyuculuğu Türklere geçmiştir.	Halife siyasi olarak Selçuklulara, Selçuklular dinî olarak Halife'ye bağlı hale gelmiştir. (Laik yönetim)

Alp Arslan Dönemi

- ➢ Kafkasya seferine çıkmış ve Bizans hâkimiyetinde olan Kars'taki Ani Kalesi'ni fethetmiştir.

Halife, Alp Arslan'a "Ebu'l Feth" unvanını vermiştir.

Alp Arslan

- ➢ Şii Fatimi Devleti'ne son vermek için Mısır ve Suriye üzerine yönelmiş. Bizans ordularının Anadolu'ya yöneldiği haberi duyulunca Alp Arslan ordusuyla geri dönmüştür.
- ➢ Selçuklu ve Bizans orduları 1071 yılında Muş'un Malazgirt ilçesinde karşılaşmışlardır. Malazgirt Savaşı sonucunda;
  - ✓ Selçuklu Devleti savaşı kazanmıştır.
  - ✓ Halife Alp Arslan'a "İslam Ülkelerinin Sultanı" unvanını vermiştir.
  - ✓ Anadolu'nun kapıları Türklere açılmış.
  - ✓ Anadolu'nun fethini hızlandırmak için Kılıç Hakkı uygulanmış.

Destek Noktası

Anadolu'da fethedilen toprakların fetheden kişiye verilmesi uygulamasına "Kılıç Hakkı" denir.

✓ Anadolu'da ilk Türk beylikleri ve devletleri kurulmuştur.

Anadolu'da Kurulan İlk Türk Beylikleri	Anadolu'da Kurulan İlk Türk Devletleri
Danişmentli, Saltuklu, Artuklu,Mengücekli ve Çaka Beylikleri	Türkiye Selçuklu Devleti

✓ Bizans İmparatorluğu savunmaya çekilmiştir.

✓ Haçlı Seferleri başlamıştır.

➢ Sultan Alp Arslan; Karahanlılar üzerine sefere çıkmış, sefer sırasında Karahanlı kale komutanlarından birini esir almış ve huzuruna gelen kale komutanı tarafından öldürülmüştür.

Destek Noktası

Nizamülmülk; Alp Arslan Dönemi'nde vezirliğe getirilmiş, Nizamiye Medreselerini kurmuş ve Siyasetname adlı eserini yazmıştır.

Sultan Melikşah Dönemi

➢ Sultan Melikşah, taht mücadelesinde amcası Kavurd Bey'i yenmiş.

➢ Karahanlı ve Gazneli devletleri ile barış yapmış, doğu sınırının güvenliğini sağlamıştır.

➢ Fatimileri baskı altına almış ve Abbasi Halifesi'nin emri ile Melikşah'a Doğu'nun ve Batı'nın hükümdarlığını simgeleyen iki kılıç kuşatılmıştır.

➢ Ermeni ve Gürcü Krallıkları kendisine bağlamış, Doğu Anadolu'da fetihler yapmış ve Büyük Selçuklu Devleti'ni en geniş sınırlara ulaştırmıştır.

➢ Batinilik faaliyetleri başlamış. İran'da Alamut Kalesi'ni alan Hasan Sabbah zararlı çalışmalarına başlamış, Selçuklu devlet adamalarına suikastlar düzenlemiştir. Melikşah, Batinilerin zararlı çalışmalarına son vermek için çok uğraşmış, kesin bir sonuç alamadan vefat etmiştir.

Alamut Kalesi

Büyük Selçuklu Devleti'nin Yıkılışı

➢ Melikşah'ın ölümünden sonra oğulları Berkyaruk, Mehmet Tapar, Mahmut ve Sencer arasında taht kavgaları başlamış.

➢ Berkyaruk; taht mücadelesini kazanmış, 1105 yılında ölünce Mehmet Tapar Selçuklu tahtına çıkmıştır.

➢ Mehmet Tapar Dönemi'nde Batiniler ve Haçlılarla mücadele edilmiş, devlet eski gücüne kavuşturulamamıştır.

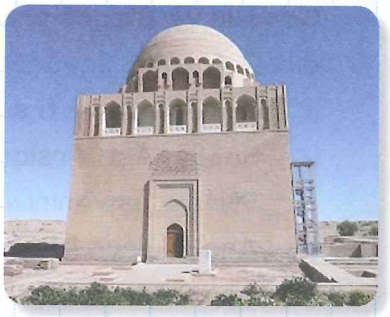

Sultan Sencer Türbesi

- Son büyük sultan, Sultan Sencer Dönemi'nde devlet toparlanma sürecine girmiş.
- Karahitaylılarla 1141 yılında yapılan Katvan Savaşı'nın kaybedilmesi ve 1153'te çıkan Oğuz Ayaklanması sonucu 1157'de Selçuklu Devleti yıkılmıştır.
- Büyük Selçuklu toprakları üzerinde, Selçuklu hanedanından olan devletler ve bağımsız Atabeylikler kurulmuştur.

Selçuklu Hanedan Devletleri	Bağımsız Atabeylikler
Irak ve Horasan Selçukluları (1118-1194)	Şam Atabeyliği (Böriler) (1104-1154)
Kirman Selçukluları (1048-1187)	Musul ve Halep Atabeyliği (Zengiler) (1127-1233)
Suriye Selçukluları (1078-1117)	Azerbaycan Atabeyliği (İldenizliler) (1148-1225)
Türkiye Selçukluları (1077-1308)	Fars Atabeyliği (Salgurlular) (1148-1286)
	Erbil Atabeyliği (Beg-Teginoğulları) (1146-1232)

Büyük Selçuklu Devleti'nde Yönetim ve Toplum Yapısı

Devlet Yönetimi

- Büyük Selçuklu Devleti'ni kuran Oğuzlar, Türk devlet geleneğini sürdürmüş ve İslami anlayışla sentezlemişlerdir. Kut İnancı'nı Allah'ın takdiri şeklinde idealize etmişlerdir.
- Ülke hanedanın ortak malı olarak kabul edilmiştir.
- Sultanın en büyük yardımcısı hükümetin de başkanı olan vezirdir.
- Devlet işlerinin en üst düzeyde görüşüldüğü yer olan Büyük Divan (Divan-ı Saltanat) Sultan başkanlığında toplanmıştır. Sultan olmadığı zaman Büyük Divan'a vezir başkanlık yapmıştır. Vezirin geniş yetkileri olmasına rağmen son sözü söyleme yetkisi sultana ait olmuştur.
- Büyük Selçuklu Devleti'nde Büyük Divan' a bağlı olarak görev yapan Divanlar vardır.

Büyük Divan'a (Divan-ı Saltanat) Bağlı Yardımcı Divanlar	
Divan-ı İnşa	Resmî yazışmalardan sorumludur. Belgelere sultanın tuğrasını çeker. Sorumlusu Tuğrai'dir.
Divan-ı İstifa	Devletin mali işlerini yürütmekle görevlidir. Başkanına Müstevfi denir.
Divan-i İşraf	Mali ve idari işlerin kanuna uygunluğunu denetler. Başkanına Müşrif denir.

Divan-ı Arz	Askerî işlerden sorumludur. Başkanına Emir-i arz denir.
Niyabet-i Saltanat	Sultanın başkentte olmadığı zaman devlet işlerini yürütür. Başkanına Naib denir.
Divan-ı Berid	Posta işlerini yürütmekle görevlidir. Başında Sahib-i Berid bulunur.

➢ Selçuklularda ülke toprakları eyaletlere ayrılmıştır.

Eyalet Yöneticileri	
Şihne	Eyaletlerin başındaki askerî valilerdir.
Amid	Eyaletlerin başındaki sivil idarecilerdir.
Subaşı	Güvenlikten sorumludurlar.
Amil	Vergi toplanmasından sorumludurlar.
Muhtesip	Belediye işlerinden ve pazar yerlerinin denetlenmesinden sorumludurlar.

➢ Devlet teşkilatında önemli bir yere sahip olan Saray, sultan ve ailesi ile onların özel hizmetinde bulunan görevlilere ev sahipliği yapmıştır.

Saray Görevlileri	
Hacibü'l Hüccab	Saray işlerinin amiridir. Sultanın diğer yöneticilerle görüşmelerini organize eder.
Emir-i Alem	Savaşlarda bayrak ve sancakları taşır.
Emir-i Candar	Sultan ve sarayı korur.
Emir-i Çaşnigir	Sultan için yapılan yemekleri tadar.
Emir-i Ahur	Atların bakımından sorumludur.

Ordu Sistemi

Selçuklu Ordusu		
Gulaman-ı Saray	Hassa Birlikleri	İkta Birlikleri
Sultana bağlı ücretli askerlerdir. Fethedilen yerlerden alınan erkek çocuklardan meydana gelmiştir.	Her an savaşa hazır atlı birliklerdir. Gulaman-ı Saray askerleri bu birlikten seçilmiştir.	Toprak düzeninden gelen askerlerdir. Barış zamanı eyaletlerde güvenliği sağlamış ve savaş zamanı orduya katılmışlardır.

Türkmenler	Bağlı Beylik ve Devlet Birlikleri
Sınır boylarını korumakla görevlidirler.	Seferberlik zamanı başındaki beyler ile birlikte sultanın emrine girmişlerdir.

Toplumsal Yapı

- Türkler, Araplar, İranlılar, Yahudiler ve diğer milletler Selçuklu topraklarında barış içinde yaşamışlardır.
- Oğuzlar genellikler hayvancılıkla, yerleşiklerden köylüler çiftçilik, şehirliler ise ticaret ve çeşitli zanaat dalları ile geçimlerini sağlamışlardır.
- Esnaf birliklerinin yöneticileri haksız rekabeti önlemek için tedbirler almış, üretilen malların kalitelerini ve fiyatlarını kontrol etmişlerdir.
- Devletin başlıca gelir kaynakları; Müslüman çiftçilerden alınan Öşür, gayrimüslimlerden alınan Haraç ve Cizye vergileridir. Savaşlarda elde edilen ganimetlerin bir bölümü ve bağlı devletlerden alınan vergiler de hazineye aktarılmıştır.

Eğitim, Öğretim, Bilim ve Sanat

Büyük Selçuklu Devleti'nde;

- Düşünce ve ilim hayatında ilk sistemli çalışmalar medreselerde yapılmıştır. Kurulan Nizamiye Medreselerinin ilki Nişabur'da açılmıştır.
- Nizamiye Medreseleri; Eğitim ve öğretimi kontrol altına almak, devlet adamı yetiştirmek, Batinilerin yıkıcı faaliyetlerine karşı mücadele etmek için kurulmuştur.
- Nizamiye Medreselerinde eğitim veren en ünlü bilim adamı İmam Gazali'dir.
- Resmî dil ile edebiyat dili Farsça, eğitim ve bilim dili Arapça, halkın ve ordunun dili Türkçe'dir. Bu durum Türkçe'nin gelişmesini engellemiştir.
- Ömer Hayyam, Sadi-i Şirazi, Cüveyni, El Hazini, Ebu Said Muhammed, İsfizari önemli bilim adamlarıdır.
- Mimaride yüksek silindirik, yivli ve ince minare tarz geliştirilmiştir.
- Süsleme sanatlarında kuş, ejderha, boğa ve çift başlı kartal motifleri kullanılmıştır.

Destek Noktası

İmam Gazali;

- ✓ En ünlü eseri İhyay-u Ulümi'd Din'dir.
- ✓ İslam dünyasında, İslam'ın ispatlayıcısı anlamında Hüccetül İslam diye anılmıştır.
- ✓ Kelam ilminin otoritesidir.

DESTEK SORUSU 19

- Halife Alp Arslan'a "İslam Ülkelerinin Sultanı" unvanını vermiş.
- Anadolu'nun kapıları Türklere açılmış, Kılıç Hakkı uygulanmış.
- Anadolu'da ilk Türk beylikleri ve devletleri kurulmuştur.

Hangi savaşın sonuçlarıyım?.....